

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA. XXXIX

GUIFRÉ EL PELÓS
EN LA HISTORIOGRAFIA
I EN LA LLEGENDA

MIQUEL COLL I ALENTORN

BARCELONA
1990

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA. XXXIX

GUIFRÉ EL PELÓS
EN LA HISTORIOGRAFIA
I EN LA LLEGENDA

MIQUEL COLL I ALENTORN

BARCELONA
1990

© INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

ISBN 84-7283-162-0

Dip. Legal: B-43001-90

Editorial AUSA, Sabadell

Imprimeix: Ingrasa, S.A.

GUIFRÉ EL PELÓS EN LA HISTORIOGRAFIA I EN LA LLEGENDA

El fundador de la nostra dinastia nacional fruï ja en vida de prestigi i de fama. Sovint el trobem anomenat “baró il·lustre” i ens ha arribat un sorprenent testimoni de com la seva personalitat i la de la seva muller eren conegudes i respectades entre els cristians de Còrdova a favor dels quals potser havia fet alguna gestió dels emirs del seu temps.

Aquest testimoni és un petit poema llatí, purament de cortesia i de circumstàncies, degut a la ploma de l'arxiprest cordovès Cebrià, que el devia escriure vers el 880. Les estrofes quarta i cinquena del poema es refereixen a Guifré i a la seva muller, el nom de la qual equivoca sense, però, allunyar-se massa de la seva forma autèntica.

Traduïts al català, aquests versos diuen:

This One

OTLT-W18-LDTW

*Resplendeix en la mà del comte venerable,
dit Guifré de nom des de l'aigua sagrada,
el ventall decorat, com cal, amb lletres daurades,
perquè l'aura expulsí la calor pel ventall persuadida.
Dóna'l de grat, comte, a la gloriosa consort,
anomenada Guisèn i unida al teu costat,
perquè semblantment dissipí la calor que la tuda.
Adorna, ventall, la destra de la il·lustre Guisèn
dóna-li oreigs, encara que falsos, perquè, obert i complint
sobre tot el teu ofici, atemperi la calor i així reanimi
els membres exhaurits pel temps estival¹.*

Mort el comte, la seva figura i la seva obra no són oblidades, ans al contrari. A una certa distància en el temps es forma entorn seu, per raons que intentarem d'escatir, un clima llegendari que donarà lloc a una llegenda principal i a d'altres llegendes satèl·lits que s'afegiran a la primera.

Aquestes llegendes, a partir de la primera meitat del segle XII, enterboliran l'autenticitat de la història del comte. Però ja abans, algun error d'interpretació l'havia començat a deformar.

El primer reflex que coneixem del record del comte en un text que té una certa intenció historiogràfica, són unes frases

1. L'original llatí a MIGNE, *Patrologia, Series lat.* CXXXII, 568, diu:

Renidet in manu Flabellum comitis almi,
Litteris conscriptum aureis, ut competit illi,
Nomine Guifredus ex sacro gurgite dictus.
Ut pellat aestum aura suadente flabello,
Trade libens comes gloriosae conjugii illud,
Simili ut modo incumbentem dissipet aestum
Guisindae dictae, et tuo in latere nexae.
Guisindis dextram illustris adorna flabelle,
Praebe licet falsos ventos, ut temperet aestum
Tempore aestivo defluxa membra refovens
Pansus et officium implens super omnia tuum.

Hem retocat el text de MIGNE a la vista de la moderna edició crítica d'aquesta composició (J. GIL, *Corpus scriptorum Muzarabicorum*, II, Madrid 1973, 686 s.) posant el mot "super" del darrer vers en comptes del "per" que apareix a MIGNE.

del bisbe de Vic Idalguer pronunciades en el concili celebrat a Barcelona el 906, en temps de Guifré II, fill i successor del Pelós. Diuen així, referint-se al territori de la seva diòcesi:

“Després de molts anys d’estar despoblada la terra, compartit el Senyor, hi suscità els nobilíssim Guifré i els seus germans, els quals, reunint per bon amor homes de diferents llocs i nacions, restauraren l’Església osonesa, amb el seu territori, en l’estat primitiu.

“No obstant això, com de moment fos pobra del tal manera que no pogués sostenir bisbe, com antigament, el predit marquès gestionà del reverend bisbe Sigebod, metropolità de Narbona, que mantingués la dita Església sota el seu regiment, ordenant-la i tenint-ne cura, ell personalment, o els bisbes sufraganis veïns, fins que, amb l’ajut de Déu, a poc a poc anés prenent l’increment necessari per a poder mantenir bisbe propi, com era l’antic costum.

“Com fos que, per la gràcia de Déu, el dit príncep aconseguí d’eixamplar-la fins al punt que tothom cregué que podia tenir ja bisbe propi, i havent mort mentrestant el venerable bisbe Sigebod, fou demanat, pel dit marquès i per tot el clergat i el poble ausetà, al reverend Teodard, nou bisbe de Narbona, que ordenés bisbe propi per a la dita Església d’Osona. El qual, acollint com a justa la petició, juntament amb els altres bisbes co-provincials, s’afanyà a consagrar com a pontífex de l’Església el meu predecessor Gotmar, d’excelsa memòria”².

Després d’aquesta extensa i expressiva al·lusió, cal esmentar que en un document de Sant Joan de les Abadesses del 15 de juny de 913, referent a un acte en el qual intervé l’abadessa Emmona, filla del Pelós, aquest és al·ludit com a “gloriosíssim comte Guifré, de bona memòria”³. Posteriorment, els esments historiogràfics de la persona del nostre comte

2. J. VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España*, VI, ap.11.

3. FREDERIC UDINA, *El Archivo Condal de Barcelona en los siglos IX-X* (Barcelona 1951), p. 160, doc. 38.

són escassos fins ben entrat el segle XI. Es limiten a les relacions de parentiu amb personatges posteriors que apareixen en els documents, i a les obligades confirmacions de les donacions del comte Guifré en les actes de consagració de Santa Maria de Ripoll de 935, 977 i 1032. Entre aquestes actes cal subratllar els passatges dedicats al nostre comte pel seu nét, el comte-bisbe Miró-Bonfill, on diu:

“Entre els quals hi hagué el comte Guifré, de no ignorada memòria, i, per dir-ho més verament, patrici car als súbdits, baró poderós en títol de noblesa, florint immarcessiblement en el vigor de les virtuts; el qual, foragitats els agarens que en aquell temps hi eren poblats, conreant per mitjà de l’usatge d’aprisió la terra deserta, entre altres edificis d’esglésies féu construir el monestir de Ripoll en honor de la santa verge Maria, i hi congregà monjos de tot arreu perquè, amb lloances himnífones, hi glorifiquessin assíduament l’Omnipotent; l’enriquí després amb generoses possessions i l’exornà amb liberals privilegis, i finalment, completant els combats de la vida esmunyedissa, al lloc que havia tingut cura d’embellir es lliurà per ésser-hi tumulat”⁴.

Però mentrestant, en un cronicó de Cuixà, amb anotacions fins al 984, i per tant no posterior a aquesta data, que ens ha arribat comprès dins un cronicó de Ripoll, hi havia dues anotacions relatives al nostre comte. Eren les següents:

“912. Òbit de Guifré comte, de bona memòria, que descansa en el monestir de Santa Maria de Ripoll” i “928. Morí Miró comte, fill de Guifré comte”⁵.

Quant a la primera, cal subratllar l’anomalia de la data que hauria d’ésser la del 897.

4. *Marca Hispanica*, ap. 123.

5. J. VILLANUEVA, *Viage* V, p. 243. El text que donem per a la primera d’aquestes anotacions és corregit per tal de desfer una esmena equivocada de Villanueva que tenia per objecte de fer dir a aquest text la data de la mort de Guifré II que ell creia certa.

És evident que hi ha una confusió entre la mort de Guifré I i la de Guifré II, que no és exactament la del 912, sinó del 911, diferència perfectament explicable perquè el darrer d'aquests comtes fou enterrat a Barcelona, a Sant Pau del Camp, molt lluny dels monestirs pirinencs. Per raons que més avall exposarem, és ben clar que durant l'Edat Mitjana hom cregué que el Guifré fill morí abans que el seu pare i que aquest visqué molt més i per això li feien cobrir tot el temps del govern del fill⁶.

Portat a Ripoll en ocasió de la consagració del 1032, hom hi intercalà una altra anotació referent a Guifré I que diu:

“888. Primera dedicació del nostre monestir sota Daguí abat per Guifré comte”.

Aquest cronicó fou objecte de diverses còpies, i una d'elles, completada el 1302, duu les mateixes anotacions relatives a Guifré I, però la referent a l'any 888 és una mica més extensa i amb una lleu alteració perquè diu:

“DCCC.LXXXVIII. Primera dedicació del monestir ripollès sota Daguí abat i Guifré comte, quan donà el seu fill Raolf al mateix monestir per al monacat amb la seva heretat”⁷.

Aquest trasllat del cronicó de Cuixà a Ripoll el 1032 tingué lloc quan Oliba era abat d'ambdós monestirs. En aquell temps Oliba escriví el seu poema *En lloança del monestir de Ripoll* que en la part *Sobre els comtes*,, composta abans de 1020, comença amb l'elogi del seu besavi que, traduït al català, diu:

“Guifré, marquès noble, fou enterrat ací el primer.
Comte i senyor, resplendí mentre fou en el món.
Construí aquest casal i, construït, l'augmentà de riqueses;
mentre visqué, sempre el menà cap als astres.
Que Déu vulgui que, unit per sempre als cors eteris,
visqui en un solí brillant d'estels”⁸.

6. *Gesta comitum Barcinonensium*, Ed. Barrau-Dihigo (Barcelona 1925), p. 6.

7. Anotació del *Rivipullense* II, corresponent a l'any 888.

Tenim ara quatre textos breus, però interessants, de data imprecisa que cal col·locar entre els segles XI i XII, i que són els següents:

– Una nota del Martirologi de Ripoll que sembla del segle XI, per bé que un dels qui el pogueren conèixer diu que era del X a l'XI. Aquesta nota té el gran valor de donar-nos la data de la mort del comte (el dia i el mes, però no l'any). Diu així, traduïda al català:

“El III dels idus d'agost (*o sigui, l'11 d'agost*) morí Guifré, comte i marquès, fundador d'aquest monestir, el cos del qual reposa en el claustre, davant les portes de l'església”⁹.

– Una nota del Necrologi de Ripoll, qualificat d'antic o d'antiquíssim, però sense que puguem concretar més quant a la data, que s'expressa així en la versió catalana que en fem:

“El III dels idus d'agost (*11 d'agost*), Guifré comte, que és anomenat Pelós, el qual edificà aquesta casa, jau al claustre”¹⁰.

– L'epitafi de la tomba del comte i del seu fill Raolf, de data imprecisa entre la fi del segle XI i mitjan segle XII i que, traduït al català, deia:

“Ací el duc amb el fill és col·locat: Guifré el Pelós,
per qui aquest lloc va ésser dotat i edificat”¹¹.

8. L'original llatí diu:

Condítur hic primus Guifredus marchio celsus,
Qui comes atque potens fulsit in orbe manens.
Hancque domum struxit et structam sumptibus auxit.
Vivere dum valuit semper ad alta tulit.
Quem Deus aethereis nexum sine fine coreis,
Annuat in solio vivere sydereo.

9. PRÓSPER de BOFARULL, *Los condes de Barcelona vindicados*, I (Barcelona 1836), p. 43.

10. PRÓSPER de BOFARULL, *loc. cit.*

11. LLUÍS NICOLAU d'OLWER, *L'escola poètica de Ripoll en els segles X-XIII*. Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica. *Anuari* MCMXV-XX,

27. El text llatí diu:

Hic dux cum prole situs est Guifrede Pilose,
A quo dotatus locus est hic et hedificatus.

– I una nota marginal als versos dedicats per Oliba al seu besavi, en lletra del segle XII, i que, traduïda al català, diu:

“Guifré el Pelós co[mte], amb el seu fill, jau davant la porta del dormitori”¹².

Com podem veure, ens trobem amb els primers testimonis de la localització del sepulcre i del sobrenom de “Pelós” amb què des d’aquest moment serà conegut el nostre comte. Dissortadament, són de data imprecisa, però en cap cas anterior a la fi del segle XI, i en algun dels casos és ben segur que han d’ésser datats del segle XII. És una llàstima que no poguem concretar més aquestes dates perquè sembla segur que el sobrenom de “Pelós” va lligat amb la llegenda del comte, que fins ara no ens ha aparegut, però que no trigarem gaire a trobar.

Abans, però, un text historiogràfic de data ben concreta ens parlarà també del nostre comte i li donarà el seu sobrenom. És l’anomenada *Brevis historia monasterii Rivipullensis*, que ella mateixa es dóna el títol de *Collectionis summa de dignitatibus et libertatibus Rivipullensis coenobii*, o sigui, *Resum de la col·lecció de dignitats i llibertats del monestir de Ripoll*, escrit el 1147 i que comença en la versió catalana que en faig:

“El primer fundador del monestir de Santa Maria de Ripoll fou Guifré que és anomenat Pelós”¹³. I a continuació són combinats fragments de documents de l’arxiu de Ripoll i especialment de les actes de consagració del 888 i del 977 i de l’anomenada *Gesta* que figura feta per Guifré el 888 i que, tot i ésser basada en dades autèntiques, no correspon a una veritat literal.

I ara, als dos segles i mig de la mort del comte, havent-se produït en honor seu els tres grans elogis d’Idalguer, de Miró-

12. BOFARULL, *loc. cit.*, 425.

13. *Marca Hispanica* (París 1688), cols. 1295-1301, doc. 404. Els passatges relatius a Guifré el Pelós són a la col. 1.295. Després hi ha alguna breu al·lusió.

Bonfill i d'Oliba, concretat el dia de la mort i l'emplaçament del sepulcre, i produït una confusió prou explicable entorn de l'any del traspàs, amb només el prenunci que representa l'aparició tardana del misteriós sobrenom de "Pelós", de cop i volta esclata la llegenda.

Aquesta apareix ja ben completa en la primera part de la versió primitiva dels *Gesta comitum Barcinonensium*, escrita a Ripoll, que en aquest passatge fou redactada en el període 1162-1184 patint de dues menes d'elements: la narració dels antics, i els antics escrits de les cartes, o sigui, la llegenda d'un costat i els documents i els llibres de l'altre. I el mateix redactor ens diu que per al que ens explica de Guifré, la seva font foren les contalles de la gent vella. Diu així en versió nostra al català:

"Trobem en la narració dels antics que hi hagué un cavaller, de nom Guifré, de la vila anomenada Arrià, situada al territori del Conflent, prop del riu Tet, no lluny del monestir de Sant Miquel de Cuixà. Doncs, aquest cavaller, molt famós per les seves riqueses i la seva bonesa d'armes i de consell, obtingué del rei de França per la seva proesa el comtat de Barcelona. Però una vegada, havent-se arribat fins a Narbona, juntament amb un fill seu, de nom Guifré, sobrenomenat el Pelós, per veure uns missatgers del rei, en una brega entre cavallers fou pres per la barba per un francès, i, treta l'espasa, va occir el qui això havia fet. Per aquesta raó fou pres tot seguit i, mentre era dut al rei de França, es mogué novament brega pel camí, i, volent prendre venjança del seu empresonament, hom conta que fou mort, no lluny del puig de Santa Maria, per aquells qui se l'emmenaven. El seu fill Guifré, que era dut amb ell, fou lliurat al rei de França, a qui contaren el que pel camí s'havia esdevingut amb el pare d'aquell. De la qual cosa fou molt despagat el rei, que blasmà el fet i a causa d'això anuncià que el domini de Guifré podia perdre's per al rei de França en l'esdevenidor.

"Llavors el rei, rebut l'infant, tingué gran cura d'encoma-

nar-lo a un comte, segons diuen, de Flandes, perquè el nodrís; i, havent-se fet ja un jovencell, féu gràvida la filla del dit comte, sense que ningú ho sabés, llevat de la mare de la donzella que ho endevinà i, un cop sabut, ho amagà, més per vergonya que per consentiment en el fet. No sabent llavors la mare quin marit podria donar a la seva filla, i tement que, si tot això arribava a coneixement d'algú, la donzella cauria en oprobí, trobà per fi aquesta solució: féu jurar al dit minyó que, si algun cop recobrava el domini patern, o sigui el comtat de Barcelona, s'uniria en matrimoni amb la dita donzella.

“La qual cosa feta, el vestí amb robes miserables i, amb hàbit de pelegrí, l'envià acompanyat d'una vella a la seva mare, que vivia encara en viduesa, en el territori de Barcelona. Reconegut per la seva mare, perquè era pelós en certes parts no acostumades en cos d'home, per la qual cosa rebé el sobrenom de Pelós, i convocats els nobles i barons de tota la seva terra, que havien conegut el seu pare i se li havien mantingut fidels, secretament la mare els mostrà el seu fill. Recordant llavors tots aquells nobles i cabdals amb quin engany i amb quin deshonor havia estat mort el seu pare, i ell havia estat desheretat, el prengueren per senyor i, com a senyor, jurarem de guardar-li fidelitat. I, a dia cert, s'aplegaren tots ensems amb el minyó en el lloc on era sabut que Salomó, francès de nació, comte llavors de Barcelona, havia de trobar-se present; i allà, amb acord de tots, el dit minyó, amb les seves pròpies mans, havent tret l'espasa, occí l'esmentat comte davant de tothom, i així obtingué per a ell sol, mentre visqué, el seu comtat des de Narbona fins a Espanya. Havent enviat missatgers a França, prengué en matrimoni la filla del damunt dit comte de Flandes, tal com havia promès, i anà a rebre-la en lloc i dia acordats.

“Llavors, per consell i obra d'amics de la donzella, fou aconseguit que recobrés la gràcia i l'amistat del rei; i després d'haver rebut de mans seves el seu domini, romangué a la cort durant més temps. I quan encara hi romania, li arribà la notícia que els sarraïns havien entrat a la seva terra i l'havien corre-

guda i presa quasi tota. Ho contà llavors al rei i li demanà ajut per a foragitar els sarraïns. Però el rei, impossibilitat per altres afers, no pogué prestar-li auxili; amb tot, accedí a aquest prec seu: que si Guifré podia foragitar els agarens dels seus dits termes per ell mateix i amb els seus, el domini de Barcelona romangués en la seva senyoria i en la del seu llinatge per tostemps; puix abans a ningú no havia estat donat el dit comtat per successió de llinatge, sinó a aquell i pel temps que el rei de França volia. I havent aplegat Guifré aquí mateix gran companya de barons francesos, foragità els agarens de tots els seus termes i els empenyé fins a les fronteres de Lleida, i posseí en senyoria tot el dit domini baronívolament recobrat.

“I vet ací com del poder reial, vingué el dit domini de Barcelona a mans dels nostres comtes”¹⁴.

¿Com i per què havia aparegut, ara, de cop i volta, aquesta llegenda que té tan poc a veure amb la realitat històrica?

Comencem per fixar-nos que aquesta narració té dins la crònica una extensió desproporcionada perquè representa més de la quarta part d'un text que historia més de tres segles, i que, tot i estar integrada en una obra escrita a Ripoll, no presenta cap rastre d'interès ripollès.

Això porta a la conseqüència que el monjo de Ripoll autor dels *Gesta* es trobà ja feta la llegenda i que, quant a Guifré el Pelós i els seus, es limità a afegir-hi algunes notícies d'origen documental, més aviat mal interpretades, en les quals hom ja parla de Ripoll i que ens introdueix amb la frase prou significativa que “en els escrits antics dels pergamins... hom llegeix”.

Aquesta constatació planteja tot seguit una altra pregunta. Si el text que analitzem no és de l'autor ripollès dels *Gesta*, ¿d'on procedeix i per què i quan fou conjuinat?

Per veure si podem contestar aquesta triple pregunta, comencem per examinar els trets locals que trobem en la

14. *Gesta comitum Barcinonensium*, 355.

narració i veurem que són: la vila d'Arrià, el territori de Conflent, el riu la Tet i el monestir de Sant Miquel de Cuixà. Fora d'això, tot ben agrupat a l'ombra del Canigó, hom només, parla del territori o comtat de Barcelona (no de la ciutat), i de llocs externs a la Catalunya cristiana de llavors: Narbona, França, Espanya, Lleida.

Continuem després observant que el clima general de la llegenda és antifranc: el pare de Guifré el Pelós és “pres per la barba per un francès”, són francesos els qui el maten, i l'usurpador contra qui el Pelós ha de lluitar és Salomó, de qui hom diu que és “francès de nació”. I d'altra banda, és ben clar que tota la contalla té per objecte de justificar la independència del comtat de Barcelona. Recordem la curiosa frase posada en boca del rei de França segons la qual aquest anuncià “que el domini de Guifré podia perdre's per al rei de França en l'esdevenidor”, i sobretot l'afirmació final tan rotunda: “I vet ací com, del poder reial, vingué el dit domini de Barcelona a mans dels nostres comtes”, que sembla el *quod est demonstrandum* del final d'un raonament escolàstic o la frase amb què s'acaba l'aclariment d'un teorema matemàtic: “I ja està demostrat allò que volíem demostrar”.

És evident que la francofòbia i la necessitat de demostrar les raons d'una independència només poden situar-se o bé quan encara el poder reial franc no s'havia afeblit massa, o sigui al més tard a la fi del segle X, o bé quan aquell poder renaixia ja ben entrada la primera meitat del segle XIII.

I per triar entre aquests dos moments, fixem-nos que abans dels *Gesta* no hi ha cap testimoni de la llegenda, ni tan solament en estat embrionari. Ni els documents, ni els crònics ripollesos, ni els necrològics, ni altres textos historiogràfics, no ens en diuen res. Només hi ha el sobrenom de “Pelós”, que sembla estar relacionat amb la llegenda, que ens dóna una crònica ripollesa del 1147¹⁵ i que apareix en tres textos breus,

15. La ja alludida *Brevis historia*.

que ja hem esmentat, de data imprecisa, però que són o poden ésser també del segle XII.

D'altra banda, voldríem assenyalar que la font del monjo de Ripoll no sembla gens una tradició popular en vers o en prosa, derivada directament dels fets, tant perquè resta molt allunyada de la veritat històrica, com perquè conté elements d'evident origen erudit, com per la intenció política ben conscient, com per no haver tingut importants desenvolupaments posteriors i només addicions de llegendes satèl·lits o interpretacions erudites.

Sembla imposar-se, doncs, la conclusió que es tracta d'una contalla no popular, conjuminada per un monjo de Cuixà en temps anteriors a la primera part de la redacció primitiva dels *Gesta* i més concretament de la data de la *Brevis historia*: 1147. Si tenim en compte que Salomó només fou comte de Cerdanya (amb Conflent), es comprèn que hom el prengué en consideració des de Cuixà i hom li atribuís erròniament la qualitat de comte de Barcelona. D'altra banda, hem de tenir en compte que la narració no parla d'altre comtat: sinó del de Barcelona, com si de Narbona a les terres sarraïnes no n'hi hagués d'altre, i això ens obliga a situar-nos deprés del 1117, data de la incorporació de Cerdanya i els seus annexos als dominis de Ramon Berenguer III.

D'un altre cantó, ¿per què l'imaginador de la contalla hi fa intervenir el comte de Flandes que històricament no tingué res a veure amb el nostre Guifré I? Crec que aquesta tan injustificada intervenció ens duu a un moment en què aquest títol es féu famós per la participació d'un comte de Flandes en la primera croada¹⁶. Els cerdans que acompanyaren el comte Guillem Jordà, o els rossellonesos que anaren amb el comte Girard, a Terra Santa, devien contribuir a aquella fama entre la gent dels comtats pirinencs. Però no podem oblidar que uns

16. Robert II, comte de Flandes del 1093 al 1111.

altres fets devien fer fixar l'atenció dels nostres dirigents en les terres flamenques.

Després d'un llarg temps de decadència, el poder reial a França sembla que torna a reviscolar-se. Recordem l'acció del rei contra Borbó, al centre de França, el 1115, després de la mort d'Archambaut V; no oblidem la frase del cronista Suger: "és sabut, però, que les mans dels reis són llargues", quan no feia tant que els dominis dels reis francs no anaven gaire més enllà del que hom podia veure des de les muralles de París; pensem en l'acció contra Guillem VII d'Alvèrnia, més al sud, ajudat per Guillem IX d'Aquitània –el trobador– el 1122 i el 1126; i fixem-nos especialment en la campanya contra Flandes en ocasió de l'assassinat de Carles el Bo el 2 de març de 1127.

El rei Lluís el Gros, que és el promotor de l'ascens del poder reial, compareix llavors a Flandes i és a Arràs el 13 de març i poc després imposa Guillem de Normandia com a comte. Els flamencs es revoltent a la primavera del 1128 i proclamen comte Thierry d'Alsàcia. Cridats pel rei a l'obediència, els flamencs persisteixen en llur actitud i afirmen la doctrina que la designació del comte és cosa d'ells i no del rei. Aquest ha d'alçar el setge de Lilla abans del 20 de maig. Guillem de Normandia mor en la lluita el mes de juliol i el rei ha d'acabar reconeixent els fets consumats, amb la qual cosa Flandes apareix com l'ideal a imitar per tots els qui se senten amenaçats pel poder renascut dels reis de França.

Tot això havia de cridar l'atenció vers Flandes, i les cròniques franceses que hom trobava a les biblioteques dels nostres monestirs donaven la història de Balduí Braç de Ferro, primer comte de Flandes, i de Judit, filla de Carles el Calb, amb la qual aquell va casar-se contra la voluntat d'aquest¹⁷; donaven també a conèixer importants personatges de la història que duien el

17. Per exemple, als Annals dits Bertinians.

nom de Salomó¹⁸, i informaven semblantment del paper dels *missi*, o enviats, en l'imperi carolingi, l'únic tret arcaic de la nostra llegenda. Al costat de les cròniques, les cançons de gesta d'Otger Danès, prou conegudes entre nosaltres, ens narraven com aquest heroi, presoner al castell de Saint-Omer, a Flandes, va tenir amors amb la filla del senyor del castell i en va néixer un infant que va rebre el nom flamenquíssim de Balduí¹⁹.

Amb tot això, no sembla agosarat de creure que la llegenda que ens ocupa fou ideada per justificar la independència del comtat de Barcelona davant més que possibles apetències franques, després del període 1127-1128 i segurament poc després d'ell. Governava llavors Cuixà un abat anomenat Gregori que devia tenir un gran ascendent sobre els nostres comtes perquè el 1137 Ramon Berenguer IV el tragué del Pirineu per posar-lo en el lloc més eminent de la jerarquia eclesiàstica catalana: la seu arquebisbal de Tarragona²⁰. Potser amb això eren premiats anteriors serveis seus. Creiem que hem de veure-hi l'inspirador i potser el redactor de la narració que, més o menys modificada, ens ha conservat els *Gesta*. Amb ells el monestir del Conflent podia vanar-se d'ésser el bressol de Guifré si Ripoll podia fer-ho d'ésser la seva fundació i la seva tomba.

Enquadrats en aquesta hipòtesi, ens caldria ara explicar tres punts enigmàtics de la narració que estudiem.

Un d'ells és: ¿per què hom escollí el Puig de Santa Maria com a indret del suposat assassinat del pare del Pelós? El Puig de Santa Maria és l'actual Puy-en-Velay i en relació amb aquesta localitat cal dir que el seu nom antic era Aniç i que, segons els historiadors del Llenguadoc, el nom del Puy no li fou

18. Als mateixos Annals Bertinians hom podia llegir sovint el nom de Salomó, duc de Bretanya.

19. La mort d'aquest a mans de Carlot, fill llegendari de Carlemany, en una baralla juvenil, és la causa de l'enemistat entre Otger i el rei de França, motiu central de la gesta d'aquell.

20. La va ocupar del 1139 al 1146 i no va passar d'electe. Fou enterrat a Cuixà.

donat fins al segle XII, cosa que confirma la nostra tesi sobre la relativa modernitat de la llegenda. M'atreviria a suggerir que l'elecció concreta del Puig, el santuari de Santa Maria del qual era prou conegut entre nosaltres, com consta de documents del 1032 i del 1054, podia ésser deguda al coneixement pels monjos de Cuixà de l'encíclica mortuòria del comte Guifré de Cerdanya, guardada al proper monestir de Sant Martí del Canigó. En aquesta encíclica la resposta de la comunitat d'Aniç és molt extensa i redactada en versos conceptuosos i sovint difícils d'interpretar en els quals apareix el nom de Guifré, que és naturalment Guifré de Cerdanya, però que podia perfectament ésser interpretat com a Guifré de Barcelona (i també de Cerdanya), perquè en quatre de les respostes els súbdits de Guifré de Cerdanya són designats amb el gentilici de "barcelonins"²¹.

Versos com:

*cum vester gerulus nobis depromere questus
curavit nimios, Wifredi funere dignos:*

o com

*Unde pater tantus, clarus dux ille Wifredus,
quem labor in decimo suscepit limite clauso,
deposuit pondus, rueret ne fasce gravatus;
sic nudus nudo pugnat cum hoste maligno,
et superat Zabulum miles sub tartara pulsum.
Tunc hoste ingulat, tunc caesum verbere dampnat²².*

21. DELISLE, LÉOPOLD, *Rouleaux des Morts du IXe. au XVe. siècle* (París, 1866). Són les respostes d'Orleans (p. 74: *Aurelianenses, dilectos Barzolonenses*), de París (p. 81: *Barcelonis fratres in Christo vivere semper*), de Meaux (p. 82: *Meldicini fratres salvere Barcinonenses* i de Saint-Médard (p. 91: *Barzolonos fratres, Vuifredi funere tristes*).

22. DELISLE, *op. cit.*, 87 i 3.

podien perfectament, als ulls d'un monjo no massa llatinat, aparèixer com a referits a una mort violenta del Guifré que en aquell moment l'interessava i a fer radicar aquesta mort en l'indret on les versos havien estat escrits.

Afegim a això que en dues respostes flamenques (les de Lieja i Maastricht), que són de les més llargues, es parla molt de Guifré, la qual cosa podria contribuir a un cert error, més o menys voluntari, del narrador en implicar Flandes en la llegenda.

Un altre punt enigmàtic és l'aparició del "cavaller de nom Guifré de la vila anomenada Arrià", com a pare del nostre comte. I aquí sí que crec que podem donar una explicació suficient. Tots sabem ara que el pare de Guifré el Pelós no era un altre Guifré, sinó que era el comte i marquès Seniofré. Per què, doncs, l'autor de la llegenda donà la seva versió errònia?

Per contestar aquesta pregunta, comencem per recordar que la nostra historiografia medieval, com ja hem dit, confon les personalitats de Guifré el Pelós i del seu fill i successor Guifré II, fa morir el primer en la data aproximada de la mort del segon i ve a suposar que aquest premorí el seu pare, no deixà descendència i, per si això no fos prou, el suposa mort per emmetzinament. Però tot i això, hi ha una sèrie de documents (entre els anys 897 i 911) que ens parlen d'un comte Guifré, fill d'un altre comte Guifré²³. Nosaltres sabem ara que es tracta de Guifré II, però el monjo de Cuixà del començament del segle XII es pensava que els documents es referien al mateix Guifré el Pelós i, com és natural, deduí que el pare d'aquest es deia també Guifré. Aquesta confusió és una nova prova de la modernitat de la llegenda perquè aquella no pot haver-se produït sinó en temps ja força allunyats dels dos autèntics Guifrés.

23. Vegeu RAMON d'ABADAL i de VINYALS, *Un gran Comte de Barcelona preterit: Guifré Borrell (897-911)*, «Dels visigots als catalans», I (Barcelona 1969), 323 ss.

Quant a la radicació del fals Guifré a Arrià, cal dir que era ben plausible. Ja hem dit que tota aquesta família és originària del Conflent i concretament dels voltants del Canigó. I d'altra banda sabem que Arrià (avui Rià) formà part del patrimoni de Cuixà i és molt probable que fos per donació dels comtes. "La vila i castell d'Arrià –diu Abadal en parlar d'aquell patrimoni– devia ésser de domini de la casa comtal, procedent d'antics béns fiscals"²⁴. No és gens estrany, doncs, que el conjuminador de la llegenda, en cercar una localització per a Guifré, pare de Guifré, i volent acostar-lo a Cuixà, es decidís per Arrià.

Un altre punt enigmàtic és, en fi, que la situació d'invasió sarraïna, demanda d'ajut al rei de França, reconquesta sense aquest ajut i independència consegüent, és exactament la mateixa que històricament correspon al temps del comte Borrell a la fi del segle X, o sigui cent anys més tard del temps del comte Guifré I. I l'enigma es complica si recordem que una llegenda molt admesa en la nostra historiografia antiga fa morir Borrell en la lluita contra els invasors prop de Barcelona, fins al punt que en el pergamí genealògic de Poblet aquest comte apareix ornat amb la palma del martiri.

Per contra, en la llegenda de Guifré, aquest, com realment succeí amb Borrell, acaba tranquil·lament els seus dies en el govern del comtat, mentre que les cròniques àrabs ens testimonien que el nostre gran Guifré coronà una vida fecunda amb una mort heroica en lluita contra els invasors a les proximitats de Barcelona.

En el pergamí de Poblet hauríem, doncs, d'arrabassar la palma del martiri de les mans de Borrell i posar-la a les del seu avi Guifré el Pelós.

És ben segur, doncs, que ens trobem davant una recíproca transferència d'elements entre la història de Guifré i la llegenda de Borrell en un sentit, i entre la història de Borrell i la llegenda

24. ABADAL, *Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà*, «Dels visigots als catalans», I, 433.

de Guifré en l'altre. I ens sembla claríssim que el pont per on és feta aquesta doble i oposada transferència és precisament l'eclipsada personalitat de Guifré II. Perquè hem de recordar que aquest apareix anomenat també Borrell entre el 898 i el 926, per acabar essent anomenat només Borrell entre el 957 i el 986²⁵.

Molt de temps després, entre el gener de 1268 i l'agost de 1270, fou feta una segona redacció dels *Gesta comitum*²⁶, sens dubte també a Ripoll, i en aquesta nova redacció la llegenda de Guifré resta quasi inalterada. Hem d'assenyalar, però, que ara hom hi suprimeix tota al·lusió al monestir de Cuixà que Ripoll en aquest temps no tenia evidentment cap interès a mantenir; també, que hi és donada la data de la dedicació de Ripoll el 888; i finalment, que Raolf hi és presentat com el major dels fills del comte (i en realitat en fou almenys el quart), obeint sens dubte a la idea que, essent el fruit dels imaginaris amors prematrimonials del comte, era adequat que fos ofert a l'Església, com en una mena d'expiació o reparació. Potser cal afegir ací que, traient-ho dels crònicons ripollesos, aquest text fa morir Guifré el Pelós el 912²⁷.

Quasi immediatament després, Pere Ribera de Perpinyà en la seva *Crònica d'Espanya*, escrita el 1268, es fa ressò d'aquesta llegenda com a justificació de la independència del comte (que anomena Jofré), però ens testimonia que hi havia qui discrepava d'aquesta justificació perquè afegeix: "jatsia que altres hi assignen altres raons"²⁸.

Pocs anys després, i en tot cas abans del 1283, hom féu una versió catalana, lleugerament resumida, de la segona redacció, que reflecteix quasi exactament el seu model llatí, però convé

25. ABADAL, *Un gran comte*, 324, arriba a afirmar, a la vista de les proves documentals, que el nom originari, Guifré, "ha desaparegut per a la segona generació".

26. *Gesta comitum*, ed. cit., 21 ss. Per a la data, vegeu la nostra *Historiografia de Catalunya en el període primitiu*, «Estudis Romànics», III, 194.

27. *Gesta*, 25 s.

28. Ms, esp. 13 de la Bibl. Nat. de París, ff. 68-80.

assenyalar que diu que els missatgers del rei de França foren enviats a Provença, que no parla del Puig de Santa Maria, que el nostre comte hi és anomenat uns cops Guifré i d'altres Jaufré, que no diu que Salomó fos francès, i que precisa que el compromís amb jurament de casar-se Guifré amb la filla del comte de Flandes fou fet sobre els quatre evangelis²⁹.

Sembla que cal atribuir a poc abans del 1283 una nova versió catalana bastant ampliada dels *Gesta* que trobem inclosa en algunes compilacions posteriors³⁰. Aquí la llegenda presenta algunes alteracions i precisions més notables que anotarem a continuació. Comença per datar els esdeveniments: Guifré d'Arrià hauria començat el seu govern el 843, la seva mort hauria tingut lloc al cap de quatre anys, o sigui el 847, i en aquesta data el seu fill seria d'edat de cinc anys, els amors clandestins de Guifré i la filla del comte de Flandes haurien estat al cap de dotze anys, quan el minyó n'hauria tingut disset, i per tant el 859, la mort de Salomó i l'ocupació del comtat de Barcelona pel Pelós haurien estat el 870, encara que un dels manuscrits ens parla del 862, el matrimoni de Guifré amb la filla del comte de Flandes hauria tingut lloc el 883 (!), i la recuperació del comtat de Barcelona de mans dels sarraïns i la seva independència hauria estat el 887. Tot fa creure que aquestes dates han estat posades a ull i no per haver estat trobades en els documents, malgrat que algunes d'elles s'apropen bastant al que sembla la realitat. Deixant de banda la cronologia, aquesta versió té també alguns punts que cal subratllar: diu que el rei de França que donà el comtat a Guifré d'Arrià era Lluís el Bondadós, i que aquell acompanyà aquest en la conquesta de

29. *Gesta*, 13.

30. Es tracta del ms. 152 de la Bibl. de Catalunya, estudiat per JORDI RUBIÓ, *Algunes interpolacions en els manuscrits de la crònica d'En Desclot*, «EUC», VI (1912), 1 a 12 i 129-158; del *Llibre de les nobleses dels reis*, estudiat per l'autor, «EUC», XIII (1928), 485 a 524; i d'una versió castellana o aragonesa, estretament emparentada amb les catalanes (especialment amb la segona), del ms. 1814 de la Bibl. Nac. de Madrid.

Barcelona; que els cavallers francesos, entre els quals hi havia Salomó, ja foren enviats per endurse'n el pare del Pelós, acusat de fals crim per enveja que li tenien per la possessió del comtat; que la injúria a Guifré d'Arrià i la violenta reacció d'aquest tingueren lloc al seu palau de Barcelona; que l'emperador Lluís, per inducció de Salomó, el condemnà a perdre el cap a la plaça pública, i conferí el comtat a Salomó "sens voluntat dels capdals e dels cavallers de Catalunya e de la gent de la ciutat"; que la mare de Guifré creia que el seu fill havia mort amb el pare, i per això era més necessari el seu reconeixement per mitjà dels senyals pelosos; que Salomó fou cridat pels barons catalans a Barcelona per tal de tenir-hi Corts i hi fou mort amb tots el seus seguidors; i que la concessió d'independència que l'emperador Lluís (o Lotari, segons un dels manuscrits) féu al Pelós fou amb la salvetat de l'obligació d'acudir a les seves Corts quan hi fos cridat. Cal dir finalment que els manuscrits d'aquesta versió donen al nostre comte el nom de Guifré o Giffré.

Les diverses redaccions de la mal anomenada Crònica de Sant Joan de la Penya són força fidels al seu model, que és la segona redacció llatina dels *Gesta*, però no deixen de tenir algunes característiques pròpies. Són les següents: diuen que Guifré d'Arrià fou mort "costa la vila de madona Santa Maria de Puig", amb la denominació que els nostres documents del segle XI donaven al santuari de la localitat d'Aniç, i no la de Puig de Santa Maria del text primitiu de la llegenda; diuen també, allunyant-se molt de la veritat, que Guifré el Pelós morí a quaranta anys; en parlar de la fundació del monestir de Ripoll per Guifré diuen "e aquell ennobleí de grans dons e riqueses"; i, en fi, acaben els passatges dedicats a aquest comte amb aquestes frases elogioses: "Aquest comte Guifré fo molt bon hom e valerós e benigne, e posà en bon estament sa terra". Sembla que cal datar aquesta versió el 1369³¹.

31. Ms. 1811 de la Bibl. Nac. de Madrid.

El 1379 Jaume Domènec, en la seva *Genealogia dels reis de Navarra i Aragó i comtes de Barcelona* ens donava també una versió de la llegenda que cal comentar. Comença presentant Guifré d'Arrià com a governant de Barcelona, Osona, Urgell, i Cerdanya, nomenat per l'emperador Lluís el 840, i confirmat pel seu fill Carles el 841, després de la mort d'aquell; i cal dir que en el manuscrit que ens ha conservat aquesta obra hi ha una miniatura que representa un guerrer amb un escut de Catalunya i una espasa que és la representació més antiga que posseïm de l'imaginari Guifré d'Arrià i que igualment podem prendre com a representació de l'històric Guifré el Pelós. Abans de passar a relatar la fase final del govern d'aquell, ens diu que "regí la terra molts anys en gran pau i seguretat, per la qual cosa era anomenat pare de la pàtria". En parlar del seu captiveri, diu que el portaven a París amb el seu fill i que fou prop de la ciutat d'Aniç, que ara és dita el Puig, on l'occiren el 858. El fill llavors és dut a París i encomanat al comte de Flandes i tot s'esdevé com en les versions anteriors. Però Domènec concreta que el jove Guifré fou tramès a Barcelona i n'ocupà el comtat el 872, que Salomó havia estat causant de la mort del seu pare i que, en matar-lo, mataren també altres francesos. El casament amb la filla del comte de Flandes diu que fou el 873, que la donació del comtat a Guifré i els seus, "però sota feu", tinguè lloc el 874 i que la recuperació de la terra sobre els sarraïns fou el 877. Atribueix al Pelós (que, per cert, no anomena mai així) un govern de trenta-nou anys, el fa morir "ple de dies i de bones obres", i, en parlar dels seus fills, no posa Raolí en primer lloc sinó en segon³².

En un moment imprecís, posterior al 1283 i anterior al 1407, aparegué una llegenda satèl·lit, referent a Guifré el Pelós, que trobem testimoniada el 1407³³ i exposada en detall, encara

32. Ms. 487 de la Bibl. de Catalunya. El text és en llatí i el seu títol és *Genealogia regum Navarre et Aragonie*.

33. *Flos mundi*. Ms. esp 11 de la Bibl. Nat. de París.

que en un text mutilat al començament, en una compilació de mitjan segle xv. És la llegenda del repartiment del mur de Barcelona que, segons un text anterior al 1284³⁴, havia estat obra de Lluís el Bondadós en el moment de la conquesta, i segons la narració que ara ens ocupa, hauria estat duta a efecte per Guifré quan, en retornar de França, hauria recuperat la terra de mans dels sarraïns que l'havien envaïda en absència seva d'acord amb els episodis finals de la llegenda del Pelós.

Són deu capítols, dels quals ens manquen per mutilació els dos i mig del començament, tot i que en conservem les rúbriques que ens donen idea del contingut³⁵. Els beneficiaris del repartiment són en general els col·laboradors del comte en l'obra de reconquesta, que vénen de França amb ell, i als quals és atribuït origen foraster: francès, alemany o anglès; i llurs noms són Guillem de Mediona, Berenguer de Barcelona, Gispert de Bell-lloc, Pere i Arrigo Alamany, Gispert Giscard de Bell-lloc, el bisbe de Barcelona, els canonges, i alguns cavallers innominats.

En un moment, potser encara més imprecís, apareix una altra llegenda satèl·lit (o potser més aviat satel·litzada) relacionada amb Guifré el Pelós. És la de fra Joan Garí, el primer testimoni de la qual és potser del 1239, que apareix ja molt desenvolupada el 1439, i que sembla testimoniada al llarg del segle xiv. És una contalla d'origen siríac, basada en la llegenda

34. Es tracta de la *Crònica e primera fundació del monestir de Sant Pere de Barcelona*, més correntment anomenada "Croniqueta de Sant Pere de les Puelles", encara inèdita. El passatge en què parla del tema que ens ocupa diu així: "E après Lodovic, fill de Carles Maines, emperador de Roma e rei de França, sí partí la ciutat de Barcelona, la qual donà a la sua gent qui l'havien seguit aquí e foren a la conquesta. E als cavallers e honrats hòmens donà les torres del mur qui són entorn de la ciutat; e els albergs qui són dins la ciutat donà a les gents de peu. E per ço les torres als cavallers e honrats hòmens, per tal que el poble fos mills gordat, ço és, per les talaies que tenien per les torres per tal que la ciutat no pogués ésser traïda per null hom". Vegeu el nostre estudi *La Crònica de Sant Pere de les Puelles*. «I Col·loqui d'Història del Monaquisme Català», II (Santes Creus 1969), 35-50.

35. *Llibre de les nobleses dels reis*, ms. 487 de la Bibl. de Catalunya.

hagiogràfica de sant Jaume el Penitent, i escampada per Europa en versions cristianes i pel nord d'Àfrica en versions musulmanes.

Una de les versions cristianes arrelà a Montserrat i es relaciona amb el nostre comte perquè ell hi és el pare de la donzella víctima de Joan Garbí, és al seu palau on té lloc el perdó del penitent i és Guifré qui apareix com a comte de Barcelona en diversos episodis de la narració³⁶.

La filla és innominada en les versions dels primers segles, però el Pseudo-Luitprand (vers 1600) l'anomena Maria, i el P. Yepes (1609) li dona el nom de Riquilda (Riquell) que féu fortuna i que potser fou realment el d'una filla del comte i ben segur el d'una filla de Guifré II i néta, per tant, del Pelós³⁷.

És prou coneguda la gran popularitat de què aquesta llegenda ha gaudit fins als nostres dies, sobretot perquè és relacionada amb la troballa de la imatge de la Mare de Déu de Montserrat, amb la fundació del monestir i amb la de Sant Pere de les Puelles.

En la crònica universal catalana titulada *Flos mundi*, redactada el 1407³⁸, trobem un sorprenent intent de magnificació de la llegenda de Guifré que haurem d'analitzar a continuació. L'anònim autor, que disposa dels textos d'història universal més divulgats en el seu temps, procura de relacionar els personatges més importants de la nostra llegenda amb figures il·lustres de la història europea.

Comença per inventar, o més ben dit descobrir, el pare de Guifré d'Arrià. Li donà el nom de Sinofré que és més o menys, com sabem, el nom del pare real de Guifré el Pelós. Això no

36. RAMON MIQUEL i PLANAS, *La leyenda de fray Juan Garín, ermitaño de Montserrat* (Barcelona 1940). ÀNGEL GONZÁLEZ PALENCIA, *Historias y leyendas. Precedentes islámicos de la leyenda de Garín* (Madrid 1942), i especialment la nostra recensió d'aquest darrer llibre a «Estudis Romànics», I (1947- 1948), 287 ss.

37. ABADAL, *Un gran comte*, 361 s.

38. PERE BOHIGAS, *El repertori de manuscrits catalans de la Fundació Patxot*, «EUC», XV núm. 2 (1930), 207 a 215, i XVI núm. 2 (1931), 246 a 282.

pot ésser degut simplement a una casualitat. Sens dubte, l'autor del *Flos mundi*, o la seva font, trobà en la documentació un Guifré, fill de Seniofré, i com que d'acord amb el criteri llavors acceptat per tothom, Guifré el Pelós, confós amb Guifré II, era fill de Guifré, deduí que Seniofré era el pare de l'imaginari Guifré d'Arrià.

Segons el nostre autor, aquest "Sinofré, del qual depuis isqueren los comtes de Barcelona", davallava de Tubal, fill de Jàfet, i s'havia refugiat als Pirineus, fugint del jou dels sarraïns. Afegeix que era del mateix llinatge de Santa Eulàlia de Barcelona i d'una noble captiva cristiana que havia estat convertida per sant Silvestre i havia estat portada a Espanya des d'Orient pels estipendiariis espanyols, pels miracles de la qual "tota Espanya creegué en la fe de Jesucrist". I explica, encara, que la gent d'aquest llinatge es distingia "dels altres, car eren grans de persona, fora mesura de tots los altres, havien fortaleza increíble, molt cabelluts, quaix vermells, la cara fort clara, los ulls així com a lleó, la barba fort roja, aventurats en armes tots temps havien defesa Catalunya dels barbres, abundaven en tresor. Llur habitació era en Barcelona, mas per ço com la ferocitat cruel dels sarraïns e de les altres barbres nacions, moguda d'Orient, havia ocupada tota Espanya e tenia les ciutats d'aquella, aquest Sinofré ab d'altres molts, no volent ésser sots servitud de tan abominable gent, jaquides llurs pròpies habitacions en los territoris de Catalunya, muntaren-se'n en les muntanyes; e lo dit Sinofré elegí un lloc fort desert per habitar ab sa família en les partides de Conflent, après una aigua apel·lada la Tet, on féu castell, lo qual és apellat d'Arrià".

A continuació, l'autor de *Flos mundi* ens diu que, havent arribat a Catalunya la notícia dels esforços de Pelagi, Sinofré, amb seixanta-dos companys seus, "se mès en camí per llocs deserts e solitaris e anà tant per ses jornades que pervengué en la ciutat de Lleó al rei Pelagi, lo qual s'acullí molt honorablement: e aquí, esperat temps covinent de fer batalles, estigueren en gran prosperitat". Vingut el temps de fer batalles, Sinofré hi

participà i hi fou ferit. Després, sabent que els sarraïns havien envaït la seva terra, hi retornà amb tota pressa i allà expulsà els sarraïns de les muntanyes i els obligà a tancar-se dins les ciutats i els llocs forts. I a continuació ens dóna l'autor la primera versió que coneixem de la llegenda que pretén de justificar l'existència dels pagesos de remença³⁹. Diu així: “Ab tant, Sinofré, ab los altres nobles, cercaren les muntanyes de Confleent, de Cerdanya e de Pallars, e confortaren tots los cristians que hi trobaren. E trobaren que molts s'eren feits sarraïns adorant Mafumet per paor de mort; los quals tots captivaren e, així com a esclaus, sots servitud los feren viure. Diu-se que aquells qui depuis nasqueren d'aquests són estats de reemença, emperò la Història no en fa menció”. Crida l'atenció, però, el fet que més endavant la mateixa crònica ho explica d'una altra manera. Ho refereix al temps de Carlemany i diu: “Com Carles hac açò entès, de mantinent féu ajustar, de Catalunya, d'Aragó e de Navarra, tots los cristians, manant-los que el seguissen. E foren molts qui seguir contra los turcs no el volgueren; per què foren posats perpetualment, ells e los llurs, en servitud. Creu que d'aquest edicte hac començament foriscapi, cugucia, entestia, eixorquia, àssia e reemença”.

L'autor segueix explicant fantasies absurdes, entre les quals una suposada incursió de Carlemany a Catalunya en temps del seu pare Pipí, reclamada per Sinofré, després de la qual explica:

“Enaprés tornà-se'n a Narbona, al rei Pipí, e Sinofré ab ell; e tornaren-se'n en França. E el rei Pipí hac tan gran grat de Sinofré, que li féu donar per muller una noble donzella, neboda sua, filla de Laudunda germana del dit rei Pipí, la qual ab gran solepñitat fo amenada fins a Narbona. D'aquesta donzella,

39. Fins que hem assenyalat aquesta al·lusió a la qüestió dels homes de remença, la més reculada que era coneguda era la de Tomic del 1438. Amb l'al·lusió del *Flos mundi* podem recular fins al 1407. És d'aquests anys, doncs, l'intent de justificar els “mals usos” davant les iniciatives que aspiren a resoldre el problema dels homes de remença que s'anava enverinant.

apellada Almira, engendrà Sinofré, Jofré, qui fo comte de Barcelona. E fo comanat per lo rei Pipí al dit Sinofré tota la prefectura de Catalunya”.

Com veieu, amb això ja tenim que els comtes de Barcelona tenen una ascendència carolíngia que després l'autor encara reforçarà amb una altra fantasia.

Prosseguint les seves imaginacions, l'autor fa que Guifré d'Arrià (que ell anomena sempre Jofré) es casi amb Xabzira, filla del comte de Narbona, de la qual té dos fills i dues filles: “la un fo apellat Jofré Pelós e fo comte de Barcelona, e l'altre fo apellat Girard e fo cambrer de Lluís rei de França; la una filla fo muller del comte de Tolosa, e l'altra del duc de Gascunya”.

És impossible de continuar assenyalant totes les absurditats que l'autor carrega al compte de Guifré d'Arrià i els seus suposats familiars. I caldrà passar a l'episodi de la captivitat i mort d'aquell, que també ens és donat amb notables variants. Ens explica que els missatgers del rei de França, que diu que era Carles el Calb, eren Salomó i Balduí que anaven vers Provença a veure l'emperador dels romans i, en passar per Narbona, hi trobaren “Jofré, comte de Barcelona i de Narbona, qui era molt vell, ab son fill petit de 7 anys”. Llavors té lloc la disputa i Balduí pren Jofré per la barba i aquest, amb la seva daga fereix l'ofensor que tot seguit caigué mort. Havent estat pres Jofré, juntament amb el seu fill Jofré Pelós, els amics de Balduí occiren Jofré, però no pogueren trobar el seu fill perquè fou amagat i disfressat per alguns escuders que havien estat afavorits pel seu pare. L'infant fou portat al rei Carles, a Metz, i aquest l'encomanà a Balduí, comte de Flandes, perquè l'educés, i romangué catorze anys a casa seva.

Ací l'autor ens parla de la vídua de Guifré d'Arrià i, sense recordar allò que ha dit molt abans, ens diu que s'anomenava Bertranda i que era de sang reial. Diu que Salomó, l'altre missatger, fou fet comte de Barcelona pel rei, però tot seguit morí i deixà el comtat al seu fill, també anomenat Salomó, el qual féu exiliar Bertranda.

Aquesta substitució de Xalzira per Bertranda, en el nom de la mare de Guifré el Pelós, ens dóna una idea de la forma com treballava el nostre autor, que sembla inventar sobre la marxa, sense cap preocupació de lògica ni de versemblança.

Contra allò que diuen totes les altres versions, aquesta conta que la restitució del comtat de Barcelona a Guifré el Pelós fou feta per Carles el Calb quan encara Guifré era a casa del comte de Flandes i a instàncies d'aquest, que diu que era gendre del rei, la qual cosa significa que l'identifica amb Balduí Braç de Ferro, la història del qual potser ja havia servit d'inspiració, com hem dit més amunt, al primer conjuminador de la llegenda guifrediana.

Després d'això, l'autor de *Flos mundi* afegeix: "Aquest Jofré començava de florir en l'art cavallerívol ultra pensa cogitant, e feïa tantes cavalleries que per tots los barons de Flandes era molt amat". I és ara que la versió ens parla dels amors furtius de Guifré amb la filla del comte de Flandes, que anomena també Judit, de l'anada de Guifré a Barcelona, de la mort de Salomó i de la proclamació de Guifré com a comte. Parla tot seguit de l'ira de Carles el Calb per la mort de Salomó, de la intervenció del comte de Flandes per apaivagar-la i de l'anada de Guifré a la cort de Carles el Calb.

I vet ací com la versió que ara estudiem explica l'enfranchiment de Catalunya: "En aquest temps Jofré, qui era ab lo rei de França, reebé missatges de Barcelona e de la Catalunya notificant-li com los sarraïns, barrejada tota la terra de Catalunya, preses totes les ciutats, e llocs d'aquella estants sens defensió, senyorejaven enfortint poderosament aquella. Llavors Jofré suplicà a Carles que li volgués lliurar gent d'armes, ab los quals, vinents en Catalunya contra los sarraïns, pogués recobrar la terra. Mas Carles, aparellat d'anar en Roma, per reebre l'imperi, ab tota la sua gent, dix a Jofré: -Veste'n en Catalunya e defèn ton comdat e sí és teu en franc alou, e d'aquí avant no sies tengut de res a la corona de França.-"

Llavors Guifré va a Flandes amb el seu sogre i alguns pocs cavallers francesos. I des de Flandes, amb molta més gent d'armes ve a Catalunya, i aquí l'autor entronca la seva narració amb la llegenda del repartiment de les torres del mur de Barcelona, precisament entre els caps d'aquella gent d'armes.

Cal tenir en compte que l'autor de *Flos mundi* no explica la seva versió d'una forma seguida sinó que a cada moment la interromp per intercalar-hi amples referències a fets d'història general. En una de les interrupcions parla de Bernat Plantapeloosa, comte de Tolosa i d'Alvèrnia, i sense pensar-s'hi gaire diu: "Aquest Bernat era del llinatge de Jofré Pelós, comte de Barcelona".

Potser és convenient de subratllar que el cronista, en diversos passatges de la seva obra, fa referència a diverses i imaginàries preses i pèrdues de Cervera o del castell Cerver en forma quasi obsessiva que potser podria fer pensar en una vinculació de l'autor amb Cervera o amb el llinatge dels Cervera. I com a acabament d'aquesta llarga referència a les característiques d'aquesta versió, podríem transcriure un passatge que es refereix a aquesta qüestió. Diu així: "En aquest temps lo castell Cerver ab gran enginy fo pres per los sarraïns de Lleida, foragitats d'aquell los cristians ab lo llur capità apellat Berenguer de Barcelona. E fo així cognominat per ço com primer, ab Jofré, vinent de Flandes, entrà contra los sarraïns en Barcelona; mas depuis fo cognominat de Cervera, e d'aquest, segons que es diu, isqueren los senyors de Cervera d'Urgell. Aquest castell pres donà gran damnatge al comdat de Barcelona".

A fi de comptes, de l'examen d'aquesta versió podríem assenyalar dos trets principals: l'un és la introducció d'una informació realment històrica, que és el fet de presentar un Seniofré com a ascendent de Guifré el Pelós; i l'altre és el de donar a aquest uns pròxims avantpassats carolingis, en fer-lo nét d'una neboda carnal de Pipí el Breu, i als seus fills una ascendència imperial en presentar la muller del Pelós com a

néta de Carles el Calb. En fer això darrer, introdueix en la llegenda els noms de Laudunda, Almira i Bertranda que, a partir d'ara, apareixeran en altres versions.

Del 1438 són les *Històries e conquestes* de Pere Tomic, el qual ens dóna una versió de la nostra llegenda que conté detalls d'algun interès. Comença per anomenar "Griffa" i no Guifré o Guifre, el nostre comte i el seu suposat pare, la qual cosa sembla indicar que en el seu temps s'havia perdut, per desús, la bona tradició de la pronunciació del nom. Després diu que Salomó era a la cort del rei de França i constantment acusava Guifré de voler-se ensenyorir del comtat de Barcelona, del qual tenia el regiment, i llevar-lo al rei. Tot s'esdevé com en la versió original, però, en parlar de l'assassinat de Guifré d'Arrià, diu que fou "prop lo Puig de França, on lo rei de França era en aquell temps". Explica que el comte de Flandes era gran amic del pare de Pelós, i que Salomó demanà al rei el regiment del comtat de Barcelona, cosa a la qual el rei accedí.

I ací és digne d'ésser subratllat que Tomic insisteix dient que Salomó "jamés no aturava sinó en lo comdat de Cerdanya" i que "no aturava en altra part del Principat", la qual cosa correspon a la veritat perquè Salomó fou realment comte de Cerdanya i no de Barcelona. Vet ací, doncs, com en el cas de *Flos mundi*, que un autor que porta la llegenda a les màximes exageracions, malgrat tot introdueix elements historiogràfics que fins aleshores havien estat ignorats. Tot fa creure que Tomic havia obtingut la informació que ens dóna de l'examen de l'arxiu dels Pinós a Bagà que tingué llargament sota la seva cura. Després de les amors amb la filla del comte de Flandes, el jove Guifré és enviat a Barcelona "com a pelegrí ab dues dones velles" i en aquest moment Salomó, que "era enemic de son pare", per sa desventura "era a la ciutat car jamás hi havia aturat, e açò tal com se portava mal ab los barons, abans, com dessus és dit, estava en lo comdat de Cerdanya". L'encontre entre Guifré i Salomó tingué lloc, segons Tomic, "fora lo castell

qui és a la plaça de les Cols”. Cal assenyalar també que la independència del comtat de Barcelona i del Principat de Catalunya és obtinguda a demanda de Guifré, i el rei la hi concedeix “en fin franc alou”, i això s’esdevé, segons el cronista, l’any 825. Finalment, Tomic diu d’una manera expressa allò que ja podia inferir-se en versions anteriors en relació amb la donació de Raolf a Ripoll: “per tal com lo dit comte lo procreà abans que no fossen esposats”⁴⁰.

El 1476 Gabriel Turell, en el seu *Record*, no féu gran cosa més sinó imitar servilment el text de Tomic, però en el cas que ens ocupa, amb algunes petites alteracions, com són: que Guifré era anomenat Pelós “perquè tenia los costats pelosos fora de la manera dels altres hòmens”, que fou enviat a Barcelona disfressat “de dona pelegrina” i que no fa cap comentari en relació amb l’engendrament de Raolf⁴¹.

A la fi del segle XV i al començament del XVI, Pere Miquel Carbonell tracta el nostre tema en les seves *Cròniques d’Espanya* (1495-1513), en una *Genealogia* del 1496 i en una continuació de la *Genealogia* de Jaume Domènec del 1507. No hi aporta novetats importants. Cal assenyalar, però, allò que diu sobre l’origen de Guifré d’Arrià, tal com segueix: “Aquest Guifré, segons lo procés de la història de Carles Maines, encara que en cròniques no es tròpia escrita la sua genealogia, vénen a creure alguns històrics moderns acutíssimos que és natural del ducat de Bavària, en Alemanya; de casa molt generosa. Del qual se partí en companya e servei de Carles Maines, emperador, quan conquistà aquella província d’Alemanya; e s’en vengué lo dit Carles conquestant en Rosselló e Cerdanya, del Principat de Catalunya, e allí, en la terra de Vilafranca de Conflent, lo dit emperador li donà lo castell d’Arrià. E après,

40. Hem tret els fragments que transcrivim de l’obra de Tomic, no de les edicions més divulgades, sinó dels manuscrits que ofereixen més garanties de fidelitat i especialment del de la Bibl. del Palau Reial de Madrid.

41. GABRIEL TURELL, *Record*, «ENC», (Barcelona 1950), 101, 103 i 107.

per dar-li més honra e senyoria, li comanà lo comtat de Barcelona". Segueix després la narració sense alteracions importants, en la qual ens diu que Guifré governà només un any. Assenyalem, encara, que afirma que la concessió del comtat de Barcelona fou "sota feu", probablement perquè la documentació que ell coneixia, com a encarregat de l'arxiu reial que era, li mostrava que la dependència respecte del rei de França encara havia de durar un segle després del temps que estudiem. Assenyalem també que dona la següent cronologia dels fets, reals o imaginaris: inicis del govern de Guifré d'Arrià, 840; mort d'aquest, 840, 841 o 858; concessió del comtat al Pelós, 874; i mort d'aquest a quaranta anys, als vint-i-cinc de govern, el 912 com és creença general en aquest temps. Com es pot veure, aquestes xifres són en bona part contradictòries.

A això cal afegir que Carbonell és el primer a introduir en la nostra historiografia el coneixement de Bernat de Septimània com a comte de Barcelona, el qual considera el primer i l'immediat antecessor de Guifré d'Arrià. També és el primer a introduir-hi l'episodi de la revolta d'Aissó, encara que deformant-lo molt fins a fer-ne difícil la identificació. La font remota de Carbonell en ambdós casos són els *Annals reials* francs, però passats a través dels humanistes italians Biondo i Plàtina⁴².

Luci Marineu Sícul, en la seva *Genealogia regum Aragonum* publicada el 1509, no aporta gaires novetats. Anomena *Griffeus* o *Goffredus*, tant el suposat pare com el fill, i qualifica aquest de "bellíssim". Suposa que el comte de Flandes era molt amic de Guifré d'Arrià; que a l'arribada de la seva filla a Barcelona per a casar-s'hi hi van ésser celebrats grans jocs i

42. Vegeu el nostre estudi *Dos humanistes italians en la nostra historiografia*, «In memoriam Carles Riba (1959-1969)» (Barcelona 1973), 129 a 139 i especialment 136 a 139. Per al conjunt: PERE MIQUEL CARBONELL, *Chroniques de Espanya* (Barcelona 1547), el ms. B. 240 de l'Arxiu Municipal de Barcelona que conté la *Genealogia* del 1496, i el ms. 487 de la Bibl. de Catalunya que, com hem dit a la nota 32, conté la *Genealogia* de Jaume Domènec.

espectacles de diverses menes; que el rei de França donà a Guifré totalment i íntegrament tot el que tenia a Barcelona, el Rosselló i la Cerdanya, precisió sens dubte deguda al conflicte que en aquells temps (regnats de Joan II i de Ferran II) hi havia amb França per causa del Rosselló i la Cerdanya; que l'edificació de Santa Maria de Ripoll fou en memòria dels triomfs de Guifré sobre els sarraïns; que el que dóna com a primogènit de Guifré, Raolf, havia nascut abans de les noces a casa dels comtes de Flandes; i que la cronologia dels fets que ens ocupen era molt diferent de l'habitualment assignada, perquè dóna la concessió del rei de França a Guifré com del 975 i la mort d'aquest com del 992, dates que corresponen al temps del comte Borrell. Cal assenyalar que en aquesta edició hi ha gravats al boix que representen Guifré d'Arrià i Guifré el Pelós⁴³.

Ja ben entrat el segle XVI, el valencià Pere Anton Beuter publica en català, el 1538, la primera part de la seva *Història de València o Crònica d'Espanya* i, en parlar de la translació del cos del sant Vicenç màrtir de València a Castres, que treu d'Aimó, monjo de Saint-Germain-des-Prés, i en haver de fer una referència al comte Salomó de Cerdanya, diu que és qui procurà “la mort de Sinofré, tinent del comdat de Barcelona”. Afegim a això que en altres dos indrets del seu llibre parla de “Sinofré Pelós” i de “Sinofré, lo qui tingué a Barcelona quan la guanyaren après los francesos”⁴⁴.

En 1551 publicà la segona part de la dita *Crònica d'Espanya*, i ho féu en castellà. I en aquesta obra Beuter ens dóna en una sola narració seguida tota la llegenda de Guifré, d'acord principalment amb el text de *Flos mundi*, i fent l'entroncament en el punt convenient de les llegendes satèl·lits del repartiment

43. LUCI MARINEU SICUL, *De genealogia regum Aragonum* (Saragossa 1509) f. XII ss.

44. PERE ANTONI BEUTER, *Primera part de la Història de València* (València 1538), ff. LXd i LXIb i c.

del mur de Barcelona i de Joan Garí, i afegint-hi per primer cop la llegenda de les Quatre Barres que conta així: “En este comedio los normandos entraron por la tierra de Francia, y hovo de hazer gente el emperador Loís para resistirles, y fué a servirle el conde con los cavalleros barceloneses que con él se hallaron. I pelearon con los normandos valerosamente y vencieronlos. En esta batalla (según he hallado escrito en unos quadernos de mano) diz que pidió el conde Jofré Velloso al emperador Loís que le diese armas que pudiese traer en el escudo, que llevaba dorado sin alguna divisa, y el emperador, viendo que havía sido en aquella batalla tan valeroso que, con muchas llagas que recibiera, hiziera maravillas en armas, llegose a él y mojose la mano derecha de la sangre que le salía al conde y pasó los quatro dedos así ensangrentados encima del escudo dorado, de alto abaxo, haziendo quatro rayas de sangre, y dixo: – Estas serán vuestras armas, conde. – Y de allí tomó las quatro rayas, o vandas, de sangre en el campo dorado que son las armas de Cataluña, que agora dezimos de Aragón”.

Aquest és el primer testimoni que tenim de la famosa llegenda i, sabuda la inclinació de Beuter per les llegendes i els pocs escrúpols que tenia quant a l'exactitud d'allò que conta, hem de creure que se la va inventar. Els “quadernos de mano”, (o manuscrit) on diu que la trobà, probablement no han existit mai. Com a màxim potser podríem creure que en algun nobiliari aragonès trobà una llegenda igual que presentava un dels nostres comtes-reis concedint les armes reials a un súbdit seu d'una manera semblant i en circumstàncies anàlogues; crec que aquesta llegenda existeix, i Beuter hauria pogut fer-ne una transposició i adaptació en trobar-la en un manuscrit.

Cal assenyalar que Beuter introdueix en la nostra historiografia el coneixement de l'existència del comte Ermenguer d'Empúries i de la seva actuació contra els sarraïns en aigües de les Balears, encara que comet els errors d'anomenar-lo “Armengol” i de considerar que aquest era governador de les illes, designat pels carolingis; i hi advertim que, tot i que en la

primera part de la seva crònica, per influència de *Flos mundi*, anomena Sinofré el pare del Pelós, com ja hem vist, ara, en la segona part, li dóna els noms de Guifré o Jofré. També és aquest autor el primer que ens parla de l'intent de l'emperador Lluís contra Tortosa.

En fi, Beuter no accepta que Guifré fos alemany i dedica a això les frases següents: “Verdad es que algunos escriven que este cavallero Jofré era aleman y de muy alta sangre, pero yo he hallado que era natural español, como tenemos dicho”.

Altres detalls podríem subratllar en la narració de Beuter, com ara que l'acusació que fan contra Guifré d'Arrià és que “se tratava como señor absoluto de Cataluña, haziendo cosas por su autoridad que perjudicavan mucho a la reputación del emperador, y que muchos pensavan que lo hazía con pretensión que, por dote de su mujer (recordem que Almira és parenta de Lluís, segons diu *Flos mundi* i repeteix Beuter), se le havia de dar Cataluña”; i com ara que, en dur pres el d'Arrià, hagueren de passar per Alvènia i, “siendo llegados en la villa que se llama Santa Maria del Puig de Francia, vinieron unos parientes del caballero muerto, a quien dicho conde matara, y, al entrar del pueblo, movieron una grandísima quistión y, a la rebuelta de ella, mataron al dicho conde don Jofré, y, muerto, fué enterrado en la iglesia de dicha villa”; o com ara que la concessió a Guifré el Pelós del comtat de Barcelona i el Principat de Catalunya fou “con feudo que por él le reconociese como superior, y pudiesen a él recurrir en causas de apelación”, a la qual cosa és afegit que “de entonces se tomó por costumbre de poner en las cartas el año del rey que en Francia reinava”.

Cal dir finalment, que també Beuter considera que Raolf era el primer dels fills del Pelós i explica la seva donació a l'Església en la forma següent: “el primero se dixo Radolpho que nació en Flandes y se crió de hurtadas, y, por no ser nacido de matrimonio celebrado en sancta Iglesia, quiso el conde que fuese fraile”.

Quant a la cronologia donada per Beuter, és com segueix:

començament del govern de Guifré d'Arrià, 840; mort d'aquest, 858; mort de Salomó i proclamació de Guifré el Pelós, 877; concessió del feu, 884; durada del govern de Guifré, trenta-cinc anys⁴⁵.

Ara convé que parlem de Francesc Tarafa, el qual entre 1546 i 1550, i en tot cas abans de 1556, data de la seva mort, escriví una *Crònica de cavallers catalans* que no conservem, sinó en una còpia feta transcriure per Jaume Ramon Vila el 1603. Des del nostre punt de vista presenta dues novetats notables. La primera és que, encara que dubitativament, ens dóna el veritable nom de la muller de Guifré el Pelós que diu que s'anomenava Amatildis o Guinidilda. I l'altra és que revela abans que ningú que el fill de Guifré el Pelós, anomenat com el seu pare, no li premorí, sinó que regnà després d'ell i fou enterrat a Sant Pau del Camp. Tot això naturalment, si Jaume Ramon Vila no ho interpolà en la seva còpia, mig segle posterior a l'original. Segueix, però, pensant que Guifré el Pelós morí el 912 i, com que la làpida de Guifré II a Sant Pau del Camp el dóna erròniament com a mort el 914, creu que aquest no regnà sinó dos anys. En canvi, encerta quan diu que la seva muller era anomenada Garsenda i que no deixà fills mascles. Hem d'observar que en una altra de les seves obres, *De origine ac rebus gestis regum Hispaniae liber*, editada el 1553, dóna a la muller del Pelós el nom de Guidelvindis⁴⁶.

45. BEUTER, *Segunda parte de la Crónica General de España* (València 1551), ff. XXXI^r a XXXVI^r. Al f. XXXIV^r nega que Guifré tingués el comtat en franc alou lliure de tota subjecció al rei de França, i en demostració d'això esmenta el privilegi de confirmació dels béns de Sant Cugat del 986, que transcriu, que és el darrer dels preceptes de la cort franca per a Catalunya, cosa que Beuter no diu, ans al contrari sosté que l'exempció i llibertat no foren atorgades fins al tractat de Corbeil.

Quant al repartiment del mur de Barcelona, tot i que no s'hi refereix explícitament, cal dir que esmenta com a acompanyants de Guifré en tornar de la cort franca Guillem de Mediona, Pere Alemany, Gisbert de Bell-lloc i Berenguer de Barcelona, tots els quals són els beneficiaris del repartiment del mur segons el *Flos mundi*, font de Beuter en aquests temes.

46. FRANCESC TARAFÀ, *Crònica de cavallers catalans*, I (Barcelona 1952), i *De origine ac rebus gestis regum Hispaniae liber* (Anvers 1553).

En aquesta qüestió cal dir que Zurita, que visità Barcelona el 1543 i el 1553, en els seus *Anales de Aragón*, editats el 1562 i reeditats el 1585 amb correccions i addicions, revela el seu coneixement de la làpida de Sant Pau del Camp, però creu que es refereix al Pelós i que fou gravada en memòria d'ell, tot i estar enterrat aquest a Ripoll. Coneix també l'existència del comte Borrell a través d'Aimó de Fleury, que anomena Annó perquè l'ha pogut consultar en l'edició del 1514 que li deforma el nom⁴⁷.

Deixant de banda el testimoni de Tarafa, per si va ésser alterat per Jaume Ramon Vila, hem de dir que Pujades afirma que el descobriment de la làpida en qüestió tingué lloc el 1596 i que llavors hom arribà a conclusions com les que es trobem en l'obra de Tarafa. Ja hem vist, però, pel que diu Zurita i potser pel que afirma Tarafa, que la làpida era ja coneguda probablement des de mitjan segle XVI. Ja veurem que el testimoni d'altres autors no permet d'acceptar literalment el que explica Pujades⁴⁸.

El 1586, Francesc Comte, notari d'Illa de Tet, al Conflent, en les seves *Il·lustracions dels comtats de Rosselló, Cerdanya i Conflent*, inspirant-se en els continuadors de Fredegari, a través de Joan Bonguet, dona Carles Martell i la seva muller, que anomena Sincachila, com a pares d'un Guifré (que en realitat era Grifó), que suposa avantpassat de Guifré d'Arrià, amb la qual cosa reforça la llegendària ascendència carolíngia dels nostres comtes⁴⁹.

El 1588 apareix l'obra de Francesc Calça *De Catalonia liber primus*, que ofereix notables novetats en l'estudi del nostre període comtal. És el primer autor català que utilitza directament les fonts historiogràfiques franques i concretament

47. JERÓNIMO ZURITA, *Anales de Aragón*, llib. I, cap. VIII (Saragossa 1669).

48. JERONI PUJADES, *Crónica Universal del Principado de Cataluña*, VI, 481 ss.

49. FRANCESC COMTE, *Il·lustracions del comtats de Rosselló, Cerdanya i Conflent* (Vic 1879), 19s.

l'obra d'Aimó de Fleury continuada, que coneix a través de l'edició feta el 1514. Aquesta coneixença li permet de parlar del comte Berà (o Bara) el nom del qual relaciona amb el mot "bara" o "baara" que els textos jurídics catalans medievals apliquen als culpables d'alta traïció. Cal tenir en compte, però, que Pere Tomic, molt abans (1438), potser al monestir de la Grassa, on sembla haver estat, devia llegir alguna crònica franca que, mal interpretada, li fa al·ludir un "baró romà lo qual s'apellava per son nom Bara" que es revoltà contra els romans i a la fi fou vençut i mort; i afegeix Tomic: "E après tot açò fet, los romans feren una llei que, per tal com aquest Bara era estat primer qui havia feta malesa en la dita terra [a Catalunya], tots los qui farien malesa fossen apellats 'bares' en la dita terra. E d'aquí és sort lo nom de 'bara'". Calça parla també del comte Borrell d'Osona, posseïdor de Cardona i Casserres, del comte Rostany de Girona i del comte Ermenguer d'Empúries, fins aquest moment absents de la nostra historiografia si exceptuem aquest darrer mal conegut per Beuter, com ja hem indicat. Es refereix semblantment a una expedició de Lluís el Bondadós contra Tortosa, notícia que ja havia anticipat Cristòfor Despuig en els seus *Colloquis* del 1557. Parla també d'Aissó (encara que vacil·lant quant al seu nom per culpa de l'edició d'Aimó de Fleury) i de Guillemon, fills de Berà. Cal assenyalar, encara, que Calça dona també com a font seva manuscrits i documents de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona, i entre ells els capitulars de Carlemany, de Lluís el Bondadós i de Carles el Calb per als barcelonins. Al costat d'aquests progressos a favor d'un millor coneixement de la nostra història comtal, sembla que és ell el primer que introdueix una nova falla, que és la que es refereix a un suposat rei sarraí de Barcelona de nom Gamir, imaginat partint del nom de Regomir; i sembla també el primer qui parla del llemosí com a llengua dels antics catalans.

Quant al tema que principalment ens ocupa, hem de dir que dona al Pelós els noms de "Wifredus", "Iaufredus" i

“Godofredus”, però diu que la nostra gent l’anomena Guifré; que afirma que Salomó era franc o bretó, amb la qual cosa indica que en certa manera el relaciona amb Salomó rei de Bretanya que apareix a les històries franques: i que la concessió del comtat de Barcelona fou fet com a feu noble o honorat⁵⁰.

Del mateix any és l’*Epitome de la Genealogia dels comtes de Barcelona* que precedeix l’edició de la compilació de les Constitucions de Catalunya i que sembla del mateix Francesc Calça. Ens parla de “Bara, hu dels valentíssims godos de la Gàl·lia Narbonense” que fou fet el primer comte cristià de Barcelona (diu l’any 805) per Lluís rei d’Aquitània, “cradat per alguns cavallers godos que estaven en Barcelona i en lo castell de Terrassa”, frase treta evidentment dels capitulars carolingis que diuen: “Gotos sive Hispanos intra Barchinonam, famosi nominis civitatem, vel Terracium castellum quohabitanter”. Parla també de l’exili i mort de Berà a Roan el 826, després d’haver estat vençut en batalla judicial. Dóna Bernat com a successor seu i diu que també era “un valentíssim godo de la mateixa Gàl·lia Narbonense”. En referir-se a Guifré d’Arrià, l’anomena “Wifredo que altrament és apellat Guifré, o Iofré, o Godofré, altre valentíssim godo natural del lloc de Rià”, però en referir-se al seu fill, l’anomena Guifré, sens perjudici de citar-lo després com a “Wifredo segon, cognominat Pelós”, en relació amb el qual és digne d’ésser assenyalat que no es refereix gens ni mica a la llegenda de les quatre barres posada en circulació per Beuter ja feia trenta-set anys, la qual cosa fa creure que entre nosaltres hi havia encara reticències quant a la seva acceptació. Quant al fill de Guifré d’igual nom, el dóna com a sisè comte (després de Berà, Bernat, Guifré d’Arrià, Salomó i Guifré el Pelós) i ho justifica afegint: “com consta en una escriptura gravada en una pedra de marbre que està davant

50. FRANCESC CALÇA, *De Catalonia liber primus* (Barcelona 1588).

la porta de l'església de Sant Pau de Barcelona i serveix per cavalcador"⁵¹.

L'any següent, 1589, Dionís Jeroni de Jorba tracta també el nostre tema. Ignora encara l'existència del comte Berà; anomena "Joffredus" tant el d'Arrià com el Pelós; diu que aquest era anomenat així per un gran senyal de pèls que tenia a la cara; i dóna l'any 840 com el de la mort del pare i el 874 com el de la donació del comtat al fill lliurement i sense reconeixement del rei de França després d'obtinguda victòria sobre els sarraïns en celebració de la qual féu construir el monestir de Santa Maria de Ripoll⁵².

El 4 de novembre de 1597, Onofre Manescal predicava a la Seu de Barcelona el tradicional Sermó de Jaume II i ho aprofità per fer una gran exhibició de la seva erudició històrico-llegendària. En parlar dels nostres primers comtes, féu una mena de síntesi de tot allò que n'havia estat dit anteriorment, amb poques aportacions noves i amb alguns modestos intents de crítica; cal dir que la seva exposició en relació amb Guifré comprèn la llegenda central, la del repartiment del mur de Barcelona (de la qual discrepa), la de Joan Garí i la de les Barres de Sang. Recull especialment allò que en diuen Tomic, Beuter, Zurita i Calça, fa ús d'Aimó de Fleury i coneix els *Libri Antiquitatum* de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona. Afirmar que el nom de catalans comença en temps de Guifré el Pelós. Fa fer al pare d'aquest, que suposa cosí del comte Bernat, una expedició frustrada contra Tortosa, al retorn de la qual; "coste-

51. *Constitutions y altres drets de Cathalunya*, I (Barcelona 1588). *Epítome de la genealogia dels comtes de Barcelona*, apartats I a VI, ff. 2r a 3r. Com podem veure, el 1588 almenys ja era coneguda la làpida sepulcral de Guifré II de Sant Pau del Camp, i segurament ja la hi va veure Zurita el 1553 quan va ésser a Barcelona, per la qual cosa la data del 1596 que dóna Pujades es deu referir, no a la troballa de la làpida, sinó a la de les restes sepulcral que aquesta cobria, les quals devien ésser realment descobertes en el curs d'unes obres fetes en aquesta darrera data.

52. DIONÍS JERONI DE JORBA, *Descripcion de las excellencias de la muy insigne ciudad de Barcelona* (Barcelona 1589). Ed. facsímil del 1928. El text original català sembla perdut.

jant fins al mar d'Empúries", recuperà terres que els sarraïns havien ocupat temporalment. En parlar de l'anada de Guifré d'Arrià amb el seu fill a Narbona, diu que no ha pogut trobar en cap autor en quina part no acostumada tenia pèls aquest darrer, i afegeix: "lo més que es troba és en los Annals de Giles, en los quals se fa menció d'un Guifré Plantapelosa, i si és aquest de qui anam parlant, podríem inferir que tenia aquestos cabells en la planta de peu, per lo qual li digueren Guifré Pelós". En arribar a l'episodi del retorn del Pelós a Barcelona i de la presentació a la seva mare, explica que aquesta vivia en un palau del carrer de Basea i que aquest nom deriva de "basi-leos" que en grec vol dir rei. Quant a la donació del comtat de Barcelona i Principat de Catalunya, diu que fou perquè fos "franc, sens subjecció al rei de França; sols s'aturava que hi hagués recurs i apel·lació al rei de França en coses graves, la qual subjecció i feu anomenen los nostres *feudum nobile seu feudum honorarium*, i afegeix que fou fet l'any 884 i que "està en l'Arxiu del Rey, en Barcelona". Quant als fills del Pelós, també diu que el primer, Raolf, "fou lo que hagué de sa muller antes de ser casat" i el fa abat del monestir de Ripoll; i de Guifré, que suposa que és el fill segon, diu que fou comte a continuació del seu pare, que regnà dos anys i que fou enterrat a Sant Pau del Camp, on es troba la seva làpida sepulcral, la inscripció de la qual dóna en llatí més o menys fidelment. Quant a la llegenda de Joan Garí, concreta ben explícitament allò que en versions anteriors s'insinuava, això és que l'infant de pocs mesos, fill del comte, que proclamà el perdò del penitent, fou anomenat Miró perquè havia parlat "miraculosament i contra lo curs de naturalesa"⁵³.

Per acabar el segle XVI esmentarem en breu resum el que

53. ONOFRE MANESCAL, *Sermó vulgarment anomenat del Serenissim Senyor don Jaume II* (Barcelona 1602). Pronunciat, com diem en el text, el 1597. Ff. 27r a 32r.

diu fra Esteve Barelles en una absurda i quasi demencial *Centuria de los famosos hechos del gran conde Bernardo Barcino y otros cavalleros de la provincia de Cathaluña tarraconense*, publicada el 1600, mostra d'invençions estranyíssimes com les que ens revelen frases com: “uno que fue en otro tiempo presidente del Convento Tarraconense, llamado Bernardo Bárcino de Arriá”, i “En este medio, parió nuestra condesa un hijo, al qual llamaron como al padre Zinofré, y en adelante Zinofré Pelós, per tener los cabellos crespos, rubios y hermosos, y los moros por su hermosura y belleza le llamaron Astrodoro”. Al costat d'això revela el seu coneixement de l'existència del comte Berà, el qual anomena Bara, i del nom de la muller del Pelós, que coneix com a Guindeluina, forma sens dubte derivada de la de Guindelvindis, donada per Tarafa el 1553. Cal dir que les seves fonts, a part de la seva desorbitada fantasia, semblen ésser Marineu Sícul i Tarafa principalment, i potser també Beuter i, més remotament, el *Flos mundi*⁵⁴.

Allò que cal assenyalar més d'aquest text és que ens parla per primera vegada d'una altra llegenda satèl·lit relacionada amb la família de Guifré el Pelós. Ens referim a la llegenda del drac de Sant Llorenç del Munt.

Ens explica Barelles en els capítols CLXXIX i següents del seu llibre que es temps de “nuestro Conde don Zinofré Barcino” (que és presentat com a pare del Pelós), els sarraïns, en veure que no podien vèncer els cristians amb les armes i que havien d'anar abandonant-los la terra, idearen de deixar o introduir a les contrades que evacuaven algun animal ferotge que fes mal als cristians quan els sarraïns ja en fossin partits. Els savis àrabs decidiren que l'animal fos un drac o dragó, que en part corre per terra i en part vola per l'aire, i pensaren a posar-lo en una “cueva al pie de un monte llamado Puig la

54. ESTEVE BARELLES, *Centuria de los famosos hechos del gran conde Bernardo Barcino y otros cavalleros de la provincia de Cathaluña tarraconense* (Barcelona 1600), ff. 199r° a 203r°.

Creu, San Lorenzo del Monte y Montserrat”. Llavors a les muntanyes d'Àfrica “prenden con su arte un dragon de pocos años, traydo a la ribera del mar, puesto en una nave, que para este inhumano caso se preparó, fue traydo al cabo Santa Cruz, y junto al rio Rudricato”. Segueixen després Llobregat amunt “hasta le meter en la cueva de Santa Ignés”. La fam obliga la terrible bèstia a atacar els ramats dels encontorns. Els pastors la veuen i es repleguen vers la terra baixa amb el bestiar, i llavors el drac o dragó s'acosta als poblats i se'n porta dos homes. La gent del país demana ajut al comte i aquest els envia un cavaller, de nom Espès, que havia estat a l'Àfrica, acompanyat d'altres cavallers i d'almogàvers. Però fracassen perquè l'animal té una pell tan dura que les sagetes no la travessen i un cop d'espasa d'Espès no li fa gran mal; i en el curs de l'aventura els cavalls, esverats, es desboquen i s'estimben pel cingle encara avui anomenat del Salt dels Cavalls.

Després de diversos intents frustrats, decideixen de calar foc als boscos on el drac està refugiat, però llavors aquest passa a Montserrat, i quan el foc s'ha extingit torna a la seva cova de Sant Llorenç. Finalment, el comte en persona va cap a Sant Llorenç del Munt sense dir res a ningú i a peu i, després d'arrencar un gran buscall de roure, ataca amb aquest el dragó i li dona un gran cop al cap que el deixa una mica estabornit. Però el dragó s'hi torna i fa presa amb les urpes en el buscall i, com que el comte no el deixa anar, se'ls emporta, ell i buscall, volant per l'aire. Aleshores el comte abandona el buscall a les urpes de la fera i engrapa la seva llança, i mentrestant el drac trenca en dos trossos el tronc de roure i aquests formen en les urpes de l'animal el senyal de la Creu i impedeixen que aquest les faci servir per a agredir el seu adversari. El comte llavors invoca la Creu de Jesucrist i, llança en mà, envesteix el dragó i el travessa pel ventre amb la seva arma, que queda clavada en la fera. Aquesta es regirà encara contra el comte que ara combaté amb l'espasa, i amb ella ferí repetidament la salvatgina, la qual atacà amb el bec el cap del comte cobert amb l'elm

i li arrencà aquest de manera que li quedà ocupada la boca i així no pogué mossegar.

Mestrestant, amb la pèrdua de sang, la fera anava perdent forces i va deixar anar els trossos de roure que tenia a les urpes i l'elm que tenia al bec, i intentà encara un altre cop d'investir el comte, el qual li travessà el pit amb l'espasa. Llavors, el drac alçà el vol cap a l'altra banda del puig de la Creu, on caigué amb grans bramuls i esgarips.

En aquestes, arribaren els cavallers que havien acudit en auxili del comte, i l'ajudaren a retornar-se. I tots plegats s'adreçaren a l'indret on havien vist caure el dragó i el trobaren espeternegant i rebolcant-se furiosament en la seva pròpia sang fins que morí. Llavors, els almogàvers l'escorxaren; i a partir d'aquest punt en totes les processons i festes exhibiren la pell del ferotge animal, farcida de palla perquè semblés encara vivent, o una imitació de la seva figura, a la qual "llamaron Brívia los naturales cathalanes"⁵⁵.

D'on tragué Barelles aquesta contalla? La trobà ja formada, o se la va inventar de totes peces? El fet que en versions no gaire posteriors trobem lligada la llegenda a llocs concrets de la rodalia i a objectes conservats fins als nostres dies indueix a creure que, tot i l'exaltada fantasia de Barelles, no se la inventà del tot. Probablement, es basà en una llegenda de Sant Llorenç del Munt, conservada entorn d'aquest monestir, amb localitzacions a la Cova del Drac, al Salt dels Cavalls, als relleus de la porta de la catedral de Barcelona del carrer dels Comtes, anomenada de Sant Esteve o de Sant Iu, i també relacionada amb ossos (probablement costelles de balena) guardats i exhibits primerament a l'ermita de Santa Agnès i posteriorment (i encara avui) a can Pobla i en altres indrets. Llavors, Barelles relacionà la llegenda amb el seu imaginat comte "Zinofré Bárcino de Arriá" i així la posà en

55. BARELLES, *op. cit.*, 200v*.

circulació i s'hi ha mantingut fins als nostres dies amb un èxit digne de millor causa.

Aquest èxit, però, no fou immediat. No fou fins el 1776-1777 que Pedro Angel Tarazona publicà en la seva obra *El Blasón de Cataluña* una extensa versió de la llegenda del nostre drac, que és la de Barelles, amb algunes supressions, i amb la indicació que feia pocs anys que el bisbe Climent havia prohibit que la figura del monstre fos passejada formant part de la processó, mesura que fou adoptada d'una manera efectiva la primavera del 1772 després d'una oposició ja manifestada dos anys abans⁵⁶.

Francisco de Zamora, en el seu *Diario de los viajes hechos en Catalunya*, en l'anotació corresponent el 29 de març de 1786, recull de la tradició oral de Matadepera aquesta llegenda en la forma següent: "A la parte norte de la misma montaña (la de Sant Llorenç del Munt) se halla la ermita de Santa Inés, con visos de muy antigua, en la que se guarda un grandísimo hueso que tiene la figura de una costilla y pretenden que era del referido dragón"⁵⁷.

Modernament, la llegenda ha estat recollida per diversos autors que han parlat de Sant Llorenç del Munt o de Castellar del Vallès. Assenyalem, entre ells, els següents:

Antoni Vergés i Mirassó, en la seva *Història de Castellar del Vallès*, escrita el 1872 i editada el 1974, dóna com a protagonista Wifred o Zinofre o Seniofred, pare de Guifré el Pelós⁵⁸.

56. PEDRO ANGEL de TARAZONA, *Semanario curioso, histórico, erudito, comercial, político y económico. El Blasón de Cataluña*, tomo 5 (Barcelona s.d.; ha d'ésser de 1776-1777), 321 a 348. Es declara traslladat del text de Barelles.

57. FRANCISCO de ZAMORA, *Diario de los viajes hechos en Cataluña* (Barcelona 1973), 39. Immediatament abans del passatge que hem transcrit, Zamora diu: "En la misma montaña se halla la famosa cueva del Dragón, cuya novela cuenta las historias de Cataluña, aunque se me ha asegurado que el canónigo Pascual de las Avellanas posee una estatuita de bronce, con alguna señal delante que pretenden sea una memoria de este suceso". Tot això sembla indicar que la contalla imaginada per Barelles s'havia popularitzat, si més no en aquests indrets del voltant de Sant Llorenç, tres quarts de segle més tard.

58. ANTONI VERGÉS i MIRASSÓ, *Història de Castellar del Vallès* (Barcelona 1974), p. 121.

Francesc Maspons i Labrós, a *Tradicions del Vallès*, 1876, reeditades el 1952, on apareix com a heroi el comte Jofre⁵⁹.

Francesc Vila i Plana, al *Llibre de Sant Llorenç del Munt*, del 1965, on el protagonista és el comte Guifré⁶⁰.

Lluís Vergés i Solà, a *Bellesa i atractiu de Sant Llorenç del Munt. La Mola*, del 1973, on presenta com a principal personatge “el comte Seniofred d’Arrià, de la família dels comtes de Tolosa, pare de Guifré el Pilós”, reproduïx una pintura de P. Borrel i Fumadó que representa la lluita del comte amb el drac i dóna les suposades mides d’aquest⁶¹.

Antoni Pladevall i Joan-Albert Adell, a *El monestir romànic de Sant Llorenç del Munt*, del 1980, que diu que el protagonista en fou Guifré el Pelós o el seu pare Seniofred⁶².

I Miquel Ballbé i Boada, a *Matadepera i Sant Llorenç del Munt. Més de mil anys d’història*. 2n vol. *Sant Llorenç del Munt*, del 1982, amb fotografies de l’os suposat de la fera⁶³.

El valencià Francesc Diago amb la seva *Historia de los victoriosísimos antiguos Condes de Barcelona*, publicada el 1603, representa una fita en la nostra historiografia. Fa gala d’una gran erudició i comença a tractar el gran cabal de fonts de què disposa gràcies a ella amb un cert esperit crític; i aquestes característiques generals de la seva obra es reflecteixen també en els extensos passatges que dedica als nostres primers comtes i especialment al Pelós.

Per a començar, cal dir que coneix i transcriu en versió castellana el privilegi de Carles el Calb per als barcelonins i els

59. FRANCESC MASPONS I LABRÓS, *Tradicions del Vallès* (Barcelona 1952), 34 ss.

60. FRANCESC VILA I PLANA, *Llibre de Sant Llorenç del Munt* (Barcelona 1965), 179 a 183.

61. LLUÍS VERGÉS I SOLÀ, *Bellesa i atractiu de Sant Llorenç del Munt. La Mola* (Sant Llorenç Savall 1973), 203 a 206.

62. ANTONI PLADEVALL I JOAN-ALBERT ADELL, *El monestir romànic de Sant Llorenç del Munt* (Barcelona 1980), 264 a 268.

63. MIQUEL BALLBÉ I BOADA, *Matadepera i Sant Llorenç del Munt. Més de mil anys d’història*, 2n volum *Sant Llorenç del Munt* (Matadepera 1982), 419 a 427.

terrassencs del 844, que més endavant traslladarà en la seva versió original llatina: “A los godos (dize Carlos Calvo que los recibe baxo de su protecció y amparo) o españoles moradores de Barcelona ciudad de famoso nombre o del castillo de Terraça tambien con todos aquellos españoles juntamente que dentro del mismo condado habitan fuera de la ciudad, cuyos progenitores dando de mano al crudelissimo yugo de gente sarracena, enemiga grandemente del christiano nombre, se acogieron a Carlo Magno y a Ludovico Pio, y a su gran poder entregaron de buena gana la misma ciudad, y quitandose de la potestad de los propios sarracenos se subjectaron a la de ellos y finalmente a la nuestra con libre y prompta voluntad”.

A continuació fa consideracions sobre una suposada possessió de Barcelona pels francs abans del 801, i concretament el 781, que hauria durat almenys fins al 785, i que, perduda després, hauria estat recuperada el 797 a través de la submissió del valí sarraí. Quant a la conquesta definitiva, diu que segueix “las Historias de los Francos que primero salieron en nombre de Annonio y despues en el de Aymoyno, author verdadero dellas”, frase amb la qual ens revela que pogué disposar de l'edició del text d'Aimó de Fleury del 1567 o següents, mentre que els seus antecessors només en coneixien la del 1514. Esmenta també, en relació amb aquest tema, la Crònica de Sant Pere de les Puelles, que diu haver vist en aquest monestir, i ho fa sobretot en parlar de les edificacions fetes fer pel rei Lluís en ocasió del setge de Barcelona i especialment de la capella de Sant Sadurní, i també en fer referència a la fundació del monestir de Sant Pere i a l'església dels sants Just i Pastor. Comenta desfavorablement, com és natural, i amb una al·lusió no ben explícita, l'obra de Barelles, i diu que la informació que donarà és treta “de instrumentos públicos y papeles autenticos que he visto en el Archivo Real de Barcelona, y en otros de gran autoridad, y en historiadores gravissimos”.

En parlar del comte Berá s'esforçà a distingir-lo del suposat Bara del temps dels romans, inventat per Tomic i recordat per Beuter; i, en referir-se, en relació amb el segon, a l'Arç de Berá, dóna la inscripció que figura en aquest relativa a Luci Licini Sura. Fa una interpretació molt personal de la revolta d'Aissó, que situa en temps del comte Berà, sens perjudici de tornar a parlar-ne novament associant-la a la de Guillemon, fill de Berà, situant-la a l'any 826, i fent-hi intervenir els sarraïns, com fou el cas, i esmentant el nom de llur capitost Abú Maruan.

Finalment, després d'amples referències a la història franca en relació amb Bernat de Septimània, tretes d'Aimó de Fleury, entra a parlar de Guifré d'Arrià "de quien descien den todos los demas Condes de aqueste pueblo, aunque hablemos del postrero dellos, que es el Rey de España don Phelipe el II, nuestro señor que en Castilla llaman III". Diu que era "Godo de nacion" i que va començar a governar "cerca del [año] de ochocientos y veynte y ocho, en que Bernardo se fue de Barcelona". Poc després torna a parlar del privilegi de Carles el Calb per als barcelonins i els terrassencs del 844, i el transcriu en el seu text llatí traient-lo del "primer libro de las antiguedades de la Cathedral de la propia ciudad [de Barcelona] en el folio primero" És sabut que en aquest llibre el precepte es diu traslladat a Barcelona l'any primer de la mort del rei Odó, en temps del senyor comte Borrell, fill del difunt Guifré, anomenat amb el mateix nom, després del retorn dels barcelonins. I aquestes frases representaven massa problemes per al bon Diago que, tot i la seva erudició i un cert sentit crític, no podia saber quan escrivia això que Guifré d'Arrià no havia existit mai, que Guifré el Pelós havia mort el 879 i que el seu fill i successor Guifré usava també el nom de Borrell. Per això afirma que l'any 900 (que segons ell és el primer de la mort d'Odó) el comte era Guifré el Pelós i no Borrell; i com que per a ell no hi ha altre Borrell de Barcelona que el comte que governa durant la segona meitat del segle X, es veu en el cas

d'assegurar que Borrell no era fill de Guifré sinó de Sunyer, mentre el fet que hom digui que Guifré era fill de Guifré el referma en el criteri que el trasllat tingué lloc en temps de Guifré el Pelós, que creu, com tots en aquell temps, fills de Guifré d'Arrià i mort el 912. Cal dir que en el comentari que segueix a la transcripció del privilegi subratlla sobretot la continuació de la vigència de les antigues lleis godes, que diu que foren respectades fins que Ramon Berenguer I establí els *Usatges*; i també és remarcable l'esment que s'hi fa dels vescomtes i els veguers, prova de la gran antiguitat d'aquests càrrecs sobre els quals els especialistes estaven polemitzant en aquella època; i també la impressió que dóna d'ésser Barcelona lloc habitual del refugi dels mossàrabs que fugien de les terres dominades pels sarraïns.

Tot seguit passa a parlar de l'enveja que sentia Salomó, comte de Cerdanya, envers Guifré d'Arrià, i de les calúrnies de què el fa víctima. Segueix l'anada del calumniat a Narbona "llevando consigo un hijo pequeño que tenia hermosissimo, llamado tambien Vuifredo como el", i la narració continua fins a la mort d'aquell, que situa a l'any 858 i que imputa a ordres de Salomó, que obté llavors el comtat de Barcelona. En parlar del lliurament del nen Guifré al comte de Flandes, diu que el primer tenia llavors almenys deu anys i que el segon era anomenat Balduí i era molt amic del pare de l'infant; i tot seguit fa referència a la llegenda de Balduí Braç de Ferro, primer comte de Flandes, casat amb Judit, filla de Carles el Calb, contra la voluntat d'aquest. D'on, pel casament del jove Guifré amb la filla de Balduí i Judit, néta de Carles el Calb, besnéta de Lluís el Bondadós i rebesnéta de Carlemany, resulta que els comtes de Barcelona són de nissaga carolíngia.

La relació de la llegenda segueix sense notables alteracions i, en ponderar la fidelitat de Guifré a l'emperador franc, transcriu com a prova la carta de Carles el Calb als barcelonins, que treu de l'Arxiu de la Catedral, en la qual els comunica que envia deu lliures d'argent al bisbe Frodoí per a reparació de la

seva església. I cal afegir que, segons Diago, quan Guifré el Pelós retornà de Flandes a Barcelona, ja tenia vint-i-dos anys ben fets i això s'esdevenia el 870, el mateix any que Frodoí fou elegit bisbe de Barcelona. Exposa la llegenda de les Quatre Barres i situa l'imaginari esdeveniment al 873, i l'any següent la concessió "en feudo honoroso a el y a todos sus descendientes y sucesores, de manera que de allí adelante no solo fuesse Governador como hasta entonces, sino verdadero señor tambien". A continuació hi ha una brevíssima i poc explícita al·lusió a la llegenda del repartiment del mur de Barcelona; i finalment explica la invenció del cos de santa Eulàlia a Santa Maria del Mar, de Barcelona, i els seu trasllat a la catedral, fets que situa al 878 i que diu que ha trobat en "el Flos sanctorum antiguo que tiene escrito en pergamino el Archivo del Cabildo de la Cathedral de Barcelona".

Tot seguit esmenta un precepte de Lluís el Quec per a l'Església de Barcelona, concedit al Bisbe Frodoí en el concili de Troyes, i n'infereix la presència de l'esmentat bisbe en aquest concili, i afirma que és després de la donació en feu del comtat de Barcelona a Guifré que els documents d'aquest comtat són datats pels anys dels reis de França. I passa tot seguit a parlar de la fundació de Santa Maria de Ripoll que, segons ell, tingué lloc el 888, en agraïment per les victòries obtingudes sobre els sarraïns i en ocasió d'haver-se trobat una imatge de la Verge en una cova. Sembla que aquest autor és un dels primers que afirma que aquell monestir fou edificat sobre les ruïnes de la ciutat de Reccàpolis que diu fundada per Leovigild per al seu fill Recàred vers l'any 577 i assenyala aquí com a font "el abad de Valclara", o sigui Joan de Bícjar. En estendre's sobre aquella fundació, dóna el nom de la muller de Guifré el Pelós i l'anomena correctament Guinidilda (forma llatinitzant del vulgar Guinedell) i es refereix a Raolf com a "su primer hijo", "que les avia nascido en Flandes antes del matrimonio" i li fa prendre l'hàbit i el fa arribar a abat. Narra a continuació la llegenda de la troballa de la imatge de la marededéu de Montserrat,

troballa que considera feta en temps de Guifré d'Arrià i per tant força abans de les dates del 885 al 888, llavors donades ordinàriament. I passa tot seguit a explicar detalladament la llegenda de Joan Garí que situa vers el 888, i assenyala que el miracle del perdó del penitent s'esdevingué a la casa "que en la calle Condal posseen aora los Monges Bernardos de Santas cruces, en la qual persevera aun desde tiempos antiguos una estatua grande de Piedra, que representa al santo hermitaño puesto de rodillas con los ojos y manos hacia el cielo, y una muger con un niño en los braços que endereça su rostro y mano hazia el como hablándole y levantándole de tierra".

Quan a la successió de Guifré I, contradiu la versió fins aleshores generalment admesa que fos a favor del seu fill Miró en el comtat de Barcelona, però no gosa de considerar-la totalment errònia i accepta de creure que Guifré II i Miró tingueren un cogovern de dos anys, després dels quals Guifré II morí "ayudado sin duda del veneno o tosigo que se le dio dissimuladamente en la comida". Esmenta com a testament d'aquest darrer compte, l'escriptura de donació elemosinària del dia 1 de desembre de 911 que conté els encàrrecs del comte als seus marmessors: Idalguer, bisbe de Vic, de la seva muller Garsenda, i el seu germà Sunyer, el qual, seguint el criteri erroni acceptat llavors generalment, fa comte d'Urgell, i diu que ha vist aquest document a l'Arxiu Reial de Barcelona.

Finalment, transcriu la inscripció sepulcral de Guifré II a Sant Pau del Camp en text sencer i amb només petites infidelitats de transcripció, i dóna com a successor d'aquest comte el seu germà Miró i no el seu germà Sunyer, tal com s'esdevingué, cosa que trigarà encara a posar-se en clar⁶⁴.

Els 1628, el rossellonés Andreu Bosch, en els seus *Títols d'honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya*, trata també el

64. FRANCISCO DIAGO, *Historia de los victoriosísimos antiguos Condes de Barcelona*, (Barcelona 1603), ff. 48r a 73v.

nostre tema, Comenta l'obra d'Esteve Barelles qualificant-la de "faules" i dient "que es un impossible fictió, mereixedora de tenir-se en compte de llibre de cavalleria"⁶⁵.

A continuació hem d'estudiar allò que diu Jeroni Pujades de la nostra llegenda. La primera part de la seva *Crònica Universal del Principat de Catalunya*, escrita en català, veié la llum el 1609. Però la continuació, redactada en castellà, romangué inèdita i no fou impresa fins el 1829-1832, però això no ens serveix per a fixar-ne la data de redacció.

Com que Pujades alludeix en aquests passatges l'obra d'Andreu Bosch del 1628, aquests han d'ésser posteriors a aquesta data, i anteriors, naturalment, al 1635, data de la mort de Pujades. Això ens portaria a posar la data de redacció en el període 1628-1635, però podem afinar una mica més aquesta datació perquè, en plena exposició de la llegenda que ens ocupa, el cronista ens parla d'esdeveniments del 1631. Pujades escrivia, doncs, la part de la seva obra que restà inèdita el 1631-1635 i és per tant ara que l'hem d'estudiar.

L'exposició de Pujades és molt extensa i hi fa ostentació d'una gran erudició, però de molt poc sentit crític. Seguint el seu costum, intenta de conciliar totes les variants i ampliacions, fins i tot quan són difícilment conciliables, i podríem dir que ens dóna, de la narració històrico-llegendària, una versió quasi definitiva que després d'ell ja no serà sotmesa a grans alteracions o amplificacions.

Sotmetent a una certa ordenació allò que aquest cronista exposa desordenadament i amb moltes digressions i interpolacions, direm això que segueix:

Parteix d'un "Güifre", fill de Carles Martell i de Sunchilde, neboda d'Hugobert, duc de Baviera, germà gran d'Otger Cataló. Aquest Güifre havia pres Lió el 744 i, havent lluitat

65. ANDREU BOSCH, *Titols d'honor de Catalunya, Rosselló y Cerdanya* (Perpinyà 1628), 159r.

contra el seu germà Pipí, és derrotat i es refugia a Baviera, terra de la seva mare. Güifre esdevé gendre de Taralió, o Talarió, duc de Baviera, és pres el 749 i alliberat el 750. Llavors Pipí li dona la Nèustria, però Güifre se li revolta i és vençut i, en fugir, és mort als Alps per Teodí, senyor dels transilvans, el 754.

Deixa un fill, de nom també Güifre o Seniofré, perquè diu que “Wifredo, Güifre, Jofre, Jifre, Jofredo y Seniofredo” són sinònims.

El Seniofré, fill de Güifre de Nèustria, fou recollit pels cavallers dels Nou Barons i després Pipí el posà com a successor de Dapifer de Montcada, successor al seu torn d’Otger Cataló que, com abans hem dit, afirma que era oncle de Sunechilde, muller de Carles Martell.

Amb tot això, Pujades ha relligat la dinastia dels comtes de Barcelona amb la dels reis de França, amb la dels ducs de Baviera i amb Otger Cataló.

Aquest Seniofré es casa amb Almira, filla de Laudunda que és filla o germana del rei Pipí. D’aquest matrimoni neix “Guifré o Wifredo (señor del Castillo de Rià en Conflente) al cual muchos autores llaman Jofre, que fue padre del héroe Wifredo o Jofre, que llamaron el Velloso”.

Aquest Guifré d’Arrià havia conquerit “cuasi todo lo que llamamos Cataluña la vieja, desde el rio Rubricato (que ahora llamamos Llobregat) hasta el rio Gorza, que es la Noguera Ribagorzana, abrazando mucha tierra de Urgel, Cardona, Manresa, hasta Barcelona”.

Resol la polèmica que diu que existia sobre si era alemany o espanyol dient que era ambdues coses: alemany per ésser descendent de Güifre de Nèustria, i espanyol per haver nascut i haver-se criat als Pirineus.

Descriu l’emplaçament del castell d’Arrià (que diu que ha d’ésser anomenat de Rià) i explica.

“Doy tan particular relación de esto que tengo visto por mis ojos y andado por mis pies, para que se entienda que algun

autor práctico, más en historias, que en sitios y puestos de los lugares de esta tierra, se engañó en colocar este castillo de Rià cerca del rio Ter, equivocándole con el de Latet”, referint-se en això a Zurita. Cal dir que la confusió entre Ter i Tet és frenqüent en els manuscrits medievals.

I més avall descriu el mateix castell dient: “Tiene liza y muro a su derredor, con sus atalayas y troneras, cuatro garitas a las esquinas de la casa, y dentro de ella una buena cisterna harto capaz de tener aguas para recreo de los que se recogiesen en aquel fuerte. Consérvase y se habita hasta hoy, por la diligencia y cuidado de los Abades del convento de San Miguel de Coxan, y particularmente por el amor que le tuvo el buen viejo y Abad D. Bernardo de Cardona, que gastó mucho dinero en el reparo y conservación de este antiguo solar, y lustre y noble alcornia de los invencibles Condes de Barcelona, los cuales despues de haberse mejorado en estados, dieron este castillo al Abad y convento de San Miguel de Coxan, como se verá en la tercera Parte”.

Parla d’una primera vinguda de Carlemany a Catalunya el 777 o el 778, i més enllà es refereix al comte Alaric, fill del comte Berà, damnificador del monestir de Sant Quirze de Colera, que suposa comte d’Empúries i Peralada, i esmenta el comte Hug d’Empúries i el vescomte Dalmau de Rocabertí, i més endavant parla d’un comte “Guisefredo”, que deu ésser “Gaucefredus” o Jofré, i del marquès Gaucelm del temps de Lluís de Bondadós.

Més endavant transcriu un fragment del capitular d’aquest sobre els *hispani* i uns mots del de Carles el Calb, i afirma que ambdós són confirmatoris del de Carlemany.

Poc després, parla de Sunyer comte de Girona en el temps de la fundació del monestir de Sant Feliu de Guíxols, i de Borrell comte d’Osona el 796-797.

Diu que Tomic explica que Carlemany edificà una granja perquè hi visquessin monjos de sant Benet a l’aiguabarreig del Ter i el Freser (on hi havia les ruïnes de l’antiga Recàpolis o

Recòpolis, fundada per Recàred I) “que hoy comunmente llamamos monasterio de Santa Maria de Ripoll” i aquí s’avança a parlar d’allò que suposa refundació per Guifré.

Força més enllà parla de la formació del regne d’Aquitània per Carlemany per al seu fill Lluís, i diu que la part reconquerida de Catalunya hi era compresa; i fa al·lusió al privilegi de Carles el Calb per als barcelonins i els habitants del castell de Terrassa.

Diu que Sad, el sarraí que té Barcelona, se sotmeté a la senyoria de Lluís el Bondadós i de Carlemany el 781 o 782.

Fa referència al Leccionari de Girona sobre Carlemany, i en copia un llarg fragment. Afegeix que el seu contingut correspon al 785, any de l’alliberament de Girona i de la suposada segona vinguda de Carlemany al nostre país.

Poc més enllà, ens diu que Sad fou pres el 794 i substituït per un suposat *Addo* que també fou vassall de Carlemany.

Després es refereix a una suposada revolta dels sarraïns contra el domini franc el 788, amb la pèrdua de Narbona i de Girona el 791 i el consegüent domini dels sarraïns el 792 i 793.

Més endavant, transcriu un text llatí apòcrif que atribueix a Cotald de Craó la baronia i l’honor de Centelles el febrer del 792. El document diu, entre altres coses, que Cotald o Gotald i els seus passaren per perills i sofriren feixugueses “en el setge i guerra de la Terra dels Gots o sigui Catalunya”.

Després es refereix a l’heretgia de Fèlix d’Urgell i d’Eli-pand de Toledo, i la situa al 783.

Parla més endavant d’una nova recuperació de Barcelona i desterrament de Sad a l’Àustria (vol dir l’Austràsia?) el 794, i d’una subsegüent recuperació de Girona el 795 o 796.

L’any 797 parla del comte Borrell d’Osona en relació amb Cardona i Casserres (població que identifica amb Sant Pere de Casserres, a Osona, puix que la posa prop del Ter).

Immediatament després, fa referència a “las quatro barras que llamamos de Aragon (siendo propio blason de los Condes de Barcelona)”.

Traient-ho d'uns *Anales del monge Benito*, que al·ludeix repetidament, diu que la ciutat de Barcelona canvià de mans cristianes a sarraïnes i viceversa diverses vegades, “y fue así, pues en los años 788 la vimos de moros: en 794 en poder de Franceses, y en el de 797 ya de cristianos y ya de moros: y finalmente en el de 801 ó 2 del todo de los cristianos”.

Quan el rei Lluís se'n torna després d'aquests suposats esdeveniments el 797, diu que Barcelona i altres conquestes de Catalunya són encomanades al comte Borrell d'Osona.

Afegeix després que els sarraïns reprengueren Barcelona el 799, però que tot seguit els francesos l'assetjaren i que el rei Lluís assetjà també Lleida, l'assaltà i la destruï el 800. I que, en tornar a França, intentà de prendre Osca, però no pogué prendre-la.

Explica a continuació que Hemur, “gastada la palabra de Hemur en Gamur, y de ahí en Gamir”, “primo hermano del rey Addo o Saddo” es féu amo de Barcelona i n'expulsà el seu cosí, el qual anà a Narbona i allà fou fet presoner pels francs.

I fa constar que el Nadal del 800 el papa Lleó féu emperador Carlemany a Roma.

El 801 Lluís entra a Catalunya, acompanyat del seu germà Othó, amb un exèrcit “de pasados once mil hombres de pelea”, i molts barons, comtes i cavallers de les muntanyes l'ajuden, i amb el conjunt de les forces organitza tres hosts: amb una d'elles roman al Rosselló; l'altra és tramesa a atacar Barcelona, manada per Rostany, comte de Girona; i amb la tercera guarda els passos per impedir que Rostany fos atacat pels sarraïns de Catalunya i d'altres parts d'Espanya. Opina que aquesta darrera fou establerta al congost del Llobregat, i amb motiu d'això cita “la vida de este rey Luis” (la *Vita Hludowici*) i en transcriu unes frases textualment en llatí.

Diu que els moros cordovesos acuden en ajut dels sarraïns de Barcelona, però que, en arribar a Saragossa, sabent previnguts els cristians i assabentats que Guillem i Hademar s'avançaven a atacar-los, es retiraren i anaren a descarregar llur fúria

a les Astúries. Llavors els cristians del congost s'afegeixen als assetjants. Diu que, durant el setge, mor dins Barcelona el seu bisbe Umbert el 15 de desembre de 801, i és elegit el successor en la persona de Guillem, "el cual fue el séptimo de este nombre en la Silla episcopal de Barcelona". Aquest setge "hubo por lo menos de durar dos años". En el darrer any, Rostany demana a Lluís una part de la gent que amb ell s'havia quedat al Rosselló per poder estrènyer més el cercle, i llavors els sarraïns de Gamir o Hemur arrenquen els cuiros de bou de les portes de la ciutat per poder calmar la fam.

Els cristians, per donar la impressió de llur decisió i llurs esperances, construeixen cases, barraques i allotjaments duradors. Llavors els sarraïns demanen condicions per a rendir-se. En saber-ho, el rei s'encamina a Barcelona. Els cristians ataquen i els sarraïns resisteixen encara sis setmanes. Llavors Lluís estableix el seu quarter general, "su Real tienda, en un alto, desde el qual descubria la ciudad y toda la campiña; y allí mandó fabricar un fuerte bien pertrechado" i, "junto al fuerte, una capilla a honor y veneración de S. Saturnino obispo de Tolosa, al cual, por ser Patron de aquella ciudad, era el Rey muy devoto". Ací esmenta la Crònica de Sant Pere de les Puelles, i afegeix: "Está hoy dicha capilla derribada, pero su título agregado y unido á aquel insigne monasterio, que en tiempo del mismo rey se fundó, como veremos en el capítulo veinte y uno. Perpetúase la memoria de la dicha primera capilla en un altar que está debajo del coro de las monjas, á la parte derecha de la capilla del Sepulcro, y se conservan las maderas del retablo viejo del santo obispo Saturnino. Allí verán los curiosos la imágen del Santo, que con su antigüedad testifica la verdad de lo que aquí contamos".

Suposa que són d'aquest temps l'església de Sant Martí de Provençals i la de Santa Eulàlia de Provençana, fundades pels provençals que acompanyaven el rei Lluís.

Els sarraïns finalment, es rendeixen al rei amb la condició que lliurarien a Lluís el reietó Gamir o Hemur i ells se'n

podrien anar lliurement a altres terres de pagans. Afirmar, però, que no foren els sarraïns els qui lliuraren la ciutat al rei Lluís, sinó “los cristianos que estaban mezclados en la misma ciudad entre ellos, concertándose con ciertos caballeros godos que vivían en el castillo de Tarrasa”. I, en confirmació d'això, esmenta “el antiguo catalogo de los Condes de esta ciudad” que hi ha imprès en el volum de les Constitucions de Catalunya, el privilegi de Carles el Calb i els dos de Lluís el Bondadós.

I afegeix que els cristians que es lliuraven als reis francs, encara que es posaven sota la protecció i emparança d'aquests reis, conservaven llurs llibertats i immunitats “en que parece estaban desde el tiempo de los Romanos”, i detalla algunes de les condicions de la submissió.

Tot seguit explica que el rei Gamir, per Clemència de Lluís el Bondadós, és deixat amb vida i en llibertat, i que llavors s'estableix “retirado en un barrio ó arsenal fuera los muros de la ciudad, bajo la fuerza de ella, que entonces miraba por medio dia á la mar donde hoy está sita la casa de los Agullanes”, i a continuació diu que en el llibre primer de les Antiguitats de la Catedral de Barcelona “se halla conmemoración de esta fuerza ó castillo del *Regomir*... Y dentro los muros de la ciudad vieja antes de llegar al muro antiguo y arco, bajo del cual está la capilla del santo mártir Cristoval, en cierta esquina sale hácia fuera sobre la calle un coloso ó cabeza de un hombre que llaman del rey Gamir” i afegeix que, pels companys d'aquest que es van quedar amb ell, un carrer que travessa el carrer Ample i va a parar a la font de l'Àngel, s'anomena “de *Sarrahín*”.

Discuteix si tot això fou el 801 o bé, com creu millor, a la fi del 802 o el començament del 803. I afirma que la ciutat fou presa no a “Zatto” sinó a Gamir Humar, contradient en això el criteri de Zurita.

Explica que el rei Lluís entrà a la ciutat en solemne processó i anà a l'església catedral de la Santa Creu, i en aquesta avinentesa fa comentaris sobre el temple i els seus

antecedents històrics i esmenta els “cuatro libros de las Antigüedades de la catedral”.

Dissenteix de Marquilles quant a l'advocació d'aquesta església, que diu que només era de la Santa Creu, i no de Santa Creu i Santa Maria. I nega (contra el que afirma Manescal) que durant el domini sarraí la catedral fos a l'església dels sants Just i Pastor, que considera fundada per Lluís el Bondadós.

Es refereix a l'ús del ritu mossàrab entre nosaltres, que dóna com a general fins a la Reconquesta, però que des d'aquest moment fou substituït en tot pel ritu romà, i que al comtat de Barcelona començà d'ésser emprat aquest ritu abans que en qualsevol altre indret d'Espanya.

En parlar de l'església dels sants Just i Pastor ho fa segons “la antiga crònica del convento de S. Pedro de la Puellas de esta ciudad de Barcelona” i esmenta en relació amb ella els privilegis de la batalla jutjada, del testament sacramental i del jurament dels jueus, i quant a aquest darrer, reproduïx l'Usatge *Haec est forma o Jures oh jueu*.

Quant a Sant Pau del Camp, diu que n'hi ha notícia des del 914 quan fou escollit com a lloc d'enterrament del comte de Barcelona que anomena “Wuifredo tercero de este nombre”, que és Guifré II.

Diu que “desde que quedó el conde de Barcelona Wuifredo el *velloso*, que volvió de Alemania y cobró de los moros esta ciudad, se halla memoria de la calificada casa de Belloch venido de aquellas partes á la ciudad en servicio de dicho Conde”.

Fa referència a la suposada divisió de Catalunya en nou comtats, vescomtats, nobilitats i varvassories, i en relació amb això cita i transcriu Marquilles i Tomic.

Suposa que l'origen dels pagesos de remença és en aquells que no volgueren ajudar Lluís el Bondadós contra els sarraïns, i llurs descendents.

Fa constar que el rei Lluís es reservà per a ell el comtat de Barcelona i per això aquest té preeminència damunt els altres i

diu que els seus límits eren Serrateix, Moià, la Guàrdia de Montserrat, Castelldefels, i pel mar fins a Mataró.

Després de la conquesta, Lluís deixa com a “gobernador o adelantado de todo el estado cierto caballero natural de la Galia Narbonesa llamado Bara”, que també anomena Bera.

Considera que l'entrada de Lluís i el començament del govern de Berà són de la fi del 802 o del començament del 803, després de discutir entre les dates del 801, 805 i 814.

Rebutja el parer dels qui donen com a primer governador “Lullo” o “Bernardo de Ria” i “Bernardo Barcino y toda la centuria de los condes de Barcelona”, al·ludint així Barelles, i diu que després de Berà, vingué Bernat, i després, “Guifredo o Vuifredo primero y señor de Ria”. I afegeix que Lluís envià com a ambaixador a Nicèfor, emperador de Constantinoble, “a Yese Obispo de Ambiens y a nuestro Ermengauda Conde de Ampurias”, i que aquests en tornaren amb èxit el 803. Cal afegir que sembla que se n'havien anat el 802.

Explica que Lluís torna a Barcelona el 806 i llavors pren Tarragona i avança fins a Tortosa, i en aquesta avinentesa pren Santa Coloma de Queralt i falla en la presa de Tortosa. Situa al 807 un nou intent contra Tortosa i un nou fracàs, i diu que en treu la informació de la *Vita Hludowici*. Hi ha encara un altre intent el 808 i llavors Tortosa, segons diu, és presa per a ésser poc després perduda en data que Pujades desconeix.

Després és dit que Lluís el 809 ataca Osca i fracassa, però que el 812 són signades les paus.

Es refereix a les Balears i afirma que foren preses pels sarraïns el 799 o 800, i que llavors els cristians de les illes demanen a Carlemany i a Lluís que els alliberin. Aquests hi envien “Ermengauda”, comte d'Empúries, el qual derrota una esquadra de corsaris sarraïns que tornaven de saquejar Sardenya a la fi del 812 o al començament del 813 i tot seguit (sense massa lògica) dóna les illes com a preses pels cristians el 812. Llavors diu que Carlemany les dóna al seu nét Bernat, fill

de Pipí el menor, rei d'Itàlia, i aquest en fa governador “el conde Armengaudó”.

Després, parla extensament de la reclamació dels *hispani* a Lluís i del privilegi que aquest els atorga l'1 de gener de 815, i en dóna l'original llatí del qual hi ha d'haver tres còpies: una per al bisbe de la ciutat, una altra per al comte i la tercera per als hispans del lloc. I a continuació parla de noves queixes dels *hispani* i del nou privilegi del 10 de febrer de 816, del qual dóna també el text llatí.

Més enllà, i referint-ho a l'any 817, diu que, en la partició que Lluís féu a favor dels seus fills, Catalunya tocà a Pipí, fill segon. Després diu que en aquest mateix any es revoltà contra Lluís el seu nét Bernat, rei de Mallorca i d'Itàlia, i que aquest fou vençut el mateix any o al començament del següent, i li foren trets el ulls i acabà morint. En aquests passatges esmenta sovint “la vida de Luis á quien yo sigo”.

Més endavant es refereix a uns suposats atacs, setge i presa de Barcelona pels sarraïns vers els anys 818 i 819, o vers 819 i 820, i hi insinua alguna culpa del comte Berà. Els cristians, sense ajut de França, ho recuperen tot ben aviat i persegueixen els atacants fins més enllà del Segre.

Explica que el 820 el bisbe Sisebut d'Urgell i el comte Seniofré “entendieron en la conservación de la iglesia de Sta. María de la misma ciudad, que entonces llamaban *Vique* de Urgel”. Llavors en fan la consagració i en dóna el text llatí de l'acta, que interpreta que és del 820 i la data amb les frases: “Facta est autem haec kalendis novembris, quod est omnium Sanctorum festivitas; anno sexto regnante serenissimo augusto Ludovico imperatore” i dóna només el començament de les donacions territorials.

Probablement en copiar la data posà “anno sexto” en comptes de “anno vicesimo sexto” i per això afegeix que la ciutat d'Urgell fou presa als sarraïns el 730, en comptes del 750 que, de tota manera, no és la data de l'alliberament de la ciutat, ja que no sembla haver passat a domini cristià fins poc abans del 789.

A continuació parla de l'acusació de traïció que Sànila (a qui anomena "Senila") fa contra Berà. Pujades interpreta que Berà havia estat d'acord amb els gascons rebels o que havia estat poc enèrgic contra ells. Llavors Berà és cridat el 820 a Aquisgrà i ara tenen lloc el combat judicial i la victòria de Sànila i, com a conseqüència d'això, l'exili de Berà a Roan i la fi del seu govern. Afegeix que morí el 826, aclareix que no era got català sinó narbonès i transcriu el fragment de la *Vita Hludowici* referent a tot això i també el de Pitoeu i el d'Aimó referit per Diago.

Diu que Sànila era del comtat de Barcelona i que Berà era narbonès i ambdós eren gots.

En ocasió de tot això parla de la condició de bara i traïdor i relaciona aquella denominació amb el nom del Bara romà, o del comte got. I es refereix a una Bara, rei de Sodoma, en temps d'Abraham, i a un altre personatge d'igual nom que es revolta contra l'emperador Maurici, i a una dona anomenada Bara que, segons els *Paralipòmens*, era muller de Saharius. I afegeix que sant Jeroni afirma que "bara" vol dir "hombre inclinado a mal contra su compañero".

Diu que la condemna de Berà fou pronunciada en una dieta o cort general del gener de 820 de l'Encarnació, que sembla que hauria d'ésser el 819 de la Nativitat. Afirma també que en la mateixa dieta fou decidit de combatre els sarraïns, i ho posen en pràctica Bernat "que vino a Cataluña", i Borrell "que ya estaba en ella".

Quant a Bernat, exposa les opinions d'alguns que creuen que era alemany, mentre d'altres el suposen espanyol, i d'altres, en fi, diuen que era el mateix "Bernardo del Carpio". Encara hi ha qui l'identifica amb el Bernat que donà un privilegi a Sant Pere de Taverna l'any 700 (o el 796 que diu més avall), però diu que aquest era comte de Ribagorça i no de Barcelona.

En aquest punt fa disquisicions sobre el títol de marquès que és donat a Bernat en alguns documents, diu que "se puede

pensar le perteneciese á Bernardo ó se le diese en razon de presidir en esta marca de España” i nega que això tingués “principio de serlo [comte] de la Provenza”.

Nega també, oposant-se a Zurita i a Bleda, que Bernat fos el primer comte de Barcelona, perquè ho fou Berà, i afegeix que el primer que posseí el comtat “con título y propiedad feudal” fou “Vuifredo ó Guifredo de Ria”.

I, en refutar un cop més la “centuria” d’Esteve Barelles i el seu “Bernardo Barcino”, diu que no en parlarà més i no en farà més cas que si llegís “Amadís de Gaula, el caballero de Phebo, Olivante de Laura” i altres llibres de cavalleries, entre les quals esmenta “nuestro Tirant lo Blan”.

Concreta que Bernat començà el seu govern “en la circunferencia del año ochocientos veinte ó veinte y uno” i que governà Catalunya “cerca de ocho años poco más ó menos”.

Quant a Borrell, diu que ja vivia a Catalunya i l’identifica amb el qui prop del 795 era comte o capità de la ciutat de Vic i de la terra d’Osona, i que vers el 806 acompanyà el rei Lluís en l’expedició contra Tortosa. El cita segons Zurita i aquest ho fa segons la crònica d’Aimó, i atribueix al primer la notícia que Borrell s’anomenà príncep d’Urgell l’any setè del rei Lluís. D’acord amb la mateixa font, explica que Borrell es casà amb Engerdrada i en tingué un fill, de nom Ermengol, i una filla que dugué igual nom que la mare, i, encara, que donà Castellvell a l’església d’Urgell, el qual Castellvell “dijo haber ganado y pertenecerle por sucesion de Cárlos Magno”. I, prenent-ho d’Aimó, afirma que Bernat, amb Borrell i altres comtes de la marca d’Espanya, féu una gran cavalcada a Espanya després d’haver travessat el riu Segre.

Ara dedica alguns passatges a parlar de la revolta d’Aissó (que anomena “Ayo”), de qui diu que era un “caballero godo” que, per haver estat un administrador corrupte de la província de Guiena, era pres al palau de l’emperador. Diu que se n’escapà el 821 i anà a la Gascunya, on es coalitzà amb alguns gascons, revoltats des del 816. Llavors Aissó es posa d’acord

amb “Vuyemundo” i Alaric, fills de Berà, i, avingut amb el primer, passa el Pirineu i s’apodera “de la misma ciudad de Ausona, que ahora llamamos Vique”.

Pujades infereix que llavors el bisbe, el capítol i el clergat es retiraren a Manresa, i explica que, davant la resistència de Bernat, Aissó s’alià amb els sarraïns i per això envià un germà seu a Abd-ar-Rahman de Còrdova. Llavors fou tan gran “la furia de poder de Ayzó, que no quedó parte de Catalunya [sembla que vol dir Cerdanya], Ausona y Vallés que no sintiese el calamitoso rigor de su inclemencia”, i, a conseqüència d’això, “estas tres partes o regiones de Cerdaña, Ausona y Vallés quedaron devastadas y estragadas”. Llavors Lluís envia a la marca d’Espanya l’abat Helisacar i els comtes Hildebrand i Donat per tal de fer front a la situació. Aissó, davant això, va a veure Abd-ar-Rahman de Còrdova i aquest li envia socors sota el comandament d’“Abumarvan, muy cercano deudo del mismo Miramamolin, y rey de Zaragoza en Aragon si queremos dar crédito a Morales”. Això passava el 827 i en aquest punt Lluís envia el seu fill Pipí, rei de Guiena, amb un poderós exèrcit, i acompanyat dels comtes Hug i Manfré.

Aquests actuaren amb temor i peresa, i mentrestant Aissó i Abú Maruan corregueren tot el Gironès. Finalment, el segon, amb un gran botí, se’n tornà a Saragossa sense ni haver vist l’exèrcit franc d’auxili.

I ara Pujades posa en escena el mític Guifré d’Arrià i justifica el paper que tindrà en la historiografia catalana del període comtal. Diu així:

“Mientras Abumarvan y Ayzó iban robando la tierra en este año ochocientos veinte y siete, para bien nuestro y alivio de los trabajos del conde Bernardo proveyó Dios del esfuerzo de aquel buen viejo y caballero llamado Vuifredo de Ria, a quien algunos presentan con el nombre de Guifredo y otros de Jofre, nieto de aquel Guifredo de Neústria hijo de Cárlos Marte... Este era de Real sangre, y aunque encubierto de la piel

de su pobre estado, obrando como fuerte leon fue temido de los enemigos, favorecido y estimado del rey Cárlos Magno, que por tanto le casó con cierta señora tambien de Real sangre llamada Almira”.

Guifré ajuda Bernat de Barcelona i aquest es posa també d'acord amb Bernat de Ribagorça, i, tornant a Guifré, Pujades conclou: “I así se dice que por medio de este extremo caballero quedaron reducidas á la obediencia de su Rey todas las tierras del condado de Cerdaña: por lo que no sin causa mereció despues tener amistad con su Rey, y alcanzar el condado de Barcelona en título y feudo, como veremos”.

De Bernat de Ribagorça diu que havia pres el “título de conde desde que á aquellas partes le envió el emperador Cárlos Magno en la circunferencia del año seteciento noventa y cinco del Señor”.

Afegeix que, havent-se retirat Abú Maruan, Aissó es coalitzà amb el renegat “Muza-Haben-Hazin ó Abena-Caziz”, però, afeblits per l'acció de Bernat de Barcelona i els seus amics, Aissó i Guillemon acabaren passant “a las partes de Aquitania, donde Vuillemundo despues continuó sus tiranías”. Bernat de Barcelona, però, “no pudo impedir que toda aquella parte de Cataluña la vieja quedase destruida y en muchas partes despoblada de gentes, campos, viñedos, huertos y por muchos años estragada en diferentes pueblos, villas y lugares arruinados. La ciudad de Vique quedó hierma, y sus ciudadanos con motivo de las calamidades que llovieron sobre esta tierra no pudieron bien reparar tantos daños hasta los tiempos de nuestro invicto conde Vuifredo el *velloso* y del emperador Otho”.

Discrepant de Morales i de Garibay que diuen que aquest flagell durà des del 826 fins al 840, Pujades afirma que s'estengué des del 826 fins al 828.

Quant a la història de Bernat, diu que vers la fi del 828 fou nomenat cambrer major de l'emperador i deixà d'ésser comte, que no donà ni una gota de sang de llinatge dels nostres comtes, i

que no fou “señor útil y propietario del condado, sino gobernador”.

Acaba explicant els fets de la darrera part de la vida de Bernat i la seva fortuna alterna fins a morir a mans de Carles el Calb el 844, i compara la sort de Bernat com a privat del rei Lluís amb la de Bernat de Cabrera, privat de Pere el Cerimoniós, i amb la de Pere Franquesa, que ho fou de Felip II de Catalunya i III de Castella.

Conta que, després d’haver deixat Bernat el comtat de Barcelona per passar a la Cambra reial, el rei Lluís envià per tal de substituir-lo “a otro caballero llamado Guyfre, de otros Jofre, de algunos Jifre ó Jifreo, y no falta quien lo nombre Seniofredo o Godofre, y Bolfango Latio, Landifredo, pronunciando y llamándole cada uno conforme el idioma ó pronunciacion de su lengua y nación; pero concordando todos en una misma persona y sugeto, cuentan unos mismos sucesos y proezas bajo la diferente pronunciacion del mismo individuo. Yo juzgo fuese el verdadero nombre godo ó aleman el de Vuifredo, tanto por conformarse mas con la pronunciacion de aquellas dos antiguas naciones, quanto por lo que se dirá mas abajo hablando del sepulcro del conde Vuifredo tercero” (que en realitat és el segon).

Hi afegeix que Gausbert Fabrici afirma que Guifré d’Arrià fou fill “de otro esforzado caballero á quien el llamó Seniofre, al cual el rey Pepino habia hecho su prefecto: yo lo creo así por corresponder mejor los años de la vida humana á los del curso de las historias que tenemos entre manos, pero en lo que dice que á este Jofre ó Vuifredo dió Cárlos Magno el condado de Barcelona no consiento, por saberse que Cárlos Magno ya habia muerto mucho antes”.

Continuant amb Guifré d’Arrià exposa:

“Porque si fue señor del castillo de Ria, ciertamente habia de ser, segun está dicho, hijo heredero de aquel Sinofre ó Guifre de quien hablamos en otra ocasión, que por orden de Cárlos Magno como a deudo suyo habia casado con aquella

señora Almirez ó Almira muger principal de la casa Real y sangre del rey Pepino y del mismo emperador Cárlos Magno; y por consiguiente fue el propio Vuifredo que era nieto de Guifre de Neustria hijo preterito de Cárlos Martel y de la Sunechilde que fue de la casa de los duques de Bavaria. Así este Vuifredo del presente capítulo venia á estar en tercer grado de consanguinidad con el emperador Luis, y eran hijos de primos hermanos. De todo esto se sacará que dijo bien quien escribió era este Vuifredo español por haber nacido en Conflente en el Pirineo que divide á Francia de España; y hablaron mas propiamente los que lo hicieron godo y catalan por la patria y suelo donde nació: tampoco erraron los que comunmente digeron era aleman de origen y descendencia, pues Guifre su padre habia nacido en Alemania del infante Guifre de Neustria que en todo y por todo era aleman, y de los buenos”.

Quant a la data de tot això, diu que Tarafa la posa al 885, però que ell creu que fou vers la fi del 828, quan acabà el govern de Bernat, coincidint en això amb Diago i diferint de Garibay, que la posa al 840.

També hi afegeix que algú afirma que, en venir a Catalunya, no portà la comtessa, muller seva, fins que estigueren estabilitzats el seu govern i la seva casa, i sembla que és d'aquest mateix parer.

Accepta que al començament vingué “con sola la administracion y nudo ministerio de gobernador”, d'acord amb el que diuen Marquilles i el *Flos mundi*, però diu que després, pels seus bons serveis, o per respecte a “la ínclita Almirez”, o per l'estat revolt de les coses de França, hom li conferí “el dominio y señorío propietario de lo que ántes tenia en sola administracion y gobierno”.

Afegeix que Salomó, el successor de Guifré d'Arrià, fou també només administrador.

Tornant a Guifré d'Arrià, insisteix que “después de haber sido solamente ministro ó mero gobernador como sus antepasados, al cabo de algunos años vino á ser señor propio, útil y

propietario del mismo condado, para gozarle y poder disponer en favor de sus hijos y sucesores para siempre; guardando fidelidad al Rey, y acudiéndole con algunos servicios que ignoramos". I afegeix que no sap quan va tenir lloc aquesta infeudació.

A continuació explica que "Muza-Aben-Hazin o Hazim" envaí novament Catalunya vers la fi del 828 i que llavors depredà principalment el territori de Girona i la ciutat i terres d'Empúries. Guifré el combat i el rebutja fora de Catalunya, i per això se'n va a fer mal a Provença i acaba tornant a Saragossa.

Parla de l'extinció del bisbat d'Empúries en la forma següent: "feneció el obispado de Empurias y se unió al de Gerona en la circunferencia del año ochocientos treinta y cuatro, siendo Papa en Roma Gregorio cuarto, imperando Ludovico Pio, reinando en Aquitania Pepino, siendo conde de Barcelona Wifredo primero, y obispo de Gerona Wimer y Asomario segundo conde de Empurias". I afegeix que el 838 o 839 l'emperador Lluís dóna Aquitània a Carles el Calb, traient-la del domini del seu nét Pipí. I conclou: "De esta suerte Cárlos que despues fue llamado el Calvo vino á ser señor de la Aquitania y de todo el principado de Cataluña con sus condados, donde sobre todos presidia Wifredo de Ria, por cuyos años de gobierno y vida van discurriendo nuestras historias".

Es refereix a una nova incursió de "Muza-Aben-Hazin" per Catalunya i la Gàl·lia gòtica poc després d'haver esdevingut Carles el Calb rei d'Aquitània (840?).

Parlant d'Alaric, afirma que Lluís el Bondadós havia constituït el seu pare (Berà) com a "señor de toda Cataluña". I més enllà diu que tingué dotze fills d'ambdós sexes.

Ara fa referència a l'ambaixada dels barcelonins al setge de Tolosa per a obtenir de Carles el Calb la confirmació de llurs privilegis, i transcriu el text de la confirmació, del qual diu que es conserva "un trazunto autenticado en forma pública guar-

dado en el archivo mayor de la Seo de Barcelona del tenor siguiente:

Hoc est exemplar praecepti translatum... i acaba dient: Datum pridie idus junii anno quarto regnante Carolo rege. Actum in monasterio sancti Saturnini prope Tolosam, in Amne feliciter. Amen. Cal dir que en començar ha dit que aquesta data equival al 12 de juny de 844.

Després analitza el preàmbul d'aquesta còpia on, com és sabut, hom diu que fou feta “en temps del comte Borrell fill del difunt Guifré anomenat amb el mateix nom després del retorn dels barcelonins”, i es veu que, com Diago, no troba el desllorigador d'aquest aparent enigma, perquè no sap que aquest Guifré és el fill de Guifré el Pelós que també era anomenat Borrell.

Diu ara que “Wifredo el primero”, el 844, rebutjà un atac d'Aben-Hazim a Catalunya i afegeix que vencé els moros de Tortosa, i creu que d'aquesta victòria vénen les “Ràfitas ó Rápitas de Tortosa”, de què el comte Sunyer disposa a favor de l'església de Santa Creu de Barcelona “por los años de nueve cientos treinta y seis”.

També li atribueix, encara que amb una certa vacil·lació, la reducció d'una rebel·lió dels sarraïns d'Empúries (!).

Diu que Diago atribuï a aquest comte la victòria i expulsió dels sarraïns de la muntanya de Montserrat, i li dóna la raó. Ho creu demostrar amb una sentència del 888 del “conde Berenguer (!) de Barcelona” el qual diu, en parlar de l'adjudicació a Ripoll de l'abadia de Santa Cecília de Montserrat, “*quem atavus meus Guifredus comes tulit de manibus agarenorum*”. Cal dir que tradueix *atavus* per rebesavi “o tercer abuelo” i que identifica aquest *Guifredus* amb Guifré d'Arrià.

Bastant més enllà, parla d'un comte “Gilberto o Gislaberto” de Tarragona (a qui abans havia ja fet alguna breu al·lusió) de qui explica que, trobant-se a la cort de l'emperador Lotari, havent-se enamorat d'una filla d'aquest i essent correspost per ella, la rapta el 846 i la porta a Catalunya. Llavors

Carles el Calb no el castiga i facilita el casament dels dos enamorats. Pels bons oficis de Lluís de Baviera, Gilbert es posa en mans de Lotari i aquest el perdona. I creu Pujades que Gilbert i la seva muller es quedaren a viure a la Germània.

Poc després, afirma que Bleda diu que el 852 “cierto moro llamado Muza” atacà els francs “que tenian gran parte de Cataluña. Venció á D. Jofre y cercó la ciudad de Barcelona... y no pudiendo tomarla, destruida la comarca pasó a Francia... En aquel año dice que tomó la ciudad de Narbona”. Però afegeix: “yo dudo mucho de este autor”.

Fou aleshores “cuando en medio de las tinieblas por casos allá contados, se entristecian los corazones de los catalanes, salió cierta rutilante estrella que alegró sus ánimos prometiéndole felices anuncios de buenos sucesos. Tal fue el haber nacido de la condesa Almira el conde Wifredo *velloso* en el año ochocientos cincuenta y dos; el cual por sus dias vino á ser uno de los buenos príncipes y famosos guerreros que tuvo la cristiandad; digno hijo de tal padre esclarecido en sangre ilustre por sus obras, como se verá en el discurso de su vida”. I diu que dedueix la data del naixement d’allò que dirà en tractar de la mort del seu pare “cabe al año ochocientos cincuenta y ocho”.

Explica ara que en els temps del naixement de Guifré el Pelós foren augmentats els estats del seu pare per mort dels comtes d’Urgell, Besalú i Rosselló, els comtats dels quals foren aplicats a la corona reial i, per això, a Guifré (d’Arrià) en raó del feu que posseïa. No li fou aplicat el de Cerdanya per motius que ignora, però, diu que podria ésser en virtut de les divergències que donaren lloc a la mort d’aquest Guifré. D’aquells tres comtes diu que només és conegut el nom del de Rosselló “que nuestro Marquilles llama Girardo”.

I en aquest punt escriu: “hasta que vino el dorado siglo del conde Wifredo el *Peloso* à quien se dió el condado libre de feudo pechero quedando en feudo noble”.

Quant al comtat de Cerdanya, “todavía el rey Cárlos Calvo lo encomendó á cierto caballero llamado Salomon. Este despues fue causa de grandes males para los de la casa de Barcelona: por cuyo motivo los moros volvieron á prevalecer en este principado”. I poc després atribueix a Guifré d’Arrià la fundació de Santa Maria de Ridaura, “raya y lindero entre los condados de Besalú y Ausona”, el 852.

Continuant amb Salomó, diu que aquest, envejós de Guifré i cobejant els seus estats, el calumnià i sobretot l’acusà de voler-se fer “rey y Señor superior de toda la tierra con pretexto que se le debia por dote de su muger”. Davant això, Carles el Calb envia ambaixadors o perquisidors i comissaris a Narbona perquè s’informessin i fessin inquisició contra el comte. Arribats aquests a Narbona, fulminaren procés i cridaren el comte perquè tot seguit es presentés a ells o al rei Carles, i llavors el comte obeí i es posà en camí.

En emprendre el viatge, deixa a Barcelona la comtessa Almira i s’emporta el seu fillet Guifré d’edat de sis anys, “segun expresamente lo dice el impreso catálogo de nuestros condes”. I afegeix que això s’esdevenia el 852, contradient Diago que diu que l’infant tenia llavors deu anys.

Anant el comte al rei, passa per Narbona i s’hi entrevista amb els comissaris reials, i llavors “cierto dia, un desvergonzado caballero de los que iban con los pesquisidores se descompuso de palabras con el conde” i, “visto que el mal caballero se atrevia á tomarle por las venerandas barbas tirándolas ignominiosamente, quedó obligado á que echase mano de la espada ó cuchillo, y con ella presto le diese el pago que merecia su atrevimiento”. Davant això, els perquisidors “prendieron al conde con su inocente hijo en forma de delincuentes, tomando el camino para la ciudad llamada el Puche de Francia, donde á la sazón estaba Cárlos Calvo”.

Però abans d’arribar-hi, “para que Wifredo no viese la cara del Rey ni pudiese deducir sus descargos, ó se empezase con burlas, ellas vinieron á parar en tales veras que costaron la vida

al mal logrado conde Wifredo, matándole aquellos que por ser familia ó compañía de justicia le debian ser amparo en los agravios que le hacian los que estaban con entera libertad”.

Pujades confessa ignorar el lloc on morí el suposat Guifré, abans d'arribar al Puig de França, i el temple on fou enterrat, però afegeix que, de Zurita i dels catàlegs antics, hom dedueix que el cos fou traslladat a Ripoll “despues que su hijo hubo reparado aquel convento. En el soportal de la iglesia hay algunos sepulcros muy antiguos arrimados á las paredes de el; pero hay poca noticia acerca de quien sean”.

Mort aquest imaginari Guifré, el seu fill quedà en mans dels homicides, els quals el portaren a la Cort i el presentaren al rei Carles.

Quant a la data d'aquests fets, diu que alguns els posen quatre anys abans del 858, però creu que la data que ell assenyala és més conforme a l'opinió comuna.

Hi afegeix que Tarafa afirma que Guifré d'Arrià posseí el comtat durant seixanta anys, però diu que això és impossible per haver entrat a governar-lo el 825 o 828.

Segons Pujades, mort aquest Guifré, Salomó demanà a Carles el comtat de Barcelona, i el rei accedí al seu prec i així, des d'aquell moment, tingué també Rosselló, Empúries, Urgell, Besalú i Vic.

Explica que alguns diuen que Salomó era francès i admet que hi hagué un altre Salomó a Bretanya, “de quien hacen conmemoración algunos autores franceses”. I afegeix que cal no confondre'ls perquè, mentre “Salomon el frances conde de Cerdaña murio en Barcelona cerca los años del Señor ochocientos setenta... el breton fué a la guerra de los Normandos, ocurrida algunos años despues en la circunferencia de ochocientos setenta y tres hasta cinco”.

Continua dient que, “investido Salomon de la administracion del condado de Barcelona, aunque en razon del cargo u oficio tenia obligacion de residir por estas partes, moraba muy poco en ellas, que su mayor habitacion hacia en Cerdaña”.

I afegeix que ignora si era per raó d'estat o per no veure's sovint amb la comtessa Almira. Creu que, com Caïm, fugia dels altres, turmentat per la pròpia consciència. I es refereix a l'opinió de Tomic que diu que Salomó no residia a Barcelona perquè aquí no li volien bé i s'havia desavingut amb els barons de la terra.

Comenta que, encara que Salomó és anomenat comte de Barcelona, ell creu que només en fou administrador perquè, havent estat donat el comtat a Guifré d'Arrià com a feu hereditari, el veritable senyor del comtat era el seu fill.

Quant a Salomó, torna a parlar-ne en ocasió d'explicar la invenció del cos de sant Vicenç i de la gestió que aquell féu a Còrdova perquè no retinguessin aquell cos sant, i de com després sortí a rebre'l entre el castell de Berga i el poble d'Alp per passar toç seguit a Llívia i a Carcassona. Diu que les seves fonts són el cronista francès Aimó i l'abat de Saint-Germain-des-Prés i queda clar que, quant al primer, coneix l'edició del 1603; i afegeix que allò que explica coincideix amb les lliçons del Breviari vell del bisbat de València.

Explica que ha deixat el fill del Guifré assassinat a la casa i cort de Carles el Calb, "con quien estaba en cuarto grado de consaguinidad", i que això s'esdevenia el 868.

Llavors Carles "para mostrar lo mucho que amaba al difunto y querer bien al vivo, entrego á este príncipe Wifredo muchachuelo y de poca edad á los condes de Flandes para que lo criasen".

Diu que aquest comte de Flandes era Balduí II Braç de Ferro, fill d'Adaquí (o Adacris o Audacris), fill de Balduí I, fill d'Adaquí, fill d'Engerran o Ingestan, fill d'Ulderic, cavaller portuguès majordom de Carles Martell i fugitiu de la Hispània envaïda pels sarraïns, que Carlemany féu comte de Flandes en casar-lo amb Flandrina, filla del duc de Brabant. I que d'altres diuen que es casà amb Ermengauda, filla de Gerard, comte de Rosselló, el 775. Segueix contant que Balduí Braç de Ferro raptà Judit, filla o germana de Carles el Calb, vídua del rei

Adolf d'Anglaterra, i visqueren amagats pels boscos del seu comtat vers el 862 (quatre anys després de la mort de Guifré d'Arrià), fins que, a prec de molts prelats i d'alguns grans de la Cort, i especialment del papa Nicolau, el rei perdonà Balduí, que es casà amb Judit, i el rei l'investí novament del comtat de Flandes per sempre el 860, que deu voler dir 864, perquè precisa que era sis anys després de la mort del primer Guifré.

Concreta que Balduí visqué fins al 880 i que, per tant, foren Balduí i Judit els comtes de Flandes als quals fou encomanat Guifré el Pelós, i diu que el primer a concretar això i a donar el nom d'aquest comte de Flandes fou Diago, i que ell, Pujades, és el primer a donar el nom de la comtessa “suegra de nuestro Wifredo; que fue la restauradora del estado de nuestros condes, reparo de tantos daños, otra segunda Judid redentora y honorificencia de nuestro principado”.

D'això dedueix Pujades que l'infant Guifré, abans d'ésser confiat als comtes de Flandes, residí al palau reial almenys per espai dels sis anys que van del 858 al 864. “De donde se echa de ver en cuanta estimación y grado de parentezco reconocia el rey Cárlos Calvo á Wifredo primero”.

A continuació diu que Guifré tornà a casa nostra “en la circumferencia del año ochocientos setenta”, “a los diez y ocho de su juvenil edad”.

I ara ve la principal novetat de la versió que ens dona Pujades de la llegenda que estudiem, i que és la negació dels amors clandestins del jove Guifré amb la filla dels comtes de Flandes. Comença parlant dels qui diuen que els comtes tenien una filla anomenada “Gunedildis o Guinidilla”, que Guifré se n'enamorà i que de llurs amors irregulars la noia concebé i parí un fill que anomenaren “Rodulfo” i que després fou monjo i abat de Ripoll i bisbe d'Urgell. D'acord amb la llegenda coneguda ja des del segle XII, la comtessa obtingué de Guifré la promesa que, quan hauria recobrat el comtat de Barcelona, es casaria amb la seva filla.

La novetat en l'exposició de Pujades és que aquests amors són impossibles perquè, havent-se casat Judit el 862, encara que la seva filla hagués nascut aquest mateix any, no hi havia possibilitat que abans del 870 (que és quan creu que Guifré ja és fora de Flandes i la filla dels comtes tenia vuit anys com a màxim) haguessin tingut un infant. Admet, però, que és possible que Judit hagués compromès aquest enllaç, però no per la raó d'haver concebut un infant la seva filla.

La narració segueix dient que Judit envià Guifré a Barcelona “vestido disimuladamente con hábito peregrino, acompañado de dos dueñas de edad y honor para que le presentasen a su madre la condesa Almira”. Pujades creu que els comtes de Flandes devien escriure a Almira advertint-la que aquell que hi anava era el seu fill Guifré que feia dotze anys que no havia vist, i de la intenció que portava, “pues aunque el conde Wifredo fuese harto conocido por la señal del vello que cubria su persona, era conveniente acreditar con cartas al que venia con hábito de pobre”.

Arribat Guifré a Barcelona, es presenta secretament a la seva mare. Després d'alguns dies, criden alguns nobles i barons de la terra i la comtessa els prega que rebin el seu fill i l'obeeixin com a legítim senyor. Tots hi accedeixen i convenen que Guifré prengui venjança de la mort del seu pare, matant el comte Salomó, causant de la injusta mort d'aquell.

Com que aquells dies Salomó era a Barcelona, sabent Guifré que l'havia de trobar passejant per la ciutat amb alguns cavallers, sortí de casa de la seva mare a cavall, acompanyat dels més importants entre els qui estaven convinguts amb ell. Les dues comitives es trobaren sota el castell de la plaça anomenada de les Cols, “que conforme parece por antiguas escrituras, era aquella plazuela frontera á la plaza del rey y al lado de la bajada del horno de *Busoto* al otro lado de la calle de la *dagueria* ó cuchillería. Este castillo fue un tiempo la casa de los Lulls de aquella generosa cepa que produjo á la madre de Luis de Boxadors, generosa y antigua familia que hoy la

habita". En trobar-se, Guifré empunyà l'espasa i amb ella ferí tan fortament el seu adversari, que el féu caure a terra.

Llavors Guifré s'apoderà de la ciutat i del seu comtat i fou conegut i reconegut com a legítim senyor de tots. Diu que en un catàleg dels nostres comtes que encapçala un manuscrit de les Constitucions de Catalunya i que acaba en temps de Jaume I, és afirmat que, mort Salomó, Guifré "*pres, e tench poderosamente lo comtat de Barcelona entre Narbona é España*", i afegeix que, encara que alguns historiadors diuen que Guifré quedà com a governador i regidor de la ciutat, ell creu que, per raó del feu hereditari, sempre en fou legítim senyor (i no governador) com a hereu del seu pare.

Comenta que Marquilles (i concreta que és en la versió impresa) afirma que Salomó morí el 832, quan Guifré encara no havia nascut, i el contradí, així com els qui diuen que Salomó morí el 877. I afirma que fou d'acord amb "*la cuenta de setenta hasta uno*", quan Guifré tenia de divuit a dinou anys.

Després d'això, Guifré envià als comtes de Flandes una relació dels esdeveniments i els pregà que influïssin prop del rei Carles perquè li fos favorable. I tot seguit envià una ambaixada per a demanar la infanta Gunedildis per muller "*para cuando llegase a perfecta edad*".

Això s'esdevenia vers la fi del 870 i el començament del 871, i, acollint favorablement l'ambaixada, Gunedildis és enviada a Barcelona, on hom li fa una gran rebuda.

A continuació, Balduí va a la cort de Carles i n'obté el perdó per a Guifré i la confirmació per a aquest del comtat de Barcelona. I afirma que aquesta confirmació indica que "*el feudo estaba ya constituido de ántes, y fue señor útil y propietario su padre*".

Llavors Guifré, acompanyat d'alguns prínceps i senyors sotmesos seus, anà a saludar el rei de França i passà al costat d'aquest molt de temps, sense saber-se concretament quant.

Fou en aquest endemig que Guifré lluità al servei del rei

Carles contra els normands, i fou llavors quan va tenir lloc la concessió de l'emblema de les quatre barres, la narració de la qual Pujades diu treure de Beuter amb la important diferència d'atribuir la concessió a Carles el Calb i no a Lluís el Bondadós com feia el cronista valencià en desacord amb una cronologia versemblant. Recordem que Lluís morí el 840, que Carles el Calb regnà del 840 al 877, i que Guifré fou comte de Cerdanya i Urgell des del 870 i comte de Barcelona, Girona i Besalú des del 878, i morí el 897.

Pujades diu que Guifré devia arribar a la cort franca el 872 o 873, i que romangué al costat del rei des del 873 fins al 877 o 878, o sigui quatre o cinc anys.

Pujades explica després que, mentre Guifré era a la cort francesa, els sarraïns envaïren Catalunya i fins i tot hi ha qui diu que prengueren Barcelona, cosa que el cronista no creu. El comte llavors demana ajut a Carles el Calb per tal de rebutjar els invasors i Carles no pot prestar-li aquest ajut. Per la qual cosa Guifré demanà que “ya que le dejaba desamparado con acudir á lo que por su parte estaba obligado, y el suplicante hacia de la suya lo que podia; no esperando bajo del cielo otro poder de quien valerse, fuese servido otorgarle en gracia y merced que el condado de Barcelona con todas las demas tierras, derechos y poderes realengos que su Majestad tenia con ellos, fuesen del dicho suplicante y para los suyos perpetuamente, ecsento y libre del feudo á que ántes estaba obligado y vinculado...” A la qual cosa Carles “determinó otorgar y conceder las mercedes que Wifredo le pedia, dándole todo el principado y derechos que le pertenecian en Rosellon y Cerdaña con los demas señoríos, derechos y juro realengos en toda la tierra que hasta entonces llamaban marca de España: de lo que el conde quedó muy contento, haciéndole muchas gracias; y con esto se volvió a Barcelona”.

Ací Pujades fa llargues disquisicions per tal de posar en clar si la concessió feta a Guifré ho va ésser en franc i lliure alou, o bé en feu franc, i es decanta per aquesta darrera supo-

sició. I afegeix que aquesta situació perdurà fins al temps de Ramon Berenguer el Vell i fou reconeguda i confirmada pel tractat entre sant Lluís i Jaume I, el qual “quedó absoluto señor alodial y supremo en todo este principado, sin reconocer á otro en lo temporal, sí solamente á nuestro Dios señor comun del universo”, i acaba afirmant que “desde entonces los serenísimos condes de Barcelona tienen derechos de imperio y son Emperadores en este principado: esto es, que en lo temporal no conocen superior alguno en la tierra, sí solo á Dios en el cielo”. I això s'esdevenia el 878.

Llavors Guifré, amb l'ajut d'alguns cavallers, entre els quals hi havia Guillem de Mediona, Pere Alemany, Gibert de Bell-lloc, Berenguer de Barcelona i un Guillem “natural inglés”, “cobró de los moros todo lo que le tomaron en su ausencia, desde Barcelona á Lérida y Narbona”.

Pujades prossegueix ara la seva narració inspirant-se en les frases del bisbe Idalguer de Vic pronunciades en el concili de Barcelona del 906 que hem transcrit al començament d'aquest estudi. Hem d'assenyalar només, com a complement del discurs d'Idalguer, que el cronista diu que, en ésser fet bisbe de Vic Gotmar, aquest ja era bisbe de Manresa, cosa que dista molt d'ésser certa; i quant a la data d'aquesta elecció i consagració, diu que fou “por los años de ochocientos noventa y dos”, en comptes del 886, com ens consta ara amb tota seguretat.

A continuació parla del concili de Troyes, al qual diu que assistiren “algunos prelados de Cataluña como Elías ó su sucesor Teotario de Gerona y Frodoyno de Barcelona que vivia en estos tiempos”. I després de donar notícia de l'actuació de Frodoí en l'avinentsa del concili, diu sorprenentment i erradament que “poco despues del concilio de Trecas (Troyes), á los veinte y tres dias del mes de setiembre del año ochocientos ochenta y siete murió Frodoyno en la misma ciudad de Trecas ó por el camino; que esto ni el tiempo de su tránsito tengo hasta aquí por muy averiguado”.

Narra tot seguit la tasca de Guifré en la restauració i repoblació de Cardona amb detall dels privilegis concedits pel comte als pobladors, traient-ho de la confirmació feta pel comte Borrell l'any 986.

Passa ara a tractar de la història del monestir de Ripoll i de la suposada troballa l'any 888, en una cova, de la imatge de la Mare de Déu que col·loquen en el petit monestir llavors ja existent, on Déu obrà, per intercessió de la Verge, infinits miracles. Llavors “a la fama de tantas maravillas quiso llegar á aquel santo lugar el invicto príncipe y conde de Barcelona Wifredo con su muger la condesa Gunedilde y el obispo Godmaro de Vique que todavia residia en Manresa”.

I aquí el cronista, partint de la documentació, descriu els benifets que Ripoll degué a Guifré i a la seva muller des del dia de la consagració de Santa Maria, “*quando tradidit filium suum nomine Rodulphum cum hereditate sua*”. I diu que això s'esdevingué el 21 d'abril de 888, i no el 21 de maig com diu Diago. I conclou: “De manera que en este año ochocientos ochenta y ocho fue consagrada y no fundada la iglesia de Sta. Maria de Ripoll, hallándose presentes los condes de Barcelona”. I a favor de les seves afirmacions al·lega l'epitafi del sepulcre del comte, que diu: “*A quo dotatus locus et aedificatus*. Advirtiendo que no dice *fundatus*; porque este Wifredo *velloso* no fue fundador, sino aventajadísimo bienhechor, y fabricante, digámoslo así, de la casa conventual”. I, fonamentat en la documentació, nega també que Raolf, el fill de Guifré, fos el primer abat del cenobi, puix que troba que, en entrar aquest al monacat, ho féu “*sub Diginio Abbate*”, tal com s'esdevingué, amb l'únic error de deformar el nom d'aquest abat, perquè els textos ripollesos parlen sempre de *sub Daguino abbate*, o sigui que l'abat és “Daguf” i no “Digini”.

Poc abans, Pujades havia parlat de la fundació de Sant Joan de les Abadesses situant-la al 887 i posant com a primera abadessa del monestir “la primera fundadora llamada Hema, hija del dicho nuestro conde de Barcelona Wifredo”. Considera

que aquesta dama havia de tenir poca edat en ésser elegida abadessa “pues desde que Wifredo casó con Gunegilde en el año ochocientos setenta y uno... hasta este de ochocientos ochenta y siete no habian discurrido mas de diez y seis años”.

Explica detalls d'aquesta fundació i concreta: “Hizo la dedicación de la iglesia el obispo ausetano, que es Vique, llamado Godmaro... y este el dia de la dicha consagracion del templo lo dedicó en honor de los santos Juan Bautista y Juan Evangelista”.

Anticipa que, “muerto el buen conde Guyfre ó Wifredo el *velloso*, sus hijos, hermanos de la abadesa Hema, levantaron pleito contra la dicha donacion que de todo aquel territorio le habia hecho el conde. Mas la prudente abadesa supo tan bien deducir su justicia, y defender su partido con tal cordura en juicio que obtuvo sentencia en favor de su derecho”.

I immediatament després de la consagració de Santa Maria de Ripoll del 888, el cronista es refereix a Sant Pere de Ripoll dient “que los condes ya nombrados, confirmándolo el obispo Godmaro dieron al convento la iglesia parroquial de la misma villa de Ripoll fundada á invocacion y título del apóstol S. Pedro”.

Més enllà, després d'una descripció de la muntanya de Montserrat, conta la llegenda de fra Joan Garí situant-la al 888, i diu que l'explica seguint “al original y principal autor de ella á quien los mas han seguido y pocos lo han nombrado. Es un libro antiquísimo escrito de mano en pergamino que digna y decentemente se guarda en la casa y cámara angelical de nuestra Señora de Monserrate”, llibre encara avui conservat, almenys en part. Com en les versions anteriors, la llegenda relaciona Joan Garí amb “la infanta Richildis hija de nuestro conde Guifredo ó Wifredo el *velloso*”. I en el curs de la seva explicació dóna també com a fonts el P. Yepes i Beuter.

Intercalada en la llegenda de Garí, dóna també Pujades la de la invenció o troballa de la imatge de la Mare de Déu de

Montserrat, i aprofita la intervenció del bisbe per tal de dir que era el de Manresa i explica que “así lo intitula la original historia, y dice verdad por más que lo niegue quien nombraré en otro lugar más cómodo, porque entonces lo habia en aquella ciudad y lo hubo hasta que en Vique de Ausona fue restituida la sede que habia pasado por ocasion de los moros á Manresa”.

Discuteix amb el P. Yepes sobre l'any de la invenció de la imatge, que creu que és el 888, mentre que el seu contraopinant creia que era anterior. Quant al temps que hi hagué a Montserrat una comunitat femenina, la primera abadessa de la qual hauria estat “la infanta Richildis hija de Wifredo el *velloso*”, diu: “lo comun es que en la circunferencia del año del Señor nuevecientos setenta y seis, y así ochenta años despues de esta fundacion, sacaron á las monjas de Monserrate de su convento pasándolas al de S. Pedro de las Puellas de Barcelona de donde habian entresacado las primeras que se juntaron con la abadesa Richildis... Sacadas las monjas, fueron puestos en Monserrate monges benitos claustrales...” I més avall diu que “luego por el año nuevecientos setenta, aquella santa casa fue prioral con dependencia del convento de Sta. Maria de Ripoll, cuyo era todo aquel monte”.

A continuació, i ja ultrapassant el límit cronològic del govern del Pelós, parla amb gran detall del concili de Barcelona del 906 i en transcriu, en l'original llatí, el decret o acta, que prèviament havia donat en vulgar. Diu que aquest concili o sínode fou prorrogat per a l'any següent a Àger, per confusió amb Agde, que és on realment tingué lloc. Del text de l'acta dedueix que Guifré el Pelós tingué alguns germans, però no sap quins ni quants. I finalment passa a determinar la data de la mort d'aquell i diu que fou la del 912 “segun la mas verdadera cuenta seguida modernamente por el laborioso Dr. Andres Bosch”. Amb això rectifica la data tradicional del 914, que suposa que és la de la mort de Guifré II, amb la qual cosa s'aproxima a la data real del 911, però encara recull la falsa

informació que aquest comte morí emmetzinat tal com havien dit els *Gesta comitum* des de la seva primera redacció.

Quant al Pelós, afirma que fou sepultat a Santa Maria de Ripoll, i fa una interessant descripció de la seva sepultura dient això que segueix:

“Permanece este sepulcro en el claustro del convento junto á la puerta que pasa á la iglesia puesta á la mano derecha del que entra. Encima de él se ven pintadas doce figuras de los condes enterrados en el monasterio; y una arca ó túmulo combado con las letras siguientes: *A quo dotatus locus est, hic et aedificatus...* Esta arca del sepulcro de Wifredo no tiene por la parte de afuera apariencia de tanta magestad como dentro de sí encierra: está sencilla y con la llaneza que la podria tener un hombre de mediano estado. No fue ingratitud de los herederos ni de los monges tan nobles como religiosos, cuyo precipuo bienhechor habia sido el conde; mas sí particular humildad suya y menosprecio de pompas humanas. Mostrólo bien con la fundacion de su aniversario mandándole celebrar simple sin solemnidad alguna; mas el Señor que cuida de ensalzar a los humildes, infundiendo el debido agradecimiento en los corazones de los monges les dispuso á determinar celebrarle como le celebran cada año con oficio doble, mucha ceremonia y pompa”. Cal observar que en temps de Pujades, el primer vers de l’epitafi ja estava totalment esborrat, perquè aquest cronista, com podem veure, només ens en dóna el segon.

Explica a continuació que el Pelós deixà quatre fills mascles anomenats “Rodulfo, Wifredo, Mir y Suñer, conforme la comun corriente de nuestros historiadores”. Així és com ho diuen els *Gesta* i els autors que s’hi van inspirar, però no és així com ho diu avui la vera història que, de mica en mica, s’ha anat imposant a la llegenda i a la historiografia tradicional.

Creu que el Pelós tingué altres fills i diu que ha trobat memòries d’una filla Ermengarda o Ermengardis i d’un fill anomenat “Ermengardo Borrell”. Es refereix també a una filla “Emo, que fue abadesa de S. Juan de las abadesas”. I conjec-

tura erradament que el comte s'havia casat dues vegades: "la primera con Gunidildis hija de los condes de Flandes, y la segunda con otra, llamada Richella", i conclou: "De donde sacamos fueron Rodulfo, Wifredo, la abadesa Richildis de Monserrate, Ermengarda, Borrell y Miron hijos de la primera muger Gunidilde; Suñer, de Ricella, y Emo no sabemos de cual fuese".

Dóna com a successor del Pelós el seu fill Guifré que diu que era casat (com realment ho fou) amb Garsendis o Garsenda, i suposa que no tingué fills o que almenys no li sobrevisqueren. Quant a la seva mort, segueix acceptant la versió tradicional que explica així, afegint-hi detalls de la seva collita pròpia:

"De las afables condiciones de tan buen príncipe, algunos ruines le concibieron un mortal odio; por el cual visto que la ojeriza de su mala voluntad no le causaba la muerte, se la causaron dándole tósigo ó veneno en la comida ó bebida...

"Debió de ser el veneno mal preparado ó la cantidad poca, ó conocido el mal se le debieron aplicar prontos remedios; pero no tan fuertes y eficaces como la calidad del maleficio los pedia. Por tanto ya que la fuerza del tósigo de pronto no le acabó la vida, todavía las pítimas ó cordiales y triacas que sin duda se le debieron aplicar cuan presto fue posible, aunque le preservaron de súbita muerte, no fueron bastantes para darle salud entera. Con esto no siendo la malicia del veneno tan recia ni de tanto efecto como los maléficós pensaron cuando se lo dieron, el buen conde tuvo tiempo para disponerse a bien morir como fiel y católico cristiano casi por espacio de cinco meses que discurrieron desde aquel noviembre hasta los postreros de abril del año siguiente. El cual espacio de tiempo pasó el desgraciado aunque virtuoso conde malo, enfermizo, desleído y con tan decaída salud como puede imaginarse".

Llavors conta que el comte féu testament, que en realitat no fou tal, sinó una escriptura de donació elemosinària que Pujades consultà a l'Arxiu Reial de Barcelona i ens en diu la

localització que hi tenia amb indicació de l'armari, el sac i la numeració.

Dóna com a data de la mort el 26 d'abril de 914, encertant el dia i el mes i equivocant l'any, bé que no per culpa seva com veurem tot seguit.

Quant a l'enterrament, encerta a situar-lo a Sant Pau del Camp contra el criteri tradicional de situar-lo a Ripoll, i explica amb tot detall les circumstàncies del descobriment de la seva tomba el mes de gener de 1596.

Amb tot això s'havia fet algun progrés en l'aclariment de les dates de traspàs de Guifré el Pelós i de Guifré II, però encara hom incorria en notable error perquè el del primer considera Pujades que tingué lloc el 912 i el del segon el 914, en comptes de 897 i 911 respectivament.

I ací Pujades transcriu amb força exactitud la làpida del sepulcre de Guifré II a Sant Pau del Camp, que dóna la data de la seva mort per l'Era, pels anys de Crist i pels anys de Carles, rei, després d'Odó (Carles III el Simple). El problema és que mentre els anys de l'Era i de Crist s'avenen, aquests no s'avenen amb els anys del rei Carles i això donà lloc a errors en la data de la mort d'aquest comte fins que Bofarull ho posà en clar, resolent-ho a favor dels anys del rei, que evidentment era la forma de datació més usual a casa nostra en aquell temps, mentre les altres eren poc usades i, per tant, més exposades a errors. Pujades ací encara dóna la raó als anys de l'Era i de Crist i per això, com hem dit, dóna com a data de la mort de Guifré II la del 914⁶⁶.

I amb això hem de donar per acabat el nostre examen del text de Pujades en relació amb el tema que ens ocupa.

66. JERONI PUJADES, *Crònica Universal de Principat de Catalunya* (Barcelona 1609). Farem les citacions d'acord amb l'edició castellana que és la completa i més assequible. La part catalana només arriba fins a la invasió sarraïna i ja era escrita el 1606. El nostre tema és tractat per Pujades en els volums V i VI de l'edició castellana de 1829-1832, pp. 35 a 360 del vol. V, i pp. 1 a 484 del vol. VI.

Caldrà ara examinar un text de característiques singulars i ho és especialment perquè es presenta com a escrit per un autor i en una data força diferent d'aquells que cal atribuir-li. Ens referim al *Llibre dels feits d'armes de Catalunya* que s'assigna com a autor Bernat Boades i com a data la del 1420, mentre creiem haver demostrat (com avui és generalment admès) que l'autor és Joan Gaspar Roig i Jalpí i la data és la de 1673-1675. Per això és ací on cal estudiar-lo i no cal dir que el resultat de l'estudi confirmarà allò que actualment hom dóna com a establert quant a la seva autenticitat.

En relació amb la nostra temàtica, cal dir que el fals Boades al·ludeix els bisbes de la Seu d'Urgell Dotila i Sisebut, i el comte Ermenguer d'Empúries, que anomena "Armengol" i fa cap del llinatge dels Montcada, com és bastant freqüent en aquell temps.

També coneix el comte Borrell, a qui Lluís el Bondadós encarregà l'ocupació i defensa dels territoris d'Urgell, Cerdanya, Osona i Bages el 798, i el comte Rostany de Girona, així com la destrucció d'Eixalada per un aiguat i la llegenda de la conquesta de Girona per Carlemany amb l'episodi de les creus de sang.

Parla d'una revolta de Barcelona contra els sarraïns del 782. I després passa a tractar de l'expedició de Lluís el Bondadós per a la presa d'aquesta ciutat, que col·loca adequadament a l'any 801, i fa constar que l'any anterior Carlemany havia estat coronat emperador pel papa Lleó III el dia de Nadal.

Cal assenyalar que, en començar a descriure l'avenç de l'exèrcit de Lluís, diu: "vos diré que quant se'n veié dintre de Spanya, en Royselló", frase una mica anòmala que segurament cal posar en relació amb l'annexió del Rosselló a França pel tractat dels Pirineus de pocs anys abans (1659). També explica la contalla sobre l'origen dels mals usos que ja s'havia posat en circulació almenys des dels temps del *Flos mundi* i de Tomic.

Segueix amb la rendició de Barcelona, que data del 8 de

desembre de 801; fa al·lusió a l'edificació de la capella de Sant Sadurní prop de la ciutat i a la fundació en el mateix indret del monestir de Sant Pere de les Puelles, així com en el castell Octavià del de Sant Cugat del Vallès, “al qual monastir –diu– ya havia donat començament Carles Magnes son pare”, i fa referència al precepte de confirmació dels seus béns donat pel rei Lotari el 986, sense, però, donar aquesta data.

Continua amb el nomenament de Berà com a comte de Barcelona i diu que era “de generació dels goths”. Parla després de la suposada traïció de Berà “que’s volia levar ab lo comptat e faer-se’n subirà”, i de la seva condemnaició a mort i de la commutació d’aquesta pena per la d’exili a Roan el 820, sense fer cap referència al combat judicial on Berà fou vençut.

Segueix després amb Bernat i amb la revolta d’“un goth guianès apellat Ayzó, e un fill d’En Bera apellat Villamun”, i amb una entrada dels sarraïns a Catalunya de l’any 827.

Es refereix a continuació a “quant al compte Bernat li’n fo donat l’offici de cambrer del palau de l’emperador, en l’any qui.s contave del naxament de nòstron senyor Jesuchrist. DCCCXXXVIII.” i diu que llavors “fo feit compte de Barcelona un molt noble e virtuosíssim baró del linatge reyal dels goths, apellat Guifré, qui ere senyor d’un castell apellat Rià, e lavors Arrià, dins el comptat de Royselló, en la terra de Conflent”. I afegeix que “aquest compte Guifré, bé e lloablement regia lo seu comptat de Barcelona, e avia per muller una noble fembra del linatge del rey e emperador Carles Magnes, apellada Almira, que n’era filla de Na Landruda, tia del desús dit Carles; e d’aquella hac un fill apellat també Guifré”.

Explica llavors la contalla de Guifré d’Arrià en la forma habitual i diu que els seus enemics l’acusaren falsament davant Carles el Calb dient que Guifré volia prendre-li la senyoria que tenia sobre el comtat de Barcelona “e levar-se’n senyor sobirà”. Seguint la narració en la forma sabuda i assassinat Guifré d’Arrià, l’emperador s’interessà perquè fos donada “bona criança al seu fill”, tot això sense dir que fou encomanat al

comte de Flandes, però afegint que “quant vench a edat de poder-se’n mullerar, li’n donà per muller una noble fembra molt bella, apel·lada Gunidilda, la qual era sor de compte de Flandes”.

Com podem veure, aquesta versió ens dóna una forma del nom de la muller del Pelós que és ja molt propera a l’autèntica. I d’altra part elimina tota al·lusió a uns amors irregulars amb una dama flamenca, per acabar casant-lo, no amb una filla, sinó amb una germana del comte de Flandes.

Com Tomic i els qui el segueixen, presenta Salomó com a comte de Cerdanya i ho fa sota una llum favorable qualificant-lo de “molt noble e molt virtuós baró” i fent-lo tutor del Pelós fins que aquest ja va saber “ben regir lo seu comptat”, i després “se’n va tornar al seu comptat de Cerdània, e faé feits de gran virtut e de gran probitat”.

Cal assenyalar que en aquest punt el text diu que el jove Guifré fou anomenat Pelós perquè tenia cabells a les plantes dels peus, sens dubte per influència del sobrenom del comte d’Alvèrnia Bernat Plantapilosa. Segons el text que estudiem, el començament del govern del Pelós fou l’any 852.

I a continuació, el Pseudo-Boades dóna una extensa versió de la llegenda de les Barres de Sang, que és la primera en llengua catalana, perquè la primera absoluta (la de Beuter) és en castellà.

Ve després l’atorgament de la terra que governava, “perpetualment, en feu noble”, i lliga això amb el començament a Catalunya de “lo calendar les scriptures e cartes publiques e privades per l’any del reynat dels reys de França”.

Tot seguit, en recontar el retorn de Guifré a Catalunya, parla de l’origen de moltes cases nobles catalanes, que fa venir, en diverses tongades, d’aquelles partides de Llemotges “de França qui.s apellave los Camps Catalans”.

Parla també de la fundació per Guifré el Pelós de Sant Pau del Camp i de Ripoll i de la troballa del cos de Santa Eulàlia, i explica la llegenda de fra Joan Garí i la de la descoberta de la

imatge de la Verge de Montserrat, i hi fa intervenir el bisbe de Manresa: “Car lavors Manresa avia bisbe”. I finalment dóna la data de la mort del Pelós que situa a l’any 912, i diu que, havent mort a Barcelona, el seu cos fou portat al monestir de Ripoll que per ell –diu– havia estat *edificat i dotat*, recordant, sens dubte, la inscripció de la seva tomba: “a quo *dotatus locus est hic et aedificatus*”.

I en parlar de la seva descendència, repeteix la contalla de l’emmetzinament del seu fill Guifré, que fa morir el 914, el 6 de les calendes de maig, i esmenta la seva deixa a la seu de Vic i el seu enterrament a Sant Pau del Camp. Com a successor d’aquest presenta el seu germà Miró. Com a tercer fill esmenta “Rodolf, qui fo monjo del monestir de Ripoll, e fo feit abad d’aquell, e après fo feit bisbe de Vich”. I parla encara d’un quart fill “apellat En Sunyer, qui per son pare fo feit compte d’Urgell”⁶⁷.

D’una trentena d’anys més tard és un altre text historiogràfic que convindrà que examinem. Ens referim als *Anales de Catalunya* de Narcís Feliu de la Peña i Farell, editats el 1709.

És un text molt circumstanciat però que ofereix poques novetats, com si els temps haguessin portat el nostre tema a un esgotament.

Presenta Guifré d’Arrià com essent nomenat per Pipí com a “Prefecto de las Montañas” l’any 768, i diu que “nuestros Paysanos” i “los Catalaunos”, units en “un solo Pueblo”, sortiren a conquerir “a Castellbó, del Valle de Andorra hasta el de Arán”.

“Gozaron los que acudieron (*a la crida de Lluís el Bondadós*) de los Privilegios y libertades de la Provincia. Hubo algunos de los lugares ocupados por los Moros, que no quisieron acudir, y quedaron entre los Moros en la miserable servidumbre.

67. BERNAT BOADES, *Llibre de feyts d’armes de Catalunya*, II, ENC 45 (Barcelona 1934), 23 a 83.

“Estos quedaron sujetos, y aunque se recuperó la Provincia, no gozaron de las libertades ajustadas con Ludovico, ni de los Privilegios concedidos. Estos, despues, se llamaron vasallos de Remença, y con el tiempo fueron conmutadas las obligaciones”.

Parla a continuació de la troballa de la Verge de Montgrony per dos braus pasturats per un pastor del castell de Galceran de Pinós i de la capella que aquest li féu construir l'any 804. La seva font és el *Jardín de Maria* del P. Camós.

Tot seguit conta la suposada fundació de Sant Pere de les Puelles per Lluís el Bondadós, les incursions que fa fins a Tortosa i Lleida després de la conquesta de Barcelona i la divisió del Principat en vuit diòcesis, a les quals –diu– el 1593 fou afegida la de Solsona. Parla semblantment de la suposada divisió de Catalunya en novenes, en honor dels nou cors dels àngels, i en memòria dels Nou Barons. I tracta encara dels veguers, dels batlles i del senescal, enumera les vegueries i sotsvegueries, i fa al·lusió a altres divisions com els termes i els territoris.

Diu llavors que “hechas las divisiones y dado los ordenes para el Gobierno de la Provincia, partió Ludovico a Aquisgran, aviendo elegido Governador del Condado de Barcelona á Bera, a quien llamaron Conde, el qual titulo de Conde siempre ha quedado en los Principes, aun despues de ser Señores Soberanos en Cataluña; contentandose con este nombre, y blason Vifredo II y sus Sucessores, aunque podian tomar título de Rey...” I repeteix una mica més enllà que Lluís el Bondadós “eligió por su Lugarteniente, y Governador à Bera, Godo de Nacion”.

Parla de la victòria d'Ermenguer comte d'Empúries sobre els sarraïns en aigües de Mallorca, i, com tants d'altres, l'anomena “Armengol” i el fa, a més, comte d'Urgell i nét de Dapifer de Montcada, el suposat segon i successor d'Otger Cataló.

Després transcriu en versió castellana el document de

confirmació per Lluís el Bondadós dels privilegis concedits als catalans per Carles Martell –diu– i per Carlemany. Li dóna la data del gener de 817 i diu que es troba a l'Arxiu de la Diputació d'aquest Principat (Generalitat), entre altres llocs. Afegeix que una nova instància dels catalans donà lloc a una nova confirmació del 10 de febrer de 818 en termes iguals, però incloent-hi alguna novetat, com és la de manar que hi hagués còpies del privilegi a Narbona, a Carcassona, al Rosselló, a Empúries, a Barcelona, a Girona i a Besiers, i que l'original fos al palau imperial.

Parla de la revolta d'"Ayzon" i de "Bera" del 820. Per error diu que fou el 720, però en la nota marginal dóna la data correcta. A continuació esmenta el desafiament judicial en el qual Berà és vençut i condemnat a mort, i després indultat i exiliat a Roan, i diu que treu la seva informació del monjo Aimó (Aimó de Fleury) i en transcriu el fragment corresponent.

Cal dir que en aquests passatges esmenta com a font "Balucio", la qual cosa vol dir que en aquell moment del 1709 la *Marca Hispanica*, editada a París el 1688, ja era d'ús corrent entre nosaltres.

A continuació esmenta el nomenament de "Bernardo Cavallero de la Sangre Real, y pariente de Ludovico", com a comte i marquès de Barcelona.

Situa la revolta d'Aissó i de Guillemon als anys 827 i 828, i esmenta les destruccions a què donà lloc a les comarques centrals de Catalunya.

Tot seguit es refereix a la derrota i execució de Bernat el 844 i a la revolta del seu fill Guillem, de qui creu que no ha d'ésser considerat comte de Barcelona, "aunque con novedad se haya pretendido".

A continuació transcriu en versió castellana el precepte de Carles el Calb que fou copiat a la ciutat de Barcelona l'any primer de la mort del rei Odó, que és el 898, i que apareix en el foli primer del volum primer del *Liber antiquitatum* de l'Arxiu Capitular de Barcelona.

En un ràpid resum del procés de la Reconquesta, diu que Barcelona fou reconquerida el 740, i comentant els enfrontaments amb França, parla “de la natural oposicion de la Catalana Nacion contra la Francesa” i, uns mots després, torna a referir-se a “la Nacion Catalana”.

I entrant ja a parlar de Guifré el Pelós i dels seus immediats antecessors, afirma:

“Para Cataluña basta la gloria de aver sido Madre feliz de tan Ilustre hijo, nacido y criado en ella, hijo de otro Vvifredo, y nieto de Vvifredo al qual Otger concedio el Castillo, y termino de Arria en Conflent, aviendo llegado a Cataluña recomendado de Pipino, aunque sientan otros que este mismo fue de Nacion Godo, natural desta Provincia, que defendió valiente el Castillo de Arria, del impetù de las Moriscas Armas, conservandolo siempre fortaleza desta Provincia contra Infieles.

”Pruevan algunos con autorizados fundamentos que nuestro Vvifredo decendió por la linea varonil de Carlos Martèl Padre de Pipino, y Abuelo de Carlo Magno: calificase esta Geneologia, assegurando, que del segundo matrimonio de Carlos Martèl con Suinchildis hija de Teudo nació Vvifredo, del qual no hizo memoria en su testamento Carlos: de que enfadado Vvifredo movió Guerra contra sus hermanos Pipino, y Carlo Magno, apoderandose de Leon, de donde le sacaron vencido, y prisionero: librosse de la Carcel, casosse con Laudemia, Nieta de Eudo, de la qual nació Vvifredo encomendado á Otger, que vino con su sequito á Cataluña, y le concedió el Castillo de Arria, y deste fue Nieto Vvifredo primer Conde de Barcelona deste nombre”.

En aquest punt, Feliu de la Pena fa al·lusió a la mort del Drac del Vallès, però diu que aquesta proesa és referida per la tradició al comte de Barcelona, sense concretar quin, i que no falta qui l’atribueix a Ramon Berenguer III.

Tot seguit explica la llegenda de Guifré d’Arrià i del seu fill en la forma habitual, concretant, però, que les denúncies contra

el primer davant el rei Carles foren fetes per “Salomon de Nacion Francés”, per tal de poder apoderar-se del govern de Barcelona. Diu que a Narbona Guifré d’Arrià queda exculpat, però llavors té lloc la baralla amb “un Cavallero Francés” i segueix la mort d’aquest. Vénen després l’empresonament dels dos Guifrés (pare i fill) i llur trasllat “al Puche, donde se hallava el Rey”. Pel camí, els dos bàndols s’escometen, i llavors mor només Guifré d’Arrià, i afegeix el narrador: “dizesse averse urdido esta traicion por atenciones al Conde Salomon, siendo los homicidas su camaradas”. I situa el fet a l’any 855, per bé que després parla de l’any 858.

L’autor segueix narrant que el comte és enterrat i el seu fill és portat al rei, el qual encomana la seva educació a Balduí, comte de Flandes; i que “de la muerte de Vvifredo consiguió Salomon el fruto de su traicion en el Gobierno de Barcelona”, que apareix posseint el 859.

Explica que estant el jove Guifré educant-se sota la tutela de Balduí, comte de Flandes, s’enamora de la filla d’aquest i li prometé casar-s’hi quan hagués recobrat el govern de Barcelona. Diu que d’això dubta Abarca, que assegura que es casà amb “Guimihilde”, filla del comte d’Urgell; però observa que primerament devia casar-se amb la filla del comte de Flandes i, després de la mort d’aquesta, amb la del comte d’Urgell. Cal observar que, interpretant malament el precepte de Carles el Calb del primer foli del *Liber antiquitatum*, que ja hem dit que transcriu en versió castellana, diu que Guifré s’anomenava també Borrell, confonent-lo amb el seu fill.

Traient-ho de Carbonell, però rectificant-lo, diu que Guifré torna de Flandes, vers el 870, acompanyat de “Grao de Mediona, de Pedro Alemany, de Gisperto de Belloch, y de Berenguer, que le llamaron de Barcelona, los quales refiere Carbonell, que vinieron con el Socorro que le embió Balduino; pero como no he hallado tal Socorro, juzgo vinieron en esta ocasion sirviendo, y acompañando á Vvifredo”. I prossegueix:

“Alegrose la Ciudad toda con la venida del hijo de aquel que tanto avian apreciado: salió á alegrar el Pueblo seguido de lo mas calificado: paseandose un dia á Cavallo por la Ciudad, encontró á su enemigo Salomon, acometiole, y quitole la vida: aplaudieron los Barceloneses la accion, admitieronle Governador: por medio del Conde de Flandes, ratificó Carlos la Eleccion, perdonado el homicidio, y fiando de la lealtad de Vvifredo, la defensa del Condado de Barcelona”.

Ací Feliu fa referència al donatiu que fa Carles el 871 de deu lliures d'argent per a reparació de la Santa Església de Barcelona, segons lletra que transcriu en versió castellana, d'acord amb l'original que, com diu, es troba a l'Arxiu de la Catedral.

A continuació parla de la fundació de Santa Cecília de Montserrat de monjos benets i diu que alguns en sortien per fer vida eremítica, i en aquest punt fa una breu al·lusió a fra Joan Garí. Parla de l'anada del comte a ajudar el rei de França en la lluita contra els normands i d'haver estat ferit en batalla i de la concessió de les armes pintades amb la sang del comte sobre el seu escut, “formando las quatro Barras, diziendole: Conde estas seran vuestras Armas; y estas son las Celebradas y Triunfantes Barras de Cataluña, gloriosa divisa de sus Serenissimos Condes”. I en ocasió d'això polemítza amb Abarca i amb Pellicer i acaba les seves llargues disquisicions amb el paràgraf següent, a semblança d'allò que diuen altres versions de la llegenda des de la primera que ens donen els *Gesta comitum*:

“Vitorioso, y premiado el Conde con las Triunfantes Barras, le llegó noticia de Catalunya, de que los Moros sus Vasallos favorecidos de los otros de España se avian levantado, y que entravan por las Tierras del Condado: dió la noticia el Conde al Emperador pidiendole socorro que no consiguió; pero liberal le concedió libre el Condado de Barcelona, para sí y sus descendientes, y se dispuso el Conde con su vencedor Sequito de Catalanes al Viage para su Patria”.

Explica després que el comte recuperà en tres anys els

territoris ocupats pels sarraïns i que els organitzà creant el càrrec de vescomte de Barcelona, al qual infeudà el Castell Vell “que es la Carcel”, i elegint aquest el veguer per a administrar justícia als nobles i per a presidir-los, i infeudant el Castell Nou del Call al senescal, de qui diu que presidia els batlles i era superior als plebeus, els quals reunia quan era convenient.

Tot seguit, com hem vist que feien altres cronistes i historiadors, parla de la descoberta de les relíquies de santa Eulàlia a l'església de Santa Maria del Mar en la forma habitual i datant l'esdeveniment, segons indica al marge, a l'any 878.

Cal assenyalar que atribueix al nostre comte la reedificació de l'església i la ciutat de Manresa l'any 887 segons indica en nota marginal.

Parla a continuació de la fundació de Ripoll i de Sant Joan de les Abadesses amb importants errors, com és ara el de considerar que Raolf, fill de Guifré, fou el primer abat de Ripoll, que la consagració fou feta per “Gocimaro, Obispo de Aviñon” i que la primera abadessa de Sant Joan, filla de Guifré, es deia “Hermon”.

Tot seguit explica, d'acord amb la contalla habitual, la troballa de la imatge de la Mare de Déu de Montserrat (que situa al 880) i la fundació del monestir (suposada del 888), així com la llegenda de fra Joan Garí, que considera traspassat el 909.

Cal observar que, en relació amb el lloc on, segons la llegenda, l'infantó, fill del comte, proclamà el perdó de Garí, diu: “y la Casa donde sucedió hablar el Muchacho, en Barcelona en el Palacio, ó Casa de Campo del Conde, aora dentro la Ciudad, y la posee el Real Convento de Santas Cruzes: se admira baxo la Escalera pintado el Prodigio”.

I acaba la relació del govern de Guifré el Pelós dient:

“Dió fin á sus gloriosos dias nuestro Hercules Invicto, y Marte Christiano, lleno de virtudes, y victorias, llenossele Dios para mejorarlo de Corona, en premio de la extirpación de los Moros, y exaltacion de la Fé: fue su gloriosa muerte año 912.

aviendo gobernado 11. años, y Reynado 24. y en todos estos años desde 888. hasta el de 912. venció en diferentes ocasiones á los Moros, que entravan de España y Africa, bolviendose escarmentados de los recibidos destroços, y de los gloriosos progressos del vencedor Catalan: mandó le enterrassen en Ripoll, dexó quatro hijos, de su Esposa: Rodulfo, que fue Abad de Ripoll, y Obispo de Urgell: Uvifredo, y Miron, Condes de Barcelona: y Suñer Conde de Urgel; refieren varios Autores que por no aver podido assistir á Vvifredo, Carlos Calvo le remitió el Feudo”.

Ara parla de Guifré II (que anomena “Vvifredo III”) i que diu (amb raó) que també fou anomenat Borrell i (sense raó) que també el seu pare (o sigui el Pelós) s’anomenà Borrell. I diu que aquest Guifré correngà amb Miró, segurament per confusió amb Borrell i Miró, fills de Sunyer i néts de Guifré el Pelós.

Dóna per mort aquest Guifré a causa de “un mortal aunque lento veneno” que suposa administrat el 913 i que li produí la mort el 26 d’abril de 914. Coneix el seu enterrament a Sant Pau del Camp, de Barcelona, que diu que havia reedificat, i coneix també el llegat que féu a la Seu de Vic i els marmessors que designà. Quant al seu suposat germà Miró, diu que li sobrevisqué fins a l’any 929⁶⁸.

Mentrestant, han anat introduint-se en la nostra historiografia noves informacions procedents d’autors no catalans, però coneixedors de fonts documentals catalanes que saberen utilitzar per a rectificar errors que semblaven invencibles. Ens volem referir a Pèire de Marca, autor de *Marca Hispanica sive limes Hispanicus*, escrita abans del 1651 i completada i publicada per Étienne Baluze el 1688, i als anomenats Historiadors del Llenguadoc, Claude de Vic i Joseph Vaissette, que donen a llum llur obra vers la fi del primer terç del segle XVIII. Ambdues

68. NARCÍS FELIU DE LA PENYA i FARELL, *Anales de Cataluña*, I (Barcelona 1709), 221 a 276.

obres foren aviat conegudes entre nosaltres, i llur influència fou beneficiosa, bé que no fàcilment acceptada.

Quant a Pèire de Marca, cal dir que hagué d'interrompre la seva obra quan anava a analitzar la contalla de Guifré el Pelós que qualifica de "Faula"⁶⁹. Quant a Baluze, hem d'observar que, en parlar dels *Gesta comitum*, diu que "els començaments (o sigui la llegenda de Guifré) són fabulosos"⁷⁰. Quant als Historiadors del Llenguadoc, hem de tenir present sobretot que, amb documents a la vista, demostraren el paper representat pels germans Sesenanda, Seniofré, Guifré comte, Raolf comte, i Miró comte, el 878, quan fan al monestir de la Grassa la donació de la vila de Prada, alou dels pares llurs, per remei de les ànimes d'aquestes, que són anomenats Seniofré i Ermes-sèn⁷¹. I vet aquí com, amb un simple, però ben autèntic document, quedava eliminada la presència, que semblava irreductible, del famós Guifré d'Arrià, que tanta nosa havia fet als nostres investigadors.

De passada, el mateix document ens donava el nom de la mare de Guifré i els de tres germans i una germana, així com ens presentava amb el càrrec de comte, no solament Guifré, sinó també Raolf i Miró. Cal dir que, quant a Miró, els mateixos historiadors del Llenguadoc el testimoniaven documentalment el 874 com a comte amb radicació al Conflent, i concretament a Canovelles i al Vernet⁷².

69. *Marca Hispanica* (París 1688), col. 332. Titula el capítol corresponent així: *Fabula de Wifredo Arriani domino patre Wifredi pilosi Comititis Barcinonensis*.

70. *Loc. cit.*, "Prefatio ad lectorem", paràgraf XXXVI. Les frases de major interès diuen: "Sane quamvis omnia quae illic scripta sunt recte congruant cum vetustis archivorum chartis, initia tamen fabulosa sunt". Això no obsta que mostri una evident admiració per la figura i l'obra del nostre comte, de qui destaca, sense ponderacions apologetiques, tant la seva tasca de reconqueridor com la d'organitzador dels territoris recobrats, sobretot mitjançant la restauració d'esglésies i la fundació de monestirs, aturant-se especialment a parlar de les de Montserrat i Ripoll (Vegeu *Marca Hispanica*, col. 335 a 382).

71. Cl. DEVIC i J. VAISSETTE, *Histoire Générale de Languedoc*, II (Tolosa 1875), cols. 399 i 400.

72. *Loc. cit.*, col. 373.

Sabem que el descobriment fou conegut aviat a Catalunya perquè Jaume Caresmar, en una carta al canonge Francesc Dorca de data 28 d'agost de 1789, publicada a *España Sagrada* el 1819, diu que el Pelós “era hijo de Suniefredo y Ermesinda, y hermano de Miron Conde de Rosellon y de Radulfo Conde de Conflent”. Diu això en parlar de la divisió de la Septimània en dos governs, i assegura que fou duta a terme per Carles el Calb el 864⁷³.

Semblava que, a partir d'aquest moment, el camí de la veritat històrica havia quedat obert i que ja no hi hauria més marrades. Però no fou així perquè no tothom es donà per convençut, i els principals obstacles foren posats per un historiador que, d'altra part, féu avançar notablement les investigacions sobre la casa comtal catalana. Ens referim a Pròsper de Bofarull, que el 1836 publicà el seu llibre, en gran part justament famós, titulat *Los condes de Barcelona vindicados*⁷⁴.

És d'aquesta obra que ara ens haurem d'ocupar; abans de fer-ho, però, voldria subratllar que la introducció del nom de Seniofré en la narració, el desenvolupament de la qual estudiem, és en realitat una reintroducció perquè ja havien parlat d'un Seniofré (“Sinofré” o “Zinofré”) com a proper avantpassat del Pelós, tant l'autor del *Flos mundi* (1407), com Beuter (1538), com Barelles (1600).

Bofarull, sense ésser absolutament terminant, sembla donar crèdit a l'ascendència del comte Guifré segons Pujades⁷⁵ que, en el seu lloc, ja hem exposat. Per contra, no accepta l'ascendència que Pujades atribueix a Guinedell, la muller del comte, perquè ha pogut llegir, en les escriptures de donació i dotàlia, que els dos esposos atorgaren en l'avinentesa de la consagració de Sant Joan de les Abadesses, que la mateixa

73. *España Sagrada*, XLIII (Madrid 1819), Apèndix LVII, 534.

74. PRÒSPER DE BOFARULL, *Los Condes de Barcelona vindicados* (Barcelona 1836).

75. BOFARULL, *op. cit.*, 2 ss.

comtessa es declara filla d'un anomenat Seniofré (*quondam patrem meum nomine Seniofredo*)⁷⁶ que sembla tenir alguna relació amb el comtat d'Empúries.

Tot això quant als ascendents. Quant als descendents, vet ací els seus mots:

“Entremos pues en la relacion de sus hijos que fueron Rodulfo, Wifredo ó Borrell, Sunyer, Miron y Seniofredo, y finalmente cuatro hijas llamadas Emmon, Ermesinda, Chixilone y Riquilde o Richildis, todos procreados en la condesa Da. Winidilda”⁷⁷.

Destaca Bofarull que ell és el primer de parlar de Seniofré, “desconocido hasta ahora de todos los escritores, por haberle confundido con su hermano Sunyer”⁷⁸.

Afirma que, de les quatre filles, la primera fou Emmona, “que segun el orden de enunciativas la hallamos tambien mayor que sus cuatro hermanos varones” i, en dir això, cal suposar, puix que són cinc els que anomena, que vol dir que Raolf queda a part, i que el considera primogènit absolut⁷⁹.

Quant a les altres filles, subratlla que coneix Ermessèn pel testament del seu germà Miró; i que Quixilona li és coneguda per una nota que havia publicat anys enrera el canonge Ripoll, traient-la d'una làpida “que existe sobre la puerta de la antigua capilla de casa Torres de la Garriga” i que diu:

“Hic requiescit bonae memoriae Chixiloni Deo dicata, filia Wifredi comitis. Dimittat ei Deus. Amen. Quae obiit VIII. Kalendas martii. Era DCCCC.LXXXIII. anni Domini DCCCCXLV. Anno VIII regnante Leodovico Rege”.

Quixilona morí, doncs, el 22 de febrer de 945⁸⁰.

Quant a Riquell, infereix la seva existència de la llegenda

76. UDINA, *El Archivo Condal*, 104, doc. 4.

77. BOFARULL, *op. cit.*, 20.

78. *Op. cit.*, 27.

79. *Loc. cit.*

80. BOFARULL, *op. cit.*, 29.

de fra Joan Garí, però afegint que, en un document del 19 de març de 925, el comte Sunyer fa una donació en sufragi de l'ànima d'una germana seva d'aquest nom⁸¹.

També cal esmentar l'estudi que fa Bofarull de la data de la mort del Pelós, que parteix de l'afirmació que els darrers esments de la vida de Guifré i de la seva muller que es trobaven llavors a l'arxiu de Ripoll només arriben al 21 d'agost de 897, i que hi ha testimonis documentals dels anys 898 a 911 i següents que presenten els fills de Guifré I, això és, Guifré II, Sunyer i Miró amb el títol de comtes i actuant com a tals, per la qual cosa s'ha de sospitar que la mort del Pelós s'esdevingué poc després del 21 d'agost de 897. Amb altres raonaments, i amb l'ajut del necrologi de Ripoll, acaba fixant la mort del comte al dia 11 d'agost de 898⁸².

Com podem veure, els estudis de Bofarull havien portat a resultats ja molt acostats a la veritat històrica tal com avui la coneixem. Llàstima que no hagués acceptat la descoberta dels historiadors del Llenguadoc relativa als pares de Guifré, perquè això frenà per un temps el progrés de la nostra historiografia sobre aquest període.

Efectivament, bastants anys després, el 1860, Víctor Balaguer en la seva *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón* encara no acaba d'eliminar Guifré d'Arrià, que identifica amb el comte-marquès Humfrid que governà la nostra terra pel rei de França entre el 857 i el 864⁸³.

Però, de mica en mica, la veritat es va obrint pas, i el 1876 Antoni de Bofarull, després d'una pila de disquisicions que no és el cas de repetir ací, deduïa les conseqüències següents:

“Que el Hunfrido duque de Septimania, conde ó marqués de Barcelona, no es ni debe confundirse con ningun Vifredo.

81. *Loc. cit.*, 30.

82. *Loc. cit.*, 37.

83. VÍCTOR BALAGUER, *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón*, I (Barcelona 1860), 276 s.

”Que el Guifredo de Arria no tiene mas origen ni apoyo que el cricon de Ripoll, escrito quatro siglos despues de aquel (Es refereix als *Gesta comitum* en la seva versió definitiva).

”Debe, por consiguiante, prescindirse en nuestra historia del personaje conocido bajo el nombre de Wifredo de Arria como conde de Barcelona, y, ateniéndose solo á lo verdadero y justificado, fijar el principio del gobierno del que se supone sucesor de aquel, pero sin que tenga relacion ni enlace alguno con el otro, por razon de sangre ni de herencia”⁸⁴.

Vint-i-set anys després, el 1887, apareixia la primera història general de Catalunya, de la Renaixença, en català: la *Història de Catalunya* d’Antoni Aulèstia i Pijoan, i per primera vegada en temps moderns en una història general, hom parlava de Guifré I en català⁸⁵. Cal dir, però, que no gaire abans (el 1876 i 1877) Josep Narcís Roca i Farreras, a *La Renaixença*, havia dedicat uns articles al nostre heroi i n’havia dit algunes coses que cal subratllar. Per exemple, titlla d’imaginari el nom de Guifré d’Arrià “que’s dóna á Hunfrido sens fonament”; i afirma: “no consta qu’Hunfrido tingués lo nom de Wifredo, ni sigués senyor d’Arria. No hi ha document que justifique l’existència d’un Wifredo d’Arria, ni pare del Pilós, ni compte de Barcelona; no hi ha document que justifique la sinonimia d’Hunfrido y Wifredo”⁸⁶.

Cal dir que fa aparèixer per primer cop Guifré el Pelós el 875, en la consagració de Sant Joan de les Abadesses, i que dóna com a data de la seva mort la del 898⁸⁷.

Quant a Aulèstia, coincidint amb Roca i Farreras en relació amb l’origen del Pelós, escriu que “si es verossímil que

84. ANTONI DE BOFARULL i BROCA, *Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña*, II (Barcelona 1876), 161.

85. ANTONI AULÈSTIA i PIJOAN, *Historia de Catalunya*, I (Barcelona 1887).

86. JOSEP NARCÍS ROCA i FARRERES, *Wifredo lo Pilós*, «La Renaixensa», any VI, II, núms. 7 i 8 (18-VI-1876), 235 i 241.

87. ROCA, *op. cit.*; 238 i 247. Quant a la data del 875, cal dir que la presenta dubitativament.

sa casa payral fos lo castell de Rià en lo Rosselló, ho es també que fos Wifred fill del comtat d'Ausona, net del Borrell comte d'Ausona del 798, de la familia de Guillem de Tolosa”⁸⁸.

Dóna l'any 902 com el de la mort de Guifré, a qui fa ja comte sobirà amb una interpretació abusiva d'allò preceptuat a l'assemblea de Quierzy. Cal dir que considera que Sunyer d'Empúries-Rosselló era parent del Pelós, i també (i ben erròniament) que des del temps de Borrell II “cessa d'emplearse la fórmula usada en las escripturas, de citar lo regnat en que's firmavan com á senyal de superior soberanía”⁸⁹.

Presenta com a successors de Guifré I els seus fills Guifré-Borrell i Sunyer; del primer diu que morí el 914, i del segon que “sobre'l 945 ó 46, se retirá á un monastir que se suposa'l de la Grassa en la que acabá sos dias, sobre'l 953 ó 54”⁹⁰.

Descartat Guifré d'Arrià, a partir d'aquest moment els historiadors intenten d'aclarir qui són els avantpassats del Pelós més amunt de Seniofré i d'Ermessèn, que, en general, ja són acceptats com a pares d'aquest.

Ja hem vist que Aulèstia creu versemblant que Seniofré fos fill del Borrell esmentat el 798. D'altres ho havien cregut abans que ell i fins i tot els Historiadors del Llenguadoc havien adduït un precepte de Lluís el Bondadós del 829 pel qual era ratificada al seu “fidel Seniofré” la propietat de la vila de Fontcoberta, al comtat de Narbona, tal com havia estat concedida per Carlemany al seu pare “el difunt Borrell”. La identificació d'aquell Seniofré amb el pare de Guifré el Pelós i d'aquest Borrell amb el del 798, habitualment anomenat Borrell d'Osona, era molt

88. AULÈSTIA, *op. cit.*, 142 s.

89. *Loc. cit.*, 153 i 157 i ss. És sabut que tradicionalment hom accepta que la cessació de prendre els anys dels regnats dels reis de França com a criteri de datació fou acordada en un suposat i possible concili de Tarragona del 1180, dos segles més tard del temps del comte Borrell. En el cartulari de Sant Cugat, el darrer document datat pels anys del reis de França és del 13 d'octubre de 1180.

90. *Loc. cit.*, 160.

temptadora i apareixia com a versemblant, però Abadal i Vinyals demostrà el 1958 la seva manca de base⁹¹.

Però ja molt abans, el 1900 i el 1902, el professor rosellonès Josep Calmette havia proposat una altra hipòtesi basada en el fet que Guifré tenia una tia paterna anomenada Eilona i que una Eilona, tia paterna d'un Guitiscle, era filla del comte d'Urgell-Cerdanya i ex-comte d'Aragó Asnar Galí, expulsat d'Aragó per una revolta familiar i afavorit per Lluís el Bondadós amb el govern dels dos comtats catalans el 820. Això feia possible que Guifré fos nét d'Asnar Galí i que Seniofré fos el seu fill, possibilitat que quedava reforçada pel fet que trobem les tres personalitats ostentant successivament la titularitat en els comtats de l'Alt Segre.

Cal dir, però, que la identitat de les dues Eilones no tenia cap fonament i que res, en les generacions successives, no mostrava que hi hagués cap concomitància entre la tradició onomàstica de la família aragonesa i la de la família cerdano-urgellesa.

Rovira i Virgili fou el principal adversari de la tesi aragonesista, i finalment el mateix Calmette l'abandonà el 1947 tot insinuant la possibilitat d'un retorn a la tesi de considerar que Borrell d'Osona era el més remot antecessor de la família comtal catalana.

Però Rovira i Virgili no es limità a una tasca negativa en relació amb la hipòtesi aragonesista, sinó que en proposà una altra que és la que finalment ens ha portat a la solució del problema. Si la manca de concomitàncies onomàstiques, entre altres raons, ens feia rebutjar la solució aragonesista, la presència de tals concomitàncies ens portaria a considerar que la Casa de Barcelona havia d'estar molt relacionada amb la de

91. ABADAL, *Els primers comtes catalans* (Barcelona, 1958), 16 s. Tota l'exposició que segueix és feta tenint a la vista aquesta gran obra d'Abadal, a la qual remetem als efectes de les notes justificatives.

Carcassona, en la qual trobem els noms de Seniofré, Oliba, Sunyer i Ermessèn que semblen característics del Casal de Barcelona.

I ja sobre aquesta pista, tard o d'hora algú havia de cridar l'atenció sobre un fullet publicat pel montpellerí Tastu el 1851 amb el títol *Note sur l'origine des comtes héréditaires de Barcelona et d'Emporias-Roussillon*. En aquest estudi Tastu subratllava l'existència d'un document del 879 publicat a *Marca Hispanica* en el qual, referint-se al comte Miró el Vell, germà de Guifré el Pelós, hom parlava d'uns béns que formaven part del patrimoni del comte "per successió del seu avi Bel-ló".

Com que el 1851, i durant molts d'anys després, hom considerava que el pare de Miró i de Guifré, Seniofré d'Urgell-Cerdanya, era fill de Borrell d'Osona, hom deduïa que Bel-ló no podia ésser avi patern de Guifré (i de Miró) perquè ho hauria d'haver estat Borrell, i per tant Bel-ló n'hauria estat l'avi matern. La successió, doncs, no hauria estat:

Bel-ló → Seniofré → Guifré,
sinó Bel-ló → Ermessèn → Guifré per línia materna,
i Borrell → Seniofré → Guifré per línia paterna.

El mateix Tastu, el descobridor de l'"avi Bel-ló", l'identificà: era el comte de Carcassona d'aquest nom que governà en temps de Carlemany, i per tant abans del 814, i que tingué com a fills segurs Gisclafre i Seniofré, que el succeïren respectivament a Carcassona i a Urgell-Cerdanya, i com a fills probables Oliba I (molt probable) i Sunyer I (menys segur) que l'haurien succeït respectivament a Carcassona (després de Gisclafre) i a Empúries-Rosselló.

No sabem res de l'origen de Bel-ló, però com que tenia béns patrimonials al Conflent, cal suposar que era originari d'aquesta contrada, tal com sembla indicar la llegenda de Guifré segons els *Gesta comitum*.

Fins i tot no cal descartar que la casa pairal del llinatge fos realment el castell d'Arrià, posseït per aquesta família i donat per ella al monestir de Cuixà.

Cal dir que tot això ha estat posat en clar per Ramon d'Abadal en el seu magnífic estudi *Els primers comtes catalans*, publicat el 1958.

En aquest mateix estudi, Abadal concreta el paper de Salomó, que la llegenda presenta com a usurpador. Diu que apareix documentalment a partir del 862 com a comte del "nucli muntanyenc d'Urgell-Cerdanya, amb el Conflent i el Berguedà" i que "res no s'oposa que hi hagués estat posat des de la mort de Sunifred" o Seniofré. I infereix que Salomó hauria tingut l'usdefruit dels comtats del 848 al 868. El cas és que el 870 ja havia estat succeït per Guifré el Pelós i per Miró el Vell. Abadal no troba cap testimoni ni indicatiu que Salomó fos franc ni que la seva successió s'hagués fet violentament. D'altra part no sembla que mai hagués estat comte de Barcelona, sinó només de Cerdanya-Urgell i annexos. Recordem que ja hem dit que Tomic el presenta com a resident preferentment en el comtat de Cerdanya⁹².

Mentrestant els nostres historiadors han anat apartant-se de Guifré d'Arrià i dels elements llegendaris, que només com a tals són al·ludits i encara no sempre.

Així ho fan Font i Sagué, el 1899 i el 1907⁹³, Carreras i Candi, el 1912 i el 1916⁹⁴, Ferran Valls-Taberner i Ferran Soldevila, el 1922⁹⁵, i Ferran Soldevila, el 1923⁹⁶.

Però des del 1919 sembla haver-hi una accentuació de l'atenció dels nostres historiadors envers aquest tema.

En l'any esmentat, Alfons Roure, en la seva *Història*

92. ABADAL, *op. cit.*, 29 ss.

93. NORBERT FONT I SAGUÉ, *Historia de Catalunya* (Barcelona 1899. 2a. ed. 1907).

94. FRANCESC CARRERAS I CANDI, *Geografia General de Catalunya*. Vols. de *Catalunya* i de *La Ciutat de Barcelona* que no porten data, però que, pel contingut, han de correspondre respectivament a les dues dates que indiquem.

95. FERRAN VALLS I TABERNER I FERRAN SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, (Barcelona 1922).

96. FERRAN SOLDEVILA, *Història de Catalunya* (Barcelona 1923).

Popular de Catalunya (d'escàs rigor crític), torna a donar a la contalla guifrediana una bel·ligerància que semblava haver perdut definitivament⁹⁷. I el 1925 Ferran Soldevila ens sorprèn amb aquestes frases: “La llegenda li atribueix [al comte] entre altres gestes qui, tal vegada, *no són tan llegendàries com s’ha volgut suposar*, la d’haver donat a la seva nissaga i al seu poble, amb una heroica victòria, l’escut de les quatre barres vermelles”⁹⁸.

Però és sobretot Antoni Rovira i Virgili qui, amb els seus estudis sobre els ascendents de Guifré I (a què ja ens hem referit) i amb l’ampla atenció que atorga als temes guifredians, tant en la seva biografia del comte (1926), com en altres treballs, com en els volums II i III de la seva *Història Nacional de Catalunya* (1924), fa sentir més assenyaladament aquest increment de l’atenció vers el Pelós⁹⁹.

97. ALFONS ROURE, *Història Popular de Catalunya* (Barcelona 1919).

98. FERRAN SOLDEVILA, *Esbós de la Història de Catalunya*. «Anuari dels Catalans» (Anys 1924-1925), 43. Per contra, el mateix Soldevila, en el seu *Resum d’Història de Catalunya* del 1956, diu, en relació amb aquest tema, això que segueix (p. 31 s.): “Molt aviat va manifestar-se al nostre país reconquerit l’hostilitat envers la tutela franca i el deler d’independència. Una altra figura patriòtica el simbolitza la figura de Guifré el Pelós (+897 o 898). Era fill de Sunifred d’Urgell, i va aplegar sota el seu govern els comtats de Barcelona, Urgell, Cerdanya, Besalú i Girona; va reconquerir el Montserrat; va fundar el monestir de Sant Joan de les Abadesses; va viuficar el de Ripoll; va afliuixar els lligams feudals envers els reis de França; va iniciar, en fi, el gloriós casal de Barcelona, la dinastia catalana que anava a regir, durant més de cinc-cents anys, la vida de Catalunya.

“La llegenda conta una pila de gestes d’aquest comte. Una de les més conegudes –i de les més tardanes– és la que es refereix a l’origen de la nostra ensenya: Guifré hauria decidit amb els seus fidels una victòria dels francs sobre els normands; el premi que n’hauria rebut del rei Carles el Calb hauria estat l’escut dels quatre pals vermells sobre camp d’or, pintat pel mateix monarca, damunt l’escut de Guifré, amb sang de les seves ferides heroiques”.

99. ANTONI ROVIRA i VIRGILI, *Història Nacional de Catalunya*, II (Barcelona 1922), 474 a 555, III (Barcelona 1924), 29 a 474, *Els orígens de la família comtal de Barcelona*, «Revista de Catalunya», II (1925), 438 a 446, *La genealogia de Guifré I*, «Revista de Catalunya», IV (1926), 246 a 260. *Guifré I*, «Col·lecció Popular Barcino», XI (Barcelona 1926).

Aquesta atenció es manté, reduïda, però, a la seva dimensió històrica, en la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila que veu la llum el 1934-1935¹⁰⁰.

Ve després el parèntesi de la guerra civil i de la primera postguerra, després del qual cal subratllar els importants i transcendents estudis de Ramon d'Abadal (1958) sobre la història de Guifré (del qual ha deixat una biografia publicada recentment)¹⁰¹, i els del qui això escriu sobre la llegenda (1950 i 1953)¹⁰², en els quals nega quasi del tot la historicitat d'aquesta, i fa un intent d'explicar-ne les motivacions.

Cal assenyalar després una reacció favorable a la historicitat, defensada sobretot pel rossellonès Pere Ponsich (1955)¹⁰³ i amb menor rotunditat per Josep M. Salrach (1978)¹⁰⁴.

Les posicions de Coll i Alentorn i de Ramon d'Abadal i les oposades (en diferent grau) de Ponsich i de Salrach representen ara l'estat actual de la qüestió.

Al llarg de la relació de textos referents a Guifré I a què hem passat revista, hem fet al·lusió a notícies sobre la data de la seva mort. I la darrera vegada que ho hem fet ha estat referint-nos a les conclusions de Pròsper de Bofarull, i ja hem dit que aquestes ens portaven a resultats molt acostats a la veritat històrica tal com avui la coneixem.

100. FERRAN SOLDEVILA, *Història de Catalunya* I (Barcelona 1934) i II (Barcelona 1935).

101. Publicada per l'Institut d'Estudis Catalans, dins les *Memòries de la Secció Històrico-arqueològica*, Vol. XXXVIII, Barcelona 1989.

102. MIQUEL COLL i ALENTORN, *La historiografia de Catalunya en el període primitiu*, «Estudis Romànics» III (Barcelona 1951-1952, imprès el 1954), 139-196 i concretament 189-191. *La llegenda de Guifré el Pelós*. Comunicació a la sessió de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, celebrada a Vic el 7 de juny de 1953, «Butlletí de la SCEH» III-IV (Barcelona 1954-1955), 49 s.

103. PERE PONSICH, *Le rôle de Saint-Michel de Cuxa dans la formation de l'historiographie catalane et l'historicité de la légende de Wifred le Velu*, «Études Roussillonaises», 1-2 (Perpinyà 1954-1955), 156 ss. i 174.

104. JOSEP M. SALRACH, *El procés de formació nacional de Catalunya (segles VIII-IX). L'establiment de la dinastia nacional* (Barcelona 1978), 92 i s.

Cal dir, però, que dins una tradició historiogràfica diferent de la nostra, ja hi havia des de feia molt de temps informacions que ens podien resoldre aquest problema. Ens referim als textos musulmans. Però la incomunicació quasi total que hi hagué entre la nostra tradició historiogràfica i la musulmana fins a dates ja ben properes, no havia permès que aquelles informacions fossin incorporades als textos catalans i aquests poguessin treure'n profit.

En realitat, el cronista àrab Isa ibn Ahmad, contemporani de Guifré I, ja havia escrit notícies sobre la data i circumstàncies de la mort de Guifré que havien estat recollides per Ibn Haiyan en el seu *Muqtadis*, escrit dins la primera meitat del segle XI.

Segons aquest text, el 897 “Llop ibn Muhammad el Casi, senyor de la Frontera Superior, combaté el castell d’Aura dels termes de Barcelona, residència del tirà franc. S’apoderà del castell i el cremà; oprimí l’enemic i, en trobar-se amb Guifré ibn Almondir, pare de Sunyer, comte d’aquella regió, el derrotà desfent les seves tropes i Llop ferí Guifré en aquest mateix dia i encontre, d’una llançada, de la qual morí al cap d’alguns dies. Déu afavorí l’obra dels musulmans. En lloc de Guifré governà el seu fill Sunyer, Déu el maleeixi”¹⁰⁵.

Aquesta notícia sembla haver estat redactada per Isa ibn Ahmad en temps del govern del nostre comte Sunyer, o sigui entre 911 i 947.

La informació romangué ignorada dels nostres historiadors fins que Sanpere i Miquel la féu conèixer el 1897 en una conferència, i fou publicada per Bori i Fontestà l’any següent. Sembla que fou Gayangos qui la comunicà a Sanpere i Miquel¹⁰⁶.

105. ABADAL, *op. cit.* 195-197, dóna un ample resum d’aquesta informació i de les seves fonts.

106. JOSEP M. MILLÀS i VALLICROSA, *Els textos d’historiadors musulmans referents a la Catalunya carolíngia*, «Quaderns d’Estudi», XIV (Barcelona 1922), 125-161.

Millàs i Vallicrosa la transcriví amb tota cura el 1922¹⁰⁷, i el seu text, abans reproduït, ens deixa, encara, alguns punts imprecisos i especialment la localització del castell d'Aura.

Havia de trobar-se prop de Barcelona, tant perquè el text d'Ibn Haiyan ens diu que era “dels termes de Barcelona”, com perquè el presenta com a “residència del tirà franc”, o sigui del comte Guifré.

Això donà lloc a interpretar que el castell devia trobar-se a Valldaura, a la serra de Collserola, però cal tenir present que aquesta Valldaura no és una “Vallis de Aura” sinó una “Vallis Laurea” o sigui vall de Llorers. I d'altra part sembla que aquesta denominació és molt posterior als temps de Guifré I¹⁰⁸.

Recentment (1982 i 1987), ha estat proposada la identificació d'Aura amb Sant Pere d'Or, o sigui Santpedor, i anteriorment amb Besora, o amb la vall d'Ora, però en tots els casos la localització ens porta lluny “dels termes de Barcelona”. Cal tenir present que la transcripció del text d'Ibn Haiyan sembla ésser molt difícil i insegura, i per tant podria tractar-se d'un topònim força diferent d'Aura¹⁰⁹.

Fa poc (1989), per una interpretació errònia d'un text de Ramon d'Abadal, hom ha situat a Begues l'indret on Guifré el Pelós va ésser ferit de mort, quan en realitat Begues és només on fou desfet un escamot sarraí en retirada, bastants mesos després de la mort de Guifré.

En qualsevol cas, és ben segur que el nostre Guifré morí l'11 d'agost de 897 a conseqüència de les ferides rebudes en combat amb el senyor de Lleida, Llop ibn Muhammad el Casi, en el curs d'una ofensiva d'aquest contra Barcelona que donà lloc a l'evacuació de la ciutat per la seva població civil i al posterior retorn d'aquesta, com testimonia la nota que encap-

107. MILLÀS, *op. cit.*, ABADAL, *op. cit.* 196 s.

108. ABADAL, *op. cit.*, 203, n. 19.

109. ALBERT BENET i CLARÀ. *Morí el comte Guifred a Santpedor?*, «Recull d'Estudis d'història del Bages», (Sallent 1987), 21 a 23.

çala la transcripció del capitular de Carles el Calb als barcelonins feta al *Liber Antiquitatum* de la catedral de Barcelona el 898¹¹⁰.

I amb això sembla que cal donar fi a aquesta llarga revisió de la presència de Guifré I el Pelós en la llegenda i en la historiografia.

110. És al foli primer dels *Libri Antiquitatum*, i diu que la còpia o trasllat fou feta a la ciutat de Barcelona “després del retorn dels barcelonins”.

APÈNDIX

I

L'ONOMÀSTICA GUIFREDIANA
EN LLENGUA VULGAR

A través de les transcripcions que hem fet al llarg del nostre treball del nom del comte Guifré segons els cronistes i historiadors, ja s'haurà pogut veure la constant vacil·lació que hi ha hagut (àdhuc fins als nostres dies) en la forma d'anomenar-lo en llengua vulgar i fins i tot en llatí.

El fet que aquest nom, i altres de personalitats relacionades amb el gran comte, no s'hagin conservat vivents fins al temps present, ha donat lloc a una lamentable inseguretats que es tradueix en la multiplicitat de formes i en la dificultat de triar la més adequada a l'hora de redactar un text que les contingui i que, en certa manera, pugui contribuir a aclarir el problema.

És evident que aquesta dificultat no es presenta en el cas de formes com Borrell, Sunyer, Ramon, Berenguer o Ermengol, que ens han arribat vivents en la tradició oral, però dissortadament aquest no és el mateix cas en altres formes.

El mateix nom de Guifré, que ens ha arribat en llatí en la signatura autògrafa del comte, que conservem, presentà dificultats des de temps immediats als del fundador de la nostra dinastia nacional, perquè el seu fill Guifré II apareix algun cop en documents originals en la forma llatina "Gaucefredus" (és a dir, "Jaufré") en comptes de "Wifredus" i "Guifredus" (és a dir, "Guifré"), per bé que són dos noms diferents. A la qual cosa podem afegir que en la versió catalana dels *Gesta comitum* el nom del nostre heroi que apareix grafiat "Guifre" (deixem de banda ara la qüestió de l'accent gràfic, inexistent en els temps medievals), en un passatge surt en la forma "Jaufre".

Feta aquesta observació inicial per a donar a entendre la dificultat del problema, i donant per segur que la *v* doble, o la *u* doble, indiquen una pronunciació gutural que després s'ha grafiat sempre amb *gu*, cal plantejar en primer terme la qüestió de si la forma "Guifre", que ens donen els textos medievals en català, és un mot pla o agut, i per tant si modernament hem de grafia-la "Guifre" o "Guifré" (o "Guifrè") i pronunciar-la en consonància amb la grafia.

Si tinguéssim un text metrificat on el mot "Guifre" aparegués a la fi d'un vers, això ens aclariria, per raons de rima, quin és la forma correcta de pronunciar-lo; dissortadament, però, sembla que no ens ha arribat cap exemple d'aquesta mena de textos, i per tant la solució del problema no ens pot venir per aquest camí.

Hi ha un altre camí que pot donar-nos-en alguna clarícia, encara que, com veurem, no ens en pot facilitar una seguretat total. Em refereixo al fet que alguns d'aquests noms se'ns han conservat en forma de cognoms i per tant amb una pronunciació avui encara vivent.

"Guifre", "Guifré" o "Guifrè" no ens han arribat en forma de cognom exacte i sense problemes, però sí en forma aproximada (i, per tant, amb problemes). Sembla, d'altra banda, que les formes "Xifra" i "Xifré" corresponen a un nom diferent del que estudiem.

Però hi ha molts d'altres cognoms que procedeixen de noms germànics (visigòtics molt probablement) que ens poden ajudar com a paral·lel del que ens ocupa. Per exemple, "Galofré", "Jofré" i "Mallafré" que ens indicarien que "Guifré" és un mot agut, i amb la *e* tancada, si no fos que també existeixen les formes "Galofre" i "Jofre".

Potser caldria explicar la coexistència d'aquestes dues formes plana i aguda per una reminiscència de declinació flexiva, en la qual la forma plana provindria del cas recte o nominatiu i l'aguda del cas oblic o passiu. I com que el pas a les llengües modernes amb declinació no flexiva es fa generalment

a través del cas oblic, per això caldria preferir, com a norma general, les formes obliqües o passives. És per això que hem adoptat en el nostre text les formes Guifré i Seniofré. Quant a aquesta darrera, l'hem preferida a les possibles amb radical *Suni-* o *Sunie-*, perquè és la que ens dóna el text català dels *Gesta comitum*, que podem datar del darrer terç del segle XIII.

També és aquest text el que ens dóna la forma "Raolf" com a corresponent al llatí "Radulphus".

Quant als noms propis femenins, els de procedència visigòtica acabats en *-o*, els donem en derivats de la forma obliqua, com "Emmona" (nominatiu "Emmo"; els acabats en *-ilde* o *ildis*, semblen haver donat en vulgar formes acabades en *-ell* i per això hem posat "Guinedell" i "Riquell" com a procedents de "Winidildis" i "Riquildis", tal com semblen autoritzar les formes "Guinedel" i "Riquel" d'alguns documents; els acabats en *-endis* o *-indis* els fem acabar en *-en* amb una major seguretat, perquè sabem que als segles XIII-XIV la forma "Elisenda" o "Elisendis" corresponia al vulgar "Elicsèn". Per això "Arsendis" devia dir-se "Arsèn", i "Belissendis", "Belissèn", i per això hem traduït la forma "Guisindis" que dóna a la muller de Guifré l'arxiprest cordovès Cebrià amb un cert grau de fantasia, per la forma suposada "Guisèn".

I acabem aquesta exposició, per la qual demanem perdó als especialistes que, amb justícia, poden titllar-nos d'intrusos, insinuant que el nom del Pelós, que procediria de la forma gòtica "Wigfred", podria significar "Pau victoriosa".

II

LA TOMBA DE GUIFRÉ EL PELÓS

Sabem el dia que va morir Guifré I, però no sabem on va morir. Havia estat ferit de mort en batalla, probablement al Vallès, i va traspasar l'11 d'agost de 897. Poc després devia ésser portat a Ripoll i allà rebé sepultura en un indret que no coneixem.

El 943 morí el seu fill Raolf essent bisbe d'Urgell. Fou portat també a Ripoll i hi rebé també sepultura en un indret ignorat.

Un temps més tard, hom construí al claustre de Ripoll un monument funerari amb una caixa de pedra que contenia els cossos del pare i del fill, i hi fou posada vers la fi del segle XI, o potser ja ben entrat el segle XII, una inscripció en vers llatí referent als dos difunts allà sepultats.

Aquí reposaren les despulles del comte i del seu fill fins al segle passat. El 9 d'agost de 1835, l'església de Santa Maria de Ripoll fou incendiada per les turbes, però la doble sepultura del claustre romangué intacta i encara pogué ésser contemplada fins que el febrer de 1847, en ensorrar-se el sostre del claustre a l'indret de la tomba, aquesta romangué colgada per la runa i la seva existència fou oblidada.

Pellicer i Pagès, enviat per la Comissió de Monuments de la província de Girona, visità el monestir a la fi del desembre de 1874 i inicià unes recerques que donaren lloc al retrobament, el 5 de gener de 1875, de la doble tomba que contenia els esquelets de Guifré i de Raolf.

La situació de les ruïnes del monestir en aquells temps no permetia de deixar les coses com estaven, i llavors les restes del pare i les del fill foren dipositades en sengles caixes de fusta

després de fer inventari dels ossos d'un esquelet i de l'altre. I provisionalment, les caixes foren portades a la casa paterna de Pellicer i Pagès. Després devien ésser guardades "en el sitio en que están depositados los (restos) que se han descubierto en épocas anteriores". En qualsevol cas, el 1876 les restes foren traslladades a l'església de Sant Eudald. D'aquí sortiren només el dia 21 de març de 1886, en què foren portades al monestir perquè hi presidissin la missa inaugural de les obres de restauració.

Iniciada aquesta, sabem que el 2 d'abril de 1891, les restes del comte, dipositades en una caixa més rica de fusta de títndal, foren portades, juntament amb altres cinc, al claustre i després a la sagristia de Santa Maria, i al cap de poc foren retornades a Sant Eudald.

Sabem que per l'abril de 1893 hom projectava de construir un sepulcre definitiu, i que Lluís Domènech i Montaner ja n'havia fet un croquis.

Però la cosa no anà endavant, i finalment el dia 1r de juliol del mateix any fou feta la translació de les restes de Guifré I posant la caixa dins una urna de fusta de cedre coberta d'un drap morat amb els escuts de diversos comtats i vescomtats en metall, segons projecte del mateix Domènech i Montaner, sufragat tot per la Unió Catalanista. L'urna fou portada des de l'església de Sant Eudald fins a la basílica de Santa Maria, i allà fou col·locada a l'extrem del creuer a la banda de l'Evangelí i damunt unes mènsules.

Pel juliol de 1913, hom demanà que un dels primers actes de la Mancomunitat de Catalunya, de la qual hom preveia la propera instauració, fos l'erecció d'una digna sepultura per al comte Guifré; però tampoc llavors les coses no progressaren.

Pel maig de 1918 anà a Ripoll el segon President de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, i hom tornà a parlar del sepulcre.

Una nova iniciativa en aquest sentit sorgí de la classe

d'Història de Catalunya del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria el 1922. Un bon nombre d'entitats s'interessaren en la qüestió al començament del 1923 i hom parlà d'un projecte de Puig i Cadafalch. Però la vinguda de la Dictadura el 13 de setembre del mateix any congelà la iniciativa.

El setembre de 1931, ja restablerta la Generalitat, hom torna a remoure la iniciativa del sepulcre de Guifré I, i el 8 de febrer de 1932, el conseller de Cultura nomenà per Decret una Comissió que havia de dur a terme la realització de la idea. Una vegada més, però, l'esforç no prosseguí. El 6 d'octubre de 1934, la guerra civil del 1936-1939 i l'adveniment del franquisme foren obstacles insuperables.

Mentrestant, les torbacions del 1936 i les amenaces de destrucció per bombardeig havien donat lloc a un trasllat de les despulles del comte. Tres joves ripollesos les havien salvades de la destrucció arriscadament i les dipositaren a l'Ajuntament, on romangueren dos dies sota la salvaguarda del funcionari municipal Marià Font i Aliguer. A continuació foren portades a casa de Miquel Pérez, pare d'un dels joves abans esmentats, el qual les lliurà després als representants de l'Arxiu i Museu Folklòric de Ripoll, que precintaren i segellaren la caixa que contenia les restes.

Passada la guerra i els primers anys de la postguerra, el 15 de maig de 1946 l'Ajuntament de Ripoll prengué l'acord d'estudiar novament la qüestió, i al cap d'un mesos, l'abril de l'any següent, fou adoptada una decisió més formal per a l'erecció de la tomba definitiva del comte Guifré, i hom redactà un estudi del monument que havia estat encomanat a Frederic Marès.

No sembla que l'esmentada institució hagués actuat d'una manera positiva i llavors, el 27 d'octubre de 1951, davant notari i reprecintada la caixa de les despulles del comte, fou traslladada des de l'Arxiu al monestir, i aquí fou posada la dita caixa dins una altra que també era de fusta, coberta amb una

draperia de vellut vermell amb uns escuts metàl·lics. El conjunt fou col·locat damunt unes mènsules de fusta clavades a la paret de l'extrem del creuer de la part de l'Evangeli, a uns dos metres d'alçada, i allà han quedat fins al començament del 1982.

Acabat el període dictatorial de 1939-1975 i restablerta la Generalitat de Catalunya l'octubre de 1977, era natural que hom reprengués la idea, repetidament frustrada, de construir un monument funerari digne del fundador de la nostra dinastia nacional i reconstructor de Catalunya.

La primera iniciativa de què hi ha constància és una carta que el Sr. Joan Casanova, de Ripoll, envià al diputat provincial Sr. Joan Tarrés instant-lo a interessar-se per aquesta qüestió.

El tema fou plantejat al president Tarradellas per l'alcalde de Ripoll, senyor Pere J. Piella, en ocasió de la visita d'aquell a Ripoll per la festa major de 1979. L'alcalde sol·licità, amb l'esmentada finalitat, una entrevista al president el 31 d'agost del mateix any, entrevista que no pogué tenir lloc fins el 16 de gener de 1980. Però l'afer no progressà gens. Encara el Sr. Joan Casanova insistia el 27 d'abril següent prop de l'alcalde perquè hom fes el que calgués per a l'erecció d'una tomba digna del nostre comte. I això mateix feia el senyor Eudald Graells l'11 de maig en carta a l'alcalde indicant-li la conveniència que fos la Generalitat qui n'emprengués la tasca.

Per aquest temps, i havent tingut coneixement d'un document dipositat per uns representants d'Estat Català al museu de Ripoll, en el qual lamentaven l'estat en què es trobava la tomba del comte Guifré, fou celebrada a l'Ajuntament una reunió en la qual els senyors Francesc Alabau, Josep M. Anglada, Joan Casanova i Gonçal Cutrina, i la senyora Carme Font, instaren l'alcalde perquè tornés a posar en marxa la iniciativa de l'erecció de la tomba i suggeriren que hom demanés la intervenció de la ripollesa il·lustre senyora Concepció Ferrer, diputada al Parlament de Catalunya i vicepresidenta segona (i ben aviat primera) d'aquest.

A partir d'aquest moment l'empresa fou tirada endavant i,

en raó d'això, l'alcalde, el 5 de juny demanà una entrevista al president Pujol, i el 9 del mateix mes sol·licità la intervenció de la senyora Ferrer.

En aquestes circumstàncies, el director general d'Activitats Artístiques i Literàries, senyor Albert Manent, escriví a l'alcalde senyor Piella, l'11 de juliol, i li suggerí d'adreçar-se al cap de servei del Patrimoni Arquitectònic de la conselleria de Cultura per a estudiar una solució al problema.

Llavors, i després de noves gestions portades a terme pels senyors Francesc Alabau i Joan Casanova i per la senyora Carme Font, l'alcalde demanà una nova entrevista al president Pujol, i instà la senyora Ferrer a interessar-se en la qüestió.

Encara el 22 de setembre hi hagué una nova reunió a l'Ajuntament de Ripoll i hom coincidí en la conveniència de crear una Comissió Promotora semblant a la constituïda el 1932.

Finalment, el senyor Joan Casanova escriví el 15 de novembre al conseller Adjunt a la Presidència de la Generalitat, Sr. Miquel Coll i Alentorn, interessant-se per la construcció d'una tomba definitiva per a Guifré I i en rebé una resposta positiva de data 20 de novembre.

Mentrestant, l'Ajuntament de Ripoll ratificava el 29 de setembre les actuacions de l'alcalde per a obtenir l'erecció de la tomba, com a conseqüència de les quals fou concedida al senyor Piella una entrevista amb el president de la Generalitat per al 23 d'octubre, entrevista que fou ajornada després per al 13 de novembre.

Com a conseqüència d'aquesta entrevista i de les indicacions del president, l'alcalde proposà al Conseller Adjunt a la Presidència, senyor Coll i Alentorn, el 9 de desembre, que acceptés la Presidència efectiva de la Comissió Promotora de la Tomba del Comte Guifré el Pelós, que hom decidí de constituir sense pèrdua de temps i per això fou convocada una reunió per al 6 de febrer de 1981 al despatx del conseller al Palau de la Generalitat.

D'aquesta reunió resultà la constitució d'aquella Comissió

Promotora sota la Presidència del President de la Generalitat i la Presidència efectiva del senyor Coll i Alentorn, amb la Secretaria encarregada a l'alcalde senyor Piella, i tenint com a vocals, després d'algunes alteracions, la senyora Concepció Ferrer, Vice-presidenta primera del Parlament, el senyor Joan Ainaud de Lasarte, President de l'Institut d'Estudis Catalans, els senyors Antoni Pladevall i Eudald Solà del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, el senyor Miquel Gros, representant del Museu i Arxiu Episcopal de Vic, el senyor Eudald Graells, representant de l'Arxiu-Museu de Ripoll, el senyor Joan Casals, representant de la Junta d'Obres del Monestir, el senyor Josep Gudiol, arquitecte i historiador de l'art, el senyor Eudald Fajula, regidor de Cultura de l'Ajuntament de Ripoll, la senyora Carme Font, i els senyors Enric Cassany i Francesc Alabau, personalitats ripolleses que s'han distingit per llur interès per les qüestions referents al monestir de Santa Maria de Ripoll i per llur coneixement dels seus problemes.

El senyor Jordi Bonet i Armengol, Director General del Patrimoni Arquitectònic, ha col·laborat assíduament amb la Comissió i li ha prestat un ajut inestimable.

Hom acordà de construir el monument funerari a l'extrem del creuer del costat de l'Evangeli, però no directament sobre el mur d'aquest extrem, que semblava fortament deteriorat, sinó en un mur exempt, d'alçada suficient, que hom aixecaria a poca distància de l'altre.

Com a conseqüència de l'activitat de la Comissió, hom aprovà un primer projecte de monument, degut en gran part a suggeriments del senyor Josep Gudiol executats per l'arquitecte senyor Francesc Escudero. Això s'esdevenia el 28 de maig de 1981. Les primeres decisions acordades en relació amb el monument i les seves principals característiques havien estat preses en reunió celebrada el 13 del mateix mes.

Foren aprovades també les inscripcions que havien de figurar en el monument, i fou acordat, en principi, que la inau-

guració acadèmica tingués lloc l'11 d'agost de 1982, aniversari de la mort del comte, i la inauguració popular l'11 de setembre següent.

Les inscripcions havien d'ésser les següents:

En el sarcòfag, que seria inspirat en el del vescomte Bernat, trobat en les excavacions de la basílica prop de l'altar major i que és del temps de Guifré I, hi hauria en lletra d'aquesta època, la inscripció "Guifré comte".

Sota el sarcòfag, gravada a la pedra del mur, hi hauria la següent:

"Ací jau Guifré I, anomenat el Pelós,
comte de Barcelona, Cerdanya, Urgell,
Conflent, Besalú, Girona, Osona i Manresa,
fundador de la dinastia nacional catalana
i reconstructor de la nostra terra".

Sota aquesta inscripció hi hauria, al mateix nivell, dues làpides: la de l'esquerra de l'espectador contindria els 6 primers versos del Poema de l'abat-bisbe Oliba en lloança del monestir del Ripoll, i que són dedicats precisament a Guifré I, besavi de l'abat-bisbe; a la de la dreta hi hauria la traducció dels dits versos feta per Llorenç Riber en la seva obra *Els Sants de Catalunya*.

El text de Riber hagué d'ésser retocat i completat. I així quedà el contingut de la làpida de la dreta:

"Ací Guifré fou qui primer enterraren,
excels marquès, també poderós comte,
qui molt brillà quan en el món vivia.
Ell va bastir aquesta casa, i alta
quan va ser, l'enriquia de llargueses.
Mentre visqué, sempre vers l'alt la duia.
L'ajunti Déu a les supernes danses
i seure el faci en son alt tron d'estrelles".

A la banda esquerra del monument una làpida més petita hauria de tenir aquesta inscripció:

“Ferit greument en batalla
contra els sarraïns,
morí l'onze d'agost
de l'any del Senyor
.DCCC.XCVII”.

I a la banda dreta una altra hauria de dir:

“El govern i el poble
de Catalunya li dediquen
aquest monument funerari
l'onze d'agost del
.M.CM.LXXXII”.

Sobre el sarcòfag seria posada una corona comtal de bronze daurat inspirada en la que remata la cadira del rei Martí del tresor de la catedral de Barcelona.

L'esmentat sarcòfag seria sostingut per quatre mènsules de pedra. I en l'espai central deixat lliure per aquestes mènsules hi hauria l'escut de les quatre barres que la llegenda atribueix al comte.

Unes encertades observacions del senyor Jordi Bonet i Armegol, formulades uns mesos més tard, en posar de manifest que el mur de l'extrem del creuer estava en bon estat, aconsellaren una modificació del primer projecte i l'adossament del sarcòfag del Comte a aquell mur, en el qual seria obert un arcsoli.

Per a l'adopció d'un projecte definitiu, tingué lloc una reunió de la Comissió Promotora a Ripoll el 23 de desembre de 1981, a la qual assistí i intervingué també l'arquitecte dels Serveis de la Generalitat a Girona, senyor Ribot. De la reunió sortí l'aprovació del projecte definitiu que el senyor Escudero havia de realitzar modificant el primer projecte. La nova traça fou coneguda i aprovada per la Comissió el 18 de febrer de 1982.

Per tal de començar la construcció de l'obra, el dia 24 de febrer fou retirada del seu lloc la caixa contenint les despulles del Comte, que fou dipositada en un lloc tancat de l'Arxiu-Museu de Ripoll, i del trasllat restà constància en una acta notarial. El dit lloc tancat fou una fornícula de la Sala Francesc Palau i Sayós, closa amb una tapa de fusta fixada amb visos lacrats.

Fet això, el dia 15 de març de 1982 començaren les obres. Els treballs de construcció han acabat el 27 de juliol de 1982; han durat, doncs, poc més de quatre mesos, després d'una actuació prèvia de la Comissió durant poc més de tretze mesos: tot plegat 17 mesos i 21 dies.

Fou acordat que abans que l'urna contenint les restes de Guifré el Pelós fos col·locada definitivament en el sarcòfag, l'antropòleg Dr. Josep Pons i Rossell, catedràtic de la Universitat de Barcelona, en fes un examen minuciós i un inventari i redactés un estudi sobre les esmentades despulles.

Per tal de subvenir a les despeses de l'erecció del monument, han concedit importants quantitats la Generalitat de Catalunya, el Parlament català amb quantitat votada amb aquest objecte per al departament de Cultura, les Diputacions de Barcelona i de Girona, i els Ajuntaments de Barcelona, Ripoll, Girona, Besalú, Olot, Puigcerdà, Prada, la Seu d'Urgell, Vic i Manresa.

Per fi, després de tants intents fallits i de tants esforços, el fundador de la nostra dinastia nacional i reconstructor de la nostra terra té, en el clos del monestir que ell fundà i on volgué ésser enterrat, un monument digne de la seva persona.

Prèviament al tancament de la tomba, la vila de Sant Joan de les Abadesses, que tanta relació havia tingut, en els temps fundacionals, amb el comte Guifré i els seus familiars, volgué retre homenatge a les restes del comte abans que fossin dipositades en el monument que hom li acabava d'erigir.

Per això, el dia primer d'agost, les despulles de Guifré foren traslladades de Ripoll a Sant Joan i a les sis de la tarda

foren solemnement portades des de l'entrada de la vila fins al monestir. Aquí foren rebudes per l'illustríssim senyor bisbe emèrit de Vic, que les saludà amb un emotiu parlament acabat amb una pregària pel comte i per Catalunya.

A continuació es desenvolupà una solemne cerimònia d'homenatge, en la qual participà una representació popular i que comptà amb la intervenció del senyor arxiprest de Sant Joan i del Conseller Adjunt a la Presidència de la Generalitat, que acabà el seu parlament (que consistí essencialment en una evocació dels primers temps del monestir) llegint un missatge enviat per a aquest acte pel President Pujol.

La cerimònia fou closa amb un homenatge a la bandera catalana que anà enfilant-se vers la volta del temple mentre la tenora interpretava el *Cant de la Senyera*, la tornada del qual fou cantada per tot el poble.

Els actes d'homenatge continuaren els dies següents fins que el dimecres 4 d'agost tingué lloc, a les onze del matí, el comiat a les despulles amb un parlament del senyor alcalde de la vila.

Tot seguit, les restes foren retornades a Ripoll.

La inauguració acadèmica del monument funerari tingué lloc l'11 d'agost de 1982, dia del 1.085^è aniversari de la mort del comte. La inauguració popular fou feta l'11 de setembre següent. I l'endemà fou celebrat a la basílica un solemne pontifical amb la participació de tots els arquebisbes, bisbes, abats i altres prelatos de Catalunya, com en les grans jornades històriques ripolleses, i en presència del govern de Catalunya, acompanyat d'altres autoritats catalanes.

III

EL SOBRENOM DEL COMTE GUIFRÉ

En aquest estudi, com en molts treballs relatius al nostre comte, l'hem anomenat molt sovint, i l'han anomenat també molt freqüentment, amb el seu sobrenom, i ara sembla que cal dir alguna cosa d'un epítet que ha esdevingut popular des de fa molts de segles.

Cal començar per dir que en realitat el sobrenom no apareix en els primers temps de la història del nostre heroi. No el trobem ni al segle IX, ni als segles immediatament següents.

Ja hem dit que el primer text datat on consta el sobrenom és una crònica ripollesa del 1147 i que hi ha tres textos breus de data imprecisa, però en cap cas anterior a la fi del segle XI, i algun d'ells és ben segur que és del XII. Tots són textos en llatí, i el sobrenom hi apareix en la forma "Pilosus".

Els primers historiadors de la Renaixença (que escriuen en castellà llurs obres d'Història), tal com feien els historiadors de la Decadència, donen el sobrenom en la forma "Velloso", si escriuen en castellà, i en la forma "Velu" si ho fan en francès. Mentre que si ho fan en català, o si excepcionalment entren encara aquesta llengua, adopten la forma "Pelós" que és la que presenten sempre els autors catalans en llengua vulgar, des de la versió catalana dels *Gesta comitum*.

Els primers historiadors de la Renaixença que escriuen textos històrics en català usen excepcionalment la forma "Vellós", i generalment la forma "Pilós", derivant-la de la forma llatina "Pilosus". Finalment en els darrers decennis (des del 1950) hi ha hagut un retorn a la forma clàssica "Pelós" que sembla haver estat adoptada definitivament.

Des de l'aparició de la llegenda guifrediana, hom ha volgut justificar el sobrenom en el fet que, segons aquesta, el comte tenia pèls en indret no acostumat en cos d'home.

Però modernament hom ha volgut buscar al dit sobrenom altres motivacions. I uns han dit que "pilosus" es referia a l'escabrositat del territori governat pel comte, tal com s'esdevenia amb alguns senyors de contrades del nord de França que rebien el qualificatiu de "forestier", o d'"hirsutus" per l'abundor de boscs de les terres que regien, i potser per raons anàlogues de les que han motivat topònims com la "Guardia Pilosa" de la comarca d'Anoia. D'altres han cregut que el qualificatiu de "Pilosus" del nostre comte no provenia de "pilus" que vol dir pèl, sinó de "pilum" que significa llança curta dels soldats romans, i que per tant "pilosus" equivaldria a "llancer".

Ens sembla que tot això és massa rebuscat i que no cal apartar-se del significat de "pelós" que vol dir abundós de pèl, per al qual ens sembla que podem trobar una justificació plausible.

Si el sobrenom aparegués en temps de la vida del mateix comte, o que li fossin molt propers, caldria pensar que el fundador de la nostra dinastia nacional tenia una gran abundor de cabells com la que donà lloc al sobrenom de "Cap d'Estopes", que trobem testimoniat i explicat en temps immediats als del comte Ramon Berenguer II. Però com que no apareix sinó uns dos o tres segles més tard, cal cercar una altra motivació que ens sembla poder apuntar.

Recordem que la primera redacció de la llegenda de Guifré, quan ens parla del retorn del jovecell a Barcelona, després d'una llarga estada a la cort del comte de Flandes, ens diu que la mare del nostre heroi el reconegué perquè era pelós en certes parts no acostumades en cos d'home, *per la qual cosa va rebre el sobrenom de Pelós*, frase que ens sembla d'una eloqüència prou evident. La identificació d'un personatge que retorna després d'una llarga absència, per mitjà d'un senyal corporal és, d'altra banda, un fet comú del folklore narratiu.

IV

EL COMTE GUIFRÉ I EN LA LITERATURA

Poques figures de la nostra història han deixat un rastre tan marcat en la literatura catalana i també fora d'ella.

Des dels versos llatins de l'arxiprest cordovès Cebrià dedicats al nostre comte i a la seva muller vers el 880, són innumbrables els textos, en català, en castellà, o en llatí, que li han estat dedicats.

Evidentment, la major part d'ells són escrits d'intenció historiogràfica, bé que sovint poc o molt allunyats de la veritat històrica per a entrar francament en el camp de la llegenda, que és també un gènere literari.

Com que al llarg del nostre estudi ens hem referit circumstancialment als més importants d'aquests textos, seria sobrer que ara els tornéssim a passar revista. Basti recordar que la més antiga d'aquestes narracions llegendàries és la que ens ha conservat la redacció llatina primitiva dels *Gesta comitum*, crònica feta a Ripoll, però que en la part relativa a la llegenda de Guifré procedeix de Cuixà, on devia ésser escrita aquesta part de la crònica potser per l'abat Gregori o sota la seva inspiració poc després del període 1127-1128. Recordem que Gregori esdevingué arquebisbe de Tarragona el 1137, i afegim que ostentà aquesta dignitat fins a la mort, el 1146.

Aquesta narració, a través dels *Gesta comitum* i de les successives redaccions, traduccions, retraduccions, ampliacions i adaptacions, ha obtingut una difusió extraordinària, i des del punt de vista literari s'ha destacat sobretot per alguna de les seves llegendes satèl·lits, especialment la de Joan Garí, la de la invenció de la imatge de la Mare de Déu de Montserrat, i més especialment la de les quatre barres.

Quant a la de Joan Garí, ja hem dit que després d'un testimoni insegur del 1239 apareix en un text (dissortadament mutilat) del 1439 que té un cert valor literari.

Després d'aquesta primera aparició en català, reapareix especialment en castellà, tant en la crònica de Beuter (1551), com en històries de Montserrat després de l'establiment en aquest monestir dels monjos castellans vinguts de Valladolid (1493) amb l'excepció de la versió catalana de Roig i Jalpí de 1673-1675.

Dins aquest període cal assenyalar la publicació del poema *El Monserrate* del valencià Cristòfor de Virués (Madrid 1588) amb la seva reedició *El Monserrate segundo* (Milà 1602) i amb una nova edició corregida i augmentada del 1609.

Ja iniciada la Renaixença, el tema és reprès en català per Jacint Verdaguer en *Llegenda de Montserrat* (1880) per culminar modernament en *El poema de Montserrat* de Josep Maria de Sagarra (1956) que li dedica tot el Llibre Segon, titulat *Joan Garí*.

D'altra banda, la llegenda de les quatre barres és cantada repetidament en vers català, especialment per Rubió i Ors (octubre de 1839), per Ubach i Vinyeta (1877), per Jacint Verdaguer (*Les barres de sang*, dins el volum *Pàtria*, 1888) i per Bori i Fontestà (*L'escut de Catalunya*, dins *Lo trobador català*, 1892).

La que podríem anomenar llegenda central fou objecte d'una versió en castellà que ella mateixa es qualifica de *novel·lesca*, que escriví Antonio Barreras i fou publicada a Madrid per J. Ruiz de Morales, il·lustrada amb uns dibuixos a la ploma, el 1854. Cal assenyalar que el seu autor, malgrat les característiques fantasioses de l'obra, demostra estar no de tot mal informat de la historiografia del seu temps, perquè posa la mort de Pelós a l'11 d'agost de 898, li dóna com a fill i successor *Wifredo Borrell* i transcriu fidelment l'epitafi del comte en el seu sepulcre del claustre de Ripoll.

La llegenda de Guifré ha estat també portada al teatre

especialment per Ferran Soldevila en el seu drama en vers *Guifre* del 1927.

És una tragèdia en tres actes, escrita en decasíl·labs blancs, sobre el qual l'autor explica en el prefaci de l'obra:

“D'aquesta llegenda, que apareix per primer cop en els *Gesta comitum barcinonensium*, el tros relatiu a la tornada de Guifré a Barcelona i al seu triomf damunt Salomó de Cerdanya, constitueix la base de la present tragèdia. Algunes modificacions hi han estat, naturalment, introduïdes: Salomó de Cerdanya, per afermar el seu domini sobre el comtat de Barcelona, pretén obligar Almira, vídua de Guifré de Rià, a esdevenir la seva muller; Guinidilda, la promesa de Guifré el Pelós, no l'espera a Flandes, sinó a Barcelona; i no és d'aquell país, com diu la llegenda, sinó de la nostra terra, com insinua la història. Les altres modificacions són de detall, i no val la pena d'esmentar-les.

”Per als noms de l'heroi i del seu pare hem emprat la forma tradicional dins la nostra poesia: Guifre, i no Guifré o Guifred. No ignorem que aquestes variants són, etimològicament, més recomanables. Però, ultra la tradició poètica esmentada, ens ha decidit a acceptar la forma Guifre (així com la forma *Arria* en lloc d'Arrià o Rià) el fet que el seu ús ens permetia d'emprar-la com a finals de vers”.

La introducció del nom d'Almira per a designar la mare del Pelós és deguda sens dubte a Beuter, perquè l'autor de *Flos mundi* (que és el primer d'emprar aquest nom) fou sens dubte inconegut de Soldevila.

Aquesta tragèdia fou objecte d'una nova edició el 1949.

Cal esmentar, encara, que la llegenda de Joan Garí constituí l'argument d'una òpera de Tomás Bretón, estrenada el 1892.

I podem afegir-hi que, darrerament, el 1983, ha estat escrita i publicada una Cantata per a Cor Infantil, solista, narrador, lector i piano, titulada *Llegenda del Drac de Sant Llorenç*, basada en la cançó popular “Sota Sant Llorenç”.

L'autor del text és Vicenç Villatoro i el de la música i arranjament Antoni Fabrés. L'estrena tingué lloc al Conservatori de Música de Terrassa el 27 de novembre de 1983.

V

GUIFRÉ EL PELÓS EN LES ARTS PLÀSTIQUES

En el nivel actual dels nostres coneixements, hem d'arribar al regnat de Pere el Cerimoniós per a trobar un desig de plasmar gràficament les imatges dels comtes de Barcelona que foren avantpassats seus, paral·lelament a la dinastia dels reis d'Aragó, tal com corresponia també a la crònica reial dita després de Sant Joan de la Penya. Un manuscrit d'aquesta donat pel rei a Poblet, i ara a Salamanca, sembla que conté una imatge del fundador de la dinastia comtal (Guifré d'Arrià per al cronista i no pas Guifré el Pelós).

Aquest degué ésser el punt de partida d'altres representacions plàstiques, com els esmalts que Pere Bernés havia d'executar per a la beina de l'espasa de la coronació imitant l'espasa dels Emperadors, ara a Viena, o la sèrie d'estàtues encarregades per al Palau Reial Major de Barcelona a mestre Aloi el 1342.

Aquestes obres s'han perdut; dels esmalts, però, penso que en tenim un ressò directe en una sèrie de pergamins miniats executats en temps del rei Martí i conservats ara a Poblet, on els comtes i els reis són reproduïts en uns medallons circulars. Un d'ells conté la figura de Guifré d'Arrià, i un altre la de Guifré el Pelós.

El 1379, amb motiu del prometatge del príncep Joan amb Violant de Bar, el dominicà fra Jaume Domènec redactà una obra llatina on eren il·lustrades les genealogies dels nuvis. El manuscrit original s'ha perdut, però la Biblioteca de Catalunya en guarda una còpia del segle xv amb un dibuix acolorit on apareix un guerrer assegut, amb un escut de Catalunya i una espasa. Representa l'imaginari Guifré d'Arrià.

Després hem de passar a una altra genealogia il·lustrada,

que figura en els marges de l'edició de Saragossa del 1509 de l'obra de Luci Marineu Sícul *De genealogia regum Aragonum*, on veiem Guifré d'Arrià i Guifré el Pelós.

A la darrerria del segle XVI, els diputats de la Generalitat encarregaren a un pintor italià, dissortadament mediocre, Philippo Ariosto, una sèrie de retrats de mig cos de sobirans de Catalunya per tal de decorar en forma de fris superior la gran sala daurada dita aleshores Consistori Nou, que dóna al pati dels Tarongers. Hi romangué fins al segle passat, entre els de molts altres personatges, el de Guifré el Pelós. D'aquesta pintura fou tret un dibuix per Bonaventura Planella, gravat al seu torn per Amills, intercalat com a làmina en el primer volum de l'obra de Pròsper de Bofarull *Los condes de Barcelona vindicados* (1836).

Al segle XVI-XVII foren executades unes imatges de talla vinculades a la llegenda de fra Joan Garí, tan estretament relacionada amb el comte Guifré, per bé que en una via que podem considerar col·lateral. La iconografia de la llegenda arrencava d'una taula o d'un retaule avui perdut que havia existit al monestir de Montserrat i en un cicle de pintures murals del segle XVII encara existents en una capella lateral de l'església de Montserrat a Roma.

Les escultures barcelonines són de fusta tallada i policromada. Representen fra Garí, agenollat i cobert de pèl com les antigues representacions de sant Onofre, i una dida amb un infant al coll que vol representar el fill del comte, que parlà miraculosament per tal d'anunciar el perdó diví a l'ermità pecador. Aquestes imatges procedeixen de l'antic palau barceloní de Vallaura i es conserven al Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

A Barcelona, el 1665, Antoni Lacavalleria va publicar una *Genealogia de la nobilíssima casà de Cardona* acompanyada d'una *Declaración* de Bernat Josep Llobet. A l'arbre genealògic, hi figura Guifré el Pilós, amb elm coronat i armadura, i l'escut amb les barres.

El 1843, Claudi Lorenzale pintà una composició, que, amb el títol confusionari de *Creació de l'escut de Barcelona*, pertany a la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi.

Marià Fortuny i Marsal (1838-1874), essent deixeble de Lorenzale a Barcelona i molt abans d'aconseguir fama internacional, féu un dibuix (conservat ara al Museu d'Art Modern de Barcelona) on volgué també representar la llegenda de les quatre barres amb una composició totalment independent del seu mestre.

A Madrid, el 1854, J. Ruiz de Morales publicà una obra d'Antoni Barreras, que duu per títol *Wifredo el Velloso* i el subtítol d'*Historia novelesca*. Entre les seves il·lustracions n'hi ha tres amb la figura de Guifré el Pelós. En la primera el veiem de cara i dret, gairebé com un rei. En una altra, el comte va acompanyat del seu fidel Dusay i exclama: "¡Oh, yo te vengaré!". A la làmina setena és representada la venjança: Guifré, a cavall, travessa amb la seva espasa el pit del comte Salomó, també a cavall i davant seu.

El 1860, a la *Historia de Cataluña y la Corona de Aragón*, de Víctor Balaguer, trobem, fora de text, un gravat a l'acer, dibuixat per Eusebi Planas i Franquesa, que representa el jurament de Guifré el Pelós sobre el cadàver del seu pare. Per les indicacions del peu, cal deduir que la composició deriva d'una pintura d'Eduard Grenzner i Fellner i que la làmina fou gravada per Joaquim Furnó i Abad.

A la pàgina 731 de la tercera columna de *La Vuelta por España* (Barcelona, 1874) veiem una xilografia signada per Artigas amb el comte Guifré que aixeca la mà esquerra en un gest declamatori.

Quan, en ocasió de l'Exposició Universal de Barcelona del 1888, fou urbanitzat el Saló de Sant Joan com a accés principal al recinte de l'exposició a partir de l'Arc de Triomf, en la balustrada que enquadrava el saló foren col·locades les estàtues de bronze de vuit grans personalitats catalanes, entre elles la de Guifré el Pelós, que executà Venanci Vallmitjana.

La figura de Vallmitjana sembla interpretada molt directament en una aquarel·la en tons de gris, signada per Jaume Pahissa (1846-1928) adquirida recentment per la Biblioteca de Catalunya.

Després de 1888 i probablement vers 1920, va fer-se una estilització de l'estàtua de Guifré el Pelós del saló de Sant Joan, de Barcelona, que fou usada sovint com a vinyeta d'impresos relacionats amb Ripoll o amb el comte i també com a model de figuretes de sobretaula.

Dissortadament, fou destruïda en les torbacions del 1936, però se'n conserven fotografies. També se'n feren reproduccions de metall, de grandària reduïda, per a ésser tingudes damunt la taula o un prestatge. La Comissió promotora de la tomba de Guifré el Pelós la féu reproduir com a vinyeta del seu paper de lletres i altres impresos el 1981.

Del final del segle XIX és una tela que constitueix una de les obres d'art més divulgades dedicades al nostre comte. L'executà el pintor barceloní Pau Béjar el 1892, i la presentà el 1895 a l'exposició de Roma; representa el moment culminant de la llegenda de les quatre barres, quan Carles el Calb les pinta amb la sang del comte damunt el seu escut daurat. Vers el 1900 fou col·locada al castell de Santa Florentina, de Canet de Mar. Pau Béjar havia nascut a Barcelona el 1869 i morí a Londres el 1921.

Joan Llimona decorà, el 1912, amb pintures seves un baldaquí ben intencionat, però no gaire adient, que estigué situat fins a l'any 1936 a l'altar major del monestir de Ripoll. Es conserven actualment al Museu de Ripoll i entre elles hi ha la composició que representa l'oblació de Raolf pel seus pares Guifré i Guiniguïlda, a Santa Maria de Ripoll.

Podríem encara afegir que una segona edició de *Guifré*, de Ferran Soldevila, (1949) duia a la portada un dibuix del comte brandant l'espasa, signat amb les inicials G. M., que corresponen a Ricard Giralt Miracle.

En ocasió de l'erecció de la tomba del comte dins la basí-

lica de Ripoll el 1982, fou editat un cartell que reproduïx en color la miniatura del 1379 a què ens hem referit al començament d'aquest escrit. La mateixa miniatura fou reproduïda a la coberta d'una edició extraordinària del diari *Avui* i en un recordatori de l'acte d'inauguració de la tomba.

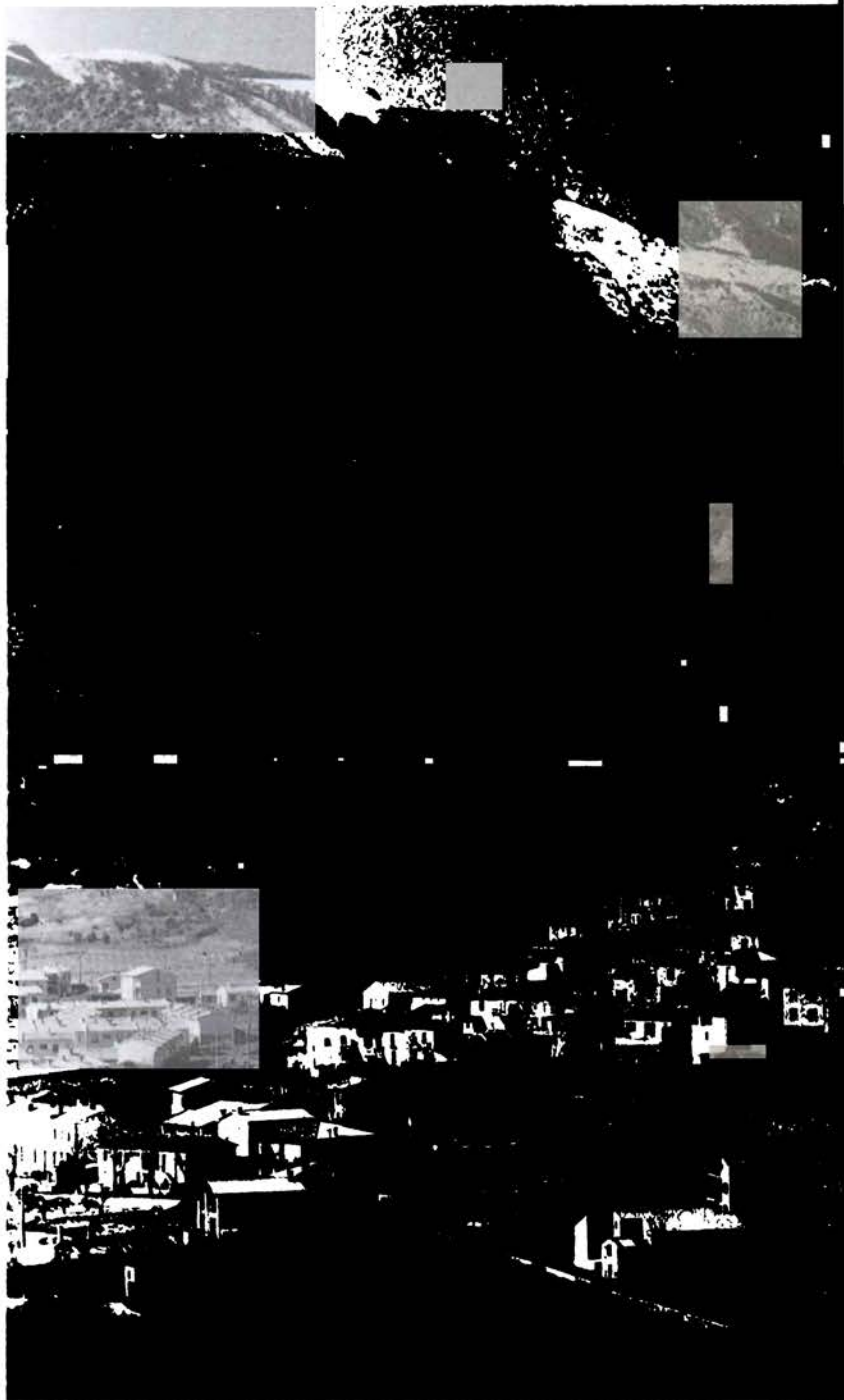
En aquesta avinentesa fou editat també un document filatèlic (el número 1 dels corresponents a la Generalitat de Catalunya), amb una fotografia de la tomba del comte i amb una cartolina encaixada que duia la miniatura ja al·ludida. També fou encunyada una medalla que reproduïa en relleu la repetida miniatura.

Finalment, hem d'afegir que l'edició de la *Cantata de la Llegenda del Drac de Sant Llorenç*, del 1983, anava encapçalada per un dibuix que representa la lluita del comte amb la fera, degut a la ploma de l'artista Anna Clariana.

En relació amb la llegenda del Drac i el comte Guifré, podem assenyalar l'existència d'una pintura de Pere Borrell i Fumadó que representa el moment de l'enfrontament de l'heroi amb la fera.

Hi ha encara unes representacions plàstiques de caràcter popular que ens sembla que no hem de passar per alt. Ens referim al fet que hi ha uns gegants a Catalunya que representen el comte Guifré. Són els de Ripoll i el de Matadepera, aquest darrer relacionat amb la llegenda del Drac de Sant Llorenç, que apareix reproduït ornamentant la cimera del casc del gegant que figura el comte. Com és sabut, la localització de la llegenda del Drac és propera a Matadepera.

Per últim, hem d'esmentar la sèrie de dibuixos animats sobre Història de Catalunya realitzada per TV3, de la qual s'ha fet també una publicació en còmics.

Vista de Rià (Conflent).

Gregori, abat de Cuixà (1127-1144) i arquebisbe de Tarragona (electe 1139-1146). Petit relleu de marbre blanc, del segle XII, Sant Miquel de Cuixà, retornat recentment al monestir.

Guifré: miniatura del pergami genealògic conservat a Poblet, fet a començaments del segle XV.

prefatus ipator et Rex Carolus ano co-
muni. DCCC. xiiij. quinto kls february. cui

Ludouicus rex
francoy.

successit i regno et iperio Ludouicus filij
Guiffredus pmo Comes Barcchne.

Comitatu Barcchne
dicto Guiffredo.

Comes Barcchne.

Guiffredus
Comes.

ano dnr xl.

Guiffredus a
franc ondit.

Iste Guiffredus fuit pimus Co-
mes Barcchne. a quo Comites
Barcchne descendunt. Recu-
perat autē Comitatu. ano dnr
DCCC. xl. a sup'dco Rege Lu-
douico. Reuictz tēam annis
multis i magna pace et serui-
tate. quappter pat' patrie vo-
cabatur. Et cū ad colloquēdu
cū aliqby nuncijs regis franc' Mar-
bonā cū filio suo Guiffredo simite
dco veisset. et vno ex francis barbā
eius tēget cū roteptu. idignitatus occi-
dit eundē. Quapropt' dū capto cū filio
parisi ducetur iuxta Ciuitatē Amoy
q nūc pōdiū dē. siue volēs se libāre
sue vndicare. Irregēs i eos qui cū
ducebat ibidē mfecty ē ab eisdē. ano

dm. DCCC. lviij.

ductus fuit. Di-

rex vehemē

Coiti flad

uit. et te

da tradū

Duchū aū

a filia C

graudau

atimē cū

sencto Barc

costruētū q si C

cuparet predā

Regressū iij a

bat cogtus ea

aub' tēe pris

Salomoe q cū

alysq gallis

Comitatu p'dm occupauit anno
predco. Rex autē franc' i
alys p' tūc occupatū de
huiusmodi negotio p
tūc nō curauit.

Guifré: dibuix acolorit, copiat per Jaume Garcia abans del 1475, de l'obra de fra Jaume Domènech, "Genealogia regum Navarre et Aragonie" (ms. Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 246, f. 27).

Leitanie coniuncte. Cui precepit et etiam ceteris: qui Barcinone gubernationi prefuturi essent: vt armis et insignibus: Orogery Volantis videretur. Quę sunt in aureo campo purpurei baculi quattuor: medius et extremi crocci vel auri.

**De Búffeo Barcinonēsis
Comitatus prefecto nomi-
ne Ludouici Gallie regis.**

Búffeo Ludouici regis discessum: Búffeo Barcinone principatum non minori iusticia: q̄ fide gubernauit. Verum enim uero virtus eius et honor quo maior erat: eo minus inuidia caruit. Mas vir quidam nomine Salamon: vnus ex Gallie magnatibus gubernationes Barcinone principatus affectans: cum falsis delationibus et insidijs in Ludouici regis odiū adduxit. Ad quē Ludouicus rex Salamons indignis sermonibus persuasus: legatos misit. Quibus cum ad se venire iubebat in Galliam. Legatis autem precepit: vt Marbonam eus venissent: suas ad eum litteras mitterent. Nam rex ad eum scribebat: vt suis litteris acceptis ad legatos Marbonam

Liber

**De Búffeo cognomento Pilo: cui Rex
Ludouicus Barcinone principatus li-
beram possessionem et omnia proprie-
tatis iura renunciauit. Comite puino.**

Hic in edibus comitis educatus et adultus: eius filij multo captus amore: cū diutius ne principes: a quibus tanq̄ filius nutritus fuerat: offenderet: vt gēt et placido amori repugnasset: cū puella eādem veneris consuetudine cōcubuit. Quę res oibus diu latuit: donec mater puellę grauidā esse cognouit. Cui filia cū crimen iā manifestus negare nō potuisset: occultos amores patefecit. Quibus virtutis causa: ne parētes dolorebus afficeret: diu resisterat: se demū amori magno conuictam succubuisse. Nec Búffeo magis in culpa esse dicebat: qui mul-

Liber

Liber

Liber

Liber

Liber

Estàtues de talla relatives a la llegenda de fra Joan Garí. Segles XVI-XVII (Barcelona, Museu d'Història de la Ciutat).

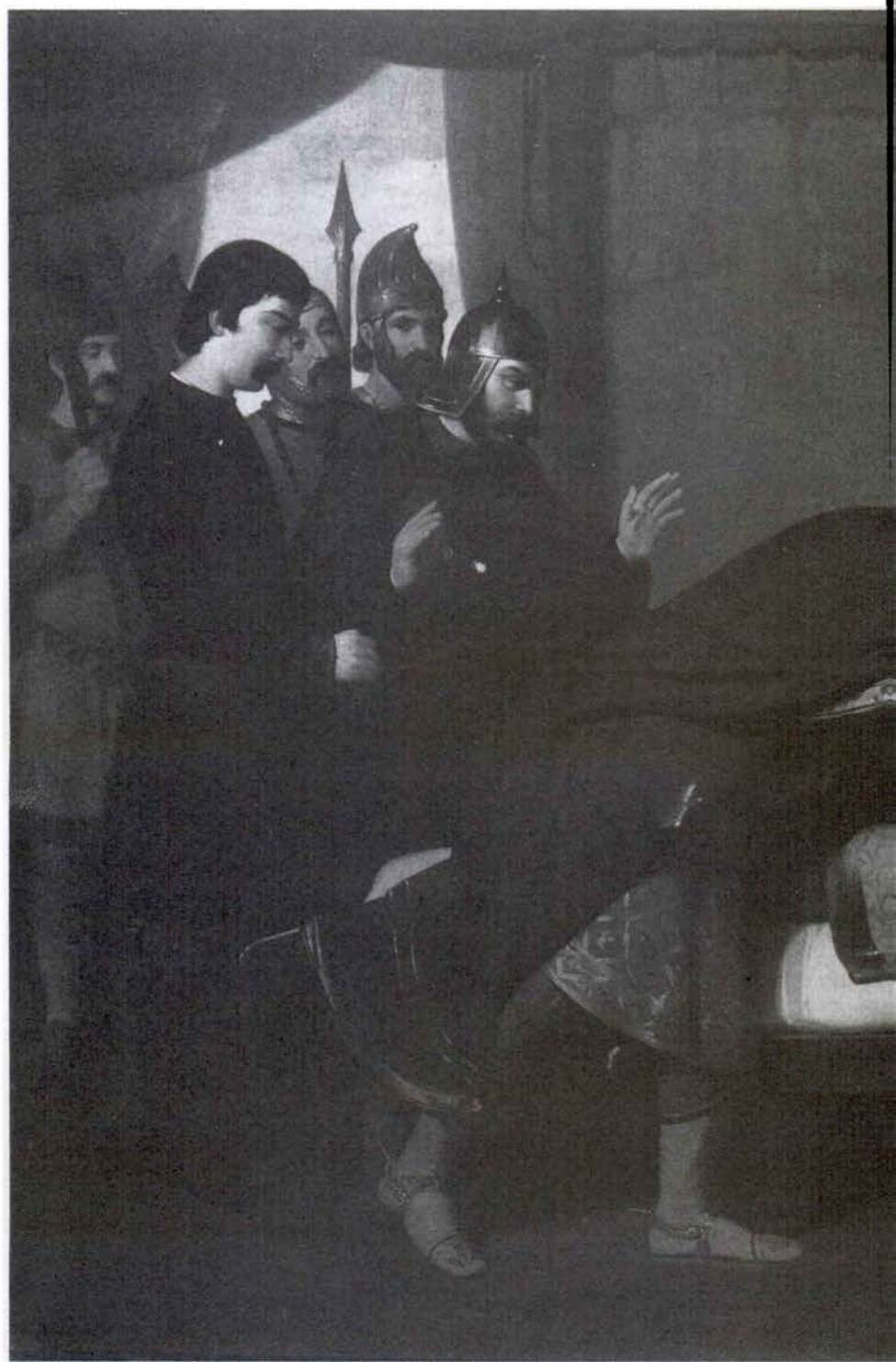
Guifré I: Gravat de l'obra de B. J. Llobet: "Declaración del árbol de la genealogía y descendencia de los... duques de Cardona en el Principado de Cataluña", Barcelona, 1665. (Biblioteca de Catalunya).

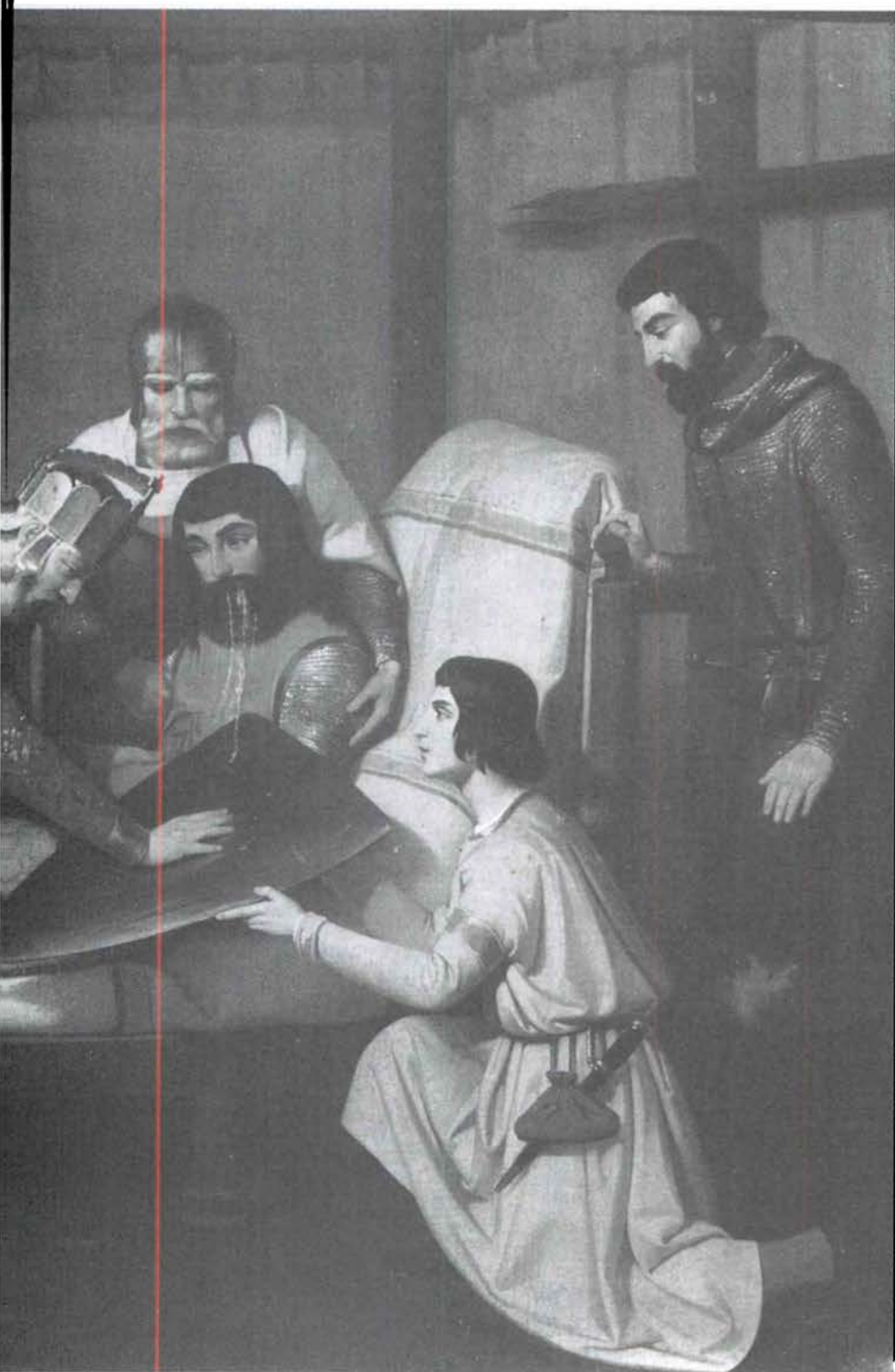

WIFREDO I
el Velloso

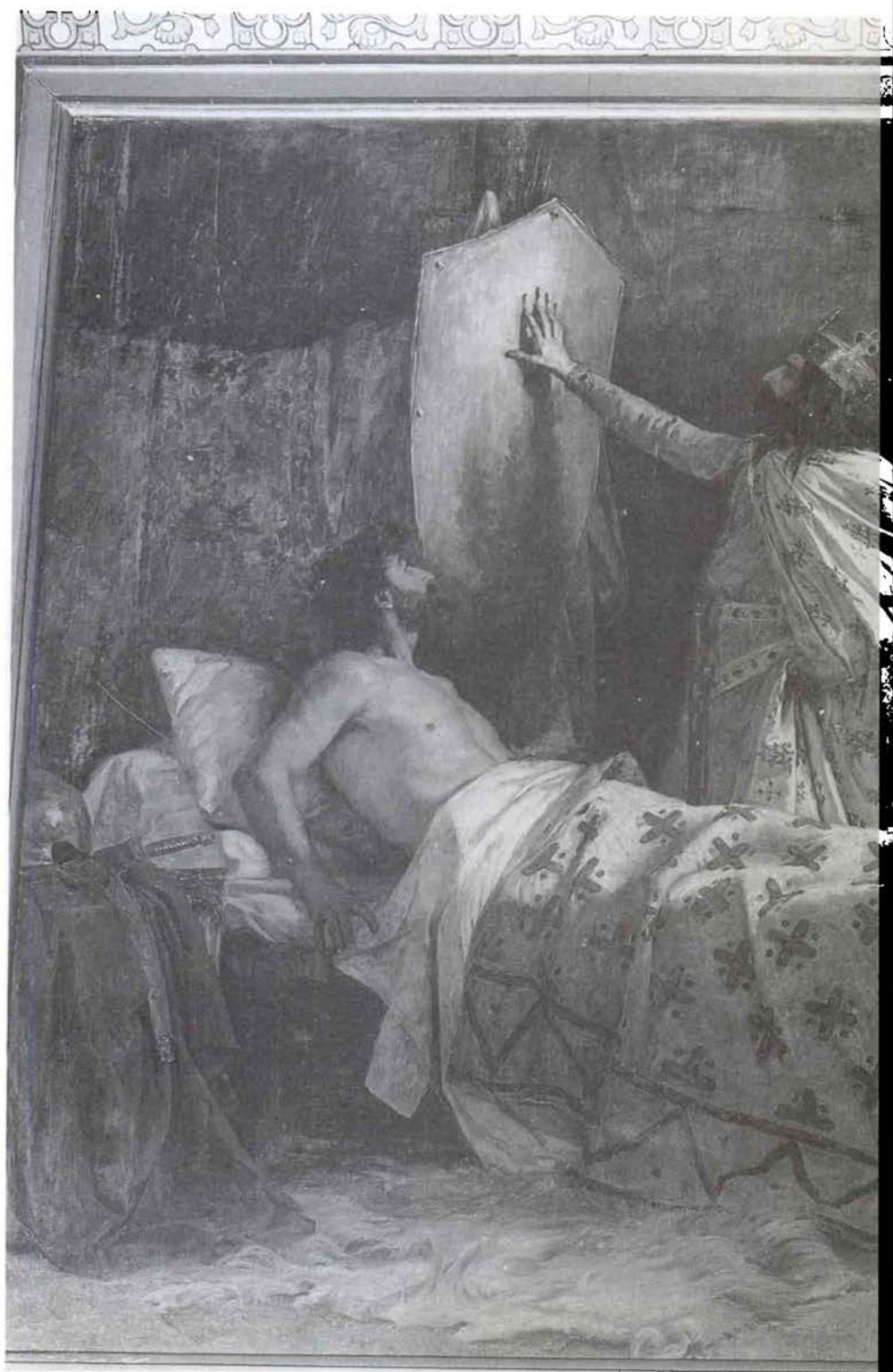
primer Conde - Soberano de Barcelona.

Guifré I: Dibuix de Bonaventura Planella, gravat per Amills, tret del quadre pintat per Filippo Ariosto al segle XVI per a la Generalitat de Catalunya, i publicat per P. de Bofarull: "Los Condes de Barcelona vindicados...", Barcelona, 1836.

Llegenda de la creació de l'escut de Barcelona per Lluís el Piadós amb la sang de Guifré I, pintura de Claudi Lorenzale, del 1843. (Barcelona, R. Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi; fotografia Arxiu Català-Roca).

La mateixa escena pintada per Pau Bèjar el 1892. (Canet de Mar, Castell de Santa Florentina; fotografia Arxiu Mas).

Guifré I: Dibuix de Jaume Pahissa segons l'escultura de Venanci Vallmitjana per a l'exposició de Barcelona, del 1888, ara desapareguda (Biblioteca de Catalunya).

Guifré I i Guinidilda, comtes de Barcelona, representats pels gegants de Ripoll (s. XX).

TAULA

Guifré el Pelós en la historiografia i en la llegenda . . .	7
Apèndix	115
I. L'onomàstica guifrediana en llengua vulgar . . .	117
II. La tomba de Guifré el Pelós	120
III. El sobrenom del comte Guifré	130
IV. El Comte Guifré I en la literatura	132
V. Guifré el Pelós en les arts plàstiques	136
Taula de làmines	141

